

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

MÜLTECİLERİN MEDYA TEMSİLLERİNDE TANIMLANMIŞ MAĞDUR
ETKİSİ: AYLAN KURDİ ÖRNEĞİ

ÇİĞDEM KAPAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2022

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**MÜLTECİLERİN MEDYA TEMSİLLERİNDE TANIMLANMIŞ MAĞDUR
ETKİSİ: AYLAN KURDİ ÖRNEĞİ**

ÇİĞDEM KAPAN

**Danışman: Doç. Dr. Marella BODUR ÜN
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Yüksel Alper ECEVİT
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Levent DUMAN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2022

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Marella BODUR ÜN
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Yüksel Alper ECEVİT

Üye: Doç. Dr. Levent DUMAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2022

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. .../.../2022

Çiğdem KAPAN

ÖZET

MÜLTECİLERİN MEDYA TEMSİLLERİNDE TANIMLANMIŞ MAĞDUR ETKİSİ: AYLAN KURDİ ÖRNEĞİ

Çiğdem KAPAN

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Marella BODUR ÜN

Eylül 2022, 104 sayfa

2 Eylül 2015 tarihinde Türkiye’den Yunanistan’a deniz yoluyla geçmek isteyen Suriyeli mültecilerin yolculuk ettiği botun batmasıyla 5’i çocuk 12 mülteci boğularak hayatını kaybetmiştir. Bu kazada cansız bedeni kıyıya vuran üç yaşındaki Aylan Kurdi’nin¹ trajik fotoğrafı sosyal medyalarla dolaşıma girdiği birkaç saat içinde hızla yayılarak milyonlarca kişi tarafından görüntülenmiş ve bu ikonik fotoğraf devletlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve bireylerin dikkatini mülteci krizine çevirmiştir. Bu olayda empati, öfke, acıma, merhamet, keder, şefkat, utanç ve suçluluk duygularının öne çıktığı söylemler yaygınlaşırken, bireyler mültecilerle ilgilenen sivil toplum ve yardım kuruluşlarına çok sayıda bağışta bulunmuş, siyasi aktörler ve hükümetler ise toplumsal baskının da etkisiyle mülteci politikalarında bazı düzenlemelere gitmiştir. Bu çalışma, Tanımlanmış Mağdur Etkisi (TME)² yaklaşımı çerçevesinde Aylan Kurdi vakasında tekil, tanımlanmış bir mağdurun görsel temsiliinin duyguları harekete geçirme gücüne ve mültecilere yönelik egemen söylemleri dönüştürme rolüne odaklanmaktadır. Çalışmada mültecileri gayri-insanileştiren görseller ve söylemlerin Aylan Kurdi vakası ile değişim gösterdiği, bu değişimi ise tanımlanmış mağdur etkisine bağlı olarak ortaya çıkan duyguların tetiklediği savunulmaktadır. Bu kapsamda 27 Ağustos – 9 Eylül 2015 arasında Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah, Sözcü ve Yenişafak gazetelerinde Suriyeli mültecilerle ilgili yayınlanan 500 adet haber ve köşe yazından oluşan medya arşivi metinsel ve görsel

¹ Suriyeli Kürt bir ailenin çocuğu olan Alan Kurdi’nin ismi Türkiye medyasında ve dünya basınında daha çok “Aylan Kurdi/Aylan bebek” olarak kullanılmıştır. Çalışmada bu nedenle daha yaygın kullanım olan Aylan Kurdi ismi tercih edilmiştir.

² Literatürde TME yaklaşımı için hem “identified victim effect” hem “identifiable victim effect” kullanımları mevcuttur. Ancak çalışmamızın odağındaki Aylan Kurdi artık hayatta olmayan kimliği, yüzü hikayesiyle tanımlanmış bir mağdur olduğu için “tanımlanmış mağdur etkisi (identified victim effect)” kullanımı tercih edilmiştir.

olarak analiz edilmiştir. Çalışmada ikonik fotoğrafın görsel analizinin yanı sıra medyada öne çıkan söylemlerin analizi ile Aylan bebek vakasında görüntüler, duygular ve söylemlerin nasıl birbirine bağlandığı gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Aylan Kurdi, mülteci temsili, görsel temsil, duygular, tanımlanmış mağdur etkisi

ABSTRACT**THE IDENTIFIED VICTIM EFFECT ON REFUGEES' MEDIA
REPRESENTATIONS: THE CASE OF AYLAN KURDI****Çiğdem KAPAN****Master Thesis, Department of International Relations****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Marella BODUR ÜN****September 2022, 104 sayfa**

On September 2, 2015, 12 refugees, including 5 children, drowned and perished when the boat carrying Syrian refugees, attempting to cross from Turkey to Greece by sea, capsized. The tragic photo of three-year-old Aylan, whose lifeless body washed ashore in this disaster, quickly spread via social media and was seen by millions of people. This iconic photo turned the attention of states, non-governmental organizations (NGOs), and individuals to the refugee crisis. When discourses emphasizing emotions such as empathy, anger, pity, compassion, grief, compassion, shame, and guilt spread, individuals made large donations to NGOs and aid organizations dealing with refugees, and political actors and governments made some adjustments in refugee policies in response to public pressure. This study focuses on the emotional impact of the visual representations of a single, identified victim in Aylan Kurdi's case and its significance in changing prevalent discourses towards refugees within the framework of the Identified Victim Effect (IVE). The study argues that the Aylan Kurdi case has led to a shift in the dehumanizing stereotypes and discourses about refugees, and this shift is brought on by the feelings that result from the identifiable victim effect. In this context, a textual and visual analysis of 500 news articles and columns regarding Syrian refugees that were published in the newspapers Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah, Sözcü, and Yenisafak between August 27 and September 9, 2015, was conducted. Through the visual analysis of the iconic photograph and the analysis of widespread media discourses, this study shows how images, emotions, and discourses are inter-connected in the Aylan Kurdi case.

Keywords: Aylan Kurdi, Refugee Representation, Visual Representation, Emotions, Identified Victim Effect

ÖN SÖZ

“Ay mıdır kar mıdır pencerede
Boğulmuş çocukları martılara taşıyan
Kara köpek karşı kıyıda uluyor
Bence o çocuk öyle gülmemeli”
Genç Ölmek, Ergin Günçe

Bu tez çalışması medyada mültecilerin görsel temsillerinin mültecilere yönelik söylemlere olan etkisine odaklanmaktadır. Aylan Kurdi vakasının mültecilerin medyadaki temsiline ve mültecilere yönelik söyleme etkisi kesitsel medya analizi ile gösterilmiştir. Tek bir fotoğrafın mültecilere yönelik söylem ve toplumsal algıyı dönüştürme gücü çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Küresel bir sorun haline gelen mülteci krizini anlamak ve çözüm geliştirebilmek için yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Aylan bebek vakasında olduğu gibi tekil tanımlanmış bir mağdurun temsiline yarattığı etkinin, mültecilerin sorunları hakkında farkındalık oluşması, mültecilerle dayanışma pratikleri geliştirilmesi, mültecilere yönelik siyasal ve hukuksal düzenlemelerin iyileştirilmesi açısından fırsat yaratması çalışmaya değerdir.

Bu tez çalışmamda bana yol gösteren, fikirlerini paylaşan tez danışmanım Doç. Dr. Marella Bodur Ün’e kısıtlı zamanda bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki destek ve katkılarından dolayı en içten teşekkürlerimi sunarım. Tez konuma dair fikir vererek beni Alan Kurdi’nin hikayesine sürükleyen değerli hocam Doç. Dr. Özgür İlke Şanlıer Yüksel’e ve tezime katkı sağlamayı kabul edip tez savunmam için kıymetli zamanını ayıran değerli hocalarım Doç. Dr. Aslı Ilgıt, Doç. Dr. Levent Duman ve Doç. Dr. Yüksel Alper Ecevit’e teşekkürlerimi sunarım. Son olarak bu çalışmanın mümkün olabilmesinde alanda yaptıkları ufuk açıcı çalışmalarından faydalandığım tüm fikir emekçilerine, akademisyenlere, sosyal bilimcilere teşekkürlerimi sunarım.

Hayatta kalmak, biraz olsun yaşayabilmek için göç yollarında, sınır boylarında, denizlerde, okyanuslarda yaşamlarını yitiren tüm umut yolcularının anısına saygıyla.

“Erken ölmüş, iyi giydirilmiş
Bence o çocuk öyle gülmemeli”

İÇİNDEKİLER

ÖZET	Sayfa iv
ÖN SÖZ.....	vii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi
GÖRSELLER LİSTESİ.....	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Önemi	13
1.2. Sınırlılıklar.....	14
1.3. Araştırmanın Yöntemi	14

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE MÜLTECİ HUKUKU

2.1. Göç, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı Kavramlarının Tanımlanması	20
2.1.1. Göç.....	20
2.1.2. Göçmen.....	21
2.1.3. Mülteci.....	21
2.1.4. Sığınmacı	23
2.2. Mülteci Hukukunun Gelişimi	24
2.3. Türkiye'nin Mülteci Hukuku	26
2.4. Türkiye'nin Yeni Göç Sistemi ve Suriyeli Mülteciler	30

BÖLÜM III

MEDYADA MÜLTECİ TEMSİLLERİ VE MÜLTECİ TEMSİL REJİMİ

3.1. Temsil Kavramı ve Stereotipler	34
3.2. Mülteci Temsil Rejimi ve Medyada Mültecilerin Görsel Temsilleri	36
3.3. Ulusal Medyada Göçmen, Mülteci, Sığınmacı Temsilleri ile İlgili Akademik Çalışmalar	48

3.4. Aylan Bebeğin İkonik Fotoğrafının Görsel Analizi	54
---	----

BÖLÜM IV

TANIMLANMIŞ MAĞDUR ETKİSİ VE DUYGU-SÖYLEM İLİŞKİSİ

4.1. Tanımlanmış Mağdur Etkisi Yaklaşımı	59
4.2. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Duygu Çalışmaları.....	65
4.3. Aylan Kurdi Vakasında Medyada Öne Çıkan Söylemlerin Eleştirel Söylem Analizi.	73

BÖLÜM V

AYLAN KURDİ VAKASINDAN ÖNCE VE SONRA MÜLTECİLERİN TÜRK YAZILI BASININDA TEMSİLİNİN ANALİZİ

5.1. Araştırmanın Yöntemi	81
5.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	81
5.3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	83
5.4. Bulgular	85

BÖLÜM VI

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 96

KAYNAKÇA	99
----------------	----

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK (UNHCR): Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner For Refugees)

DHA: Doğan Haber Ajansı

EUROSTAT: European Statistical Office (Avrupa İstatistik Ofisi)

GKA: Geri Kabul Anlaşması

IOM: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)

OAU: Organisation of African Unity (Afrika Birliği Örgütü)

TDK: Türk Dil Kurumu

TME (IVE): Tanımlanmış Mağdur Etkisi (Identified Victim Effect)

Uİ: Uluslararası İlişkiler

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Aylan Kurdi Fotoğrafının Göstergebilimsel Analizi	55
Tablo 2. Ulusal ve Uluslararası Gazetelerin Aylan Kurdi Hakkındaki Manşetleri.....	79
Tablo 3. Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Metinsel Ve Görsel Dağılımı	84
Tablo 4. Haberlerin Kategorisel Dağılımı.....	86
Tablo 5. Görsel ve Metinsel Kategorilerin Karşılaştırmalı Grafiği	89
Tablo 6. Çocuk ve Mülteci Kategorilerinin Karşılaştırmalı Grafiği	92
Tablo 7. Haber Metinlerinde Kullanılan Tanımlamalar.....	93

GÖRSELLER LİSTESİ

	Sayfa
Görsel 1. Peter Boukaert'un Aylan Kurdi paylaşımı, 2 Eylül 2015.....	2
Görsel 2. Yayılma grafiği: Twitter'da fotoğrafın ilk kez görülmesinden 2 saat sonra. ...	2
Görsel 3. Mültecilere ev sahipliği yapan başlıca ülkeler 2014-2015	4
Görsel 4. Mültecilerin başlıca kaynak ülkeleri 2014-2015	5
Görsel 5. Sığınmacı başvuruları sayısı (AB vatandaşı olmayan) 2008-2021	5
Görsel 6. İlk-iltica başvurusunda bulunan vatandaşlar ilk 30 ülke	9
Görsel 7. Aylan bebeğin kumdan heykeli, Puri sahili Hindistan	10
Görsel 8. Rabat'ta kumsalda yatan insanlar.....	11
Görsel 9. Finlandiya hükümetinin bağımsızlığının 100. yıldönümü anısına bastırdığı para	11
Görsel 10. Sanatçı Ömer Tosun tarafından Twitter'da paylaşılan resim	57
Görsel 11. Katkıda bulunma isteği (WTC), endişe dereceleri, empati dereceleri.....	62
Görsel 12. Mağdur tiplerinin ayrı ve birlikte sunulduğu durumlardaki bağışlar	63
Görsel 13. 6 Eylül 2015, Hürriyet.....	87
Görsel 14. 1 Eylül 2015, Yenişafak Gazetesi	87
Görsel 15. 27 Ağustos 2015, Sabah Gazetesi	88
Görsel 16. Uluslararası ve ulusal basın manşetleri	90
Görsel 17. Twitter'da mülteci ve göçmen kavramlarının kullanımının değişimi	94

BÖLÜM I

GİRİŞ

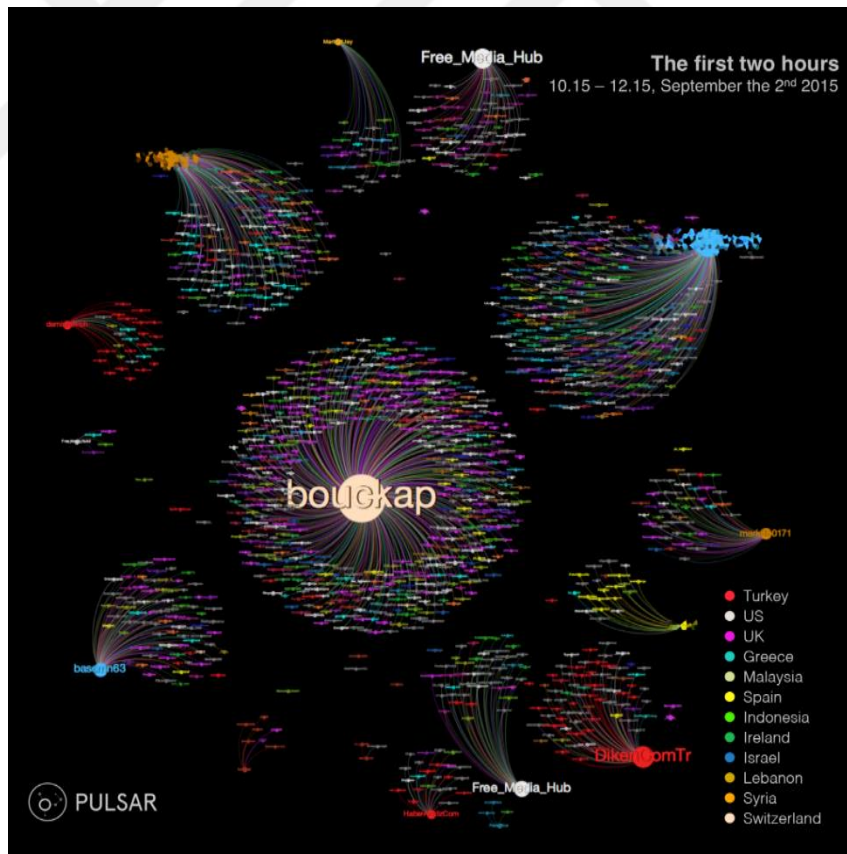
2 Eylül 2015 tarihinde Bodrum'dan Yunanistan'ın Kos adasına geçmek isteyen Suriyeli mültecilerin içinde olduğu botun batması sonucunda 5'i çocuk 12 mülteci boğularak hayatını kaybetmiştir. Bu olayda cansız bedeni kıyıya vuran üç yaşındaki Aylan Kurdi'nin trajik fotoğrafı sosyal medyalarda dolaşıma girdiği birkaç saat içinde hızla yayılarak milyonlarca kişi tarafından görüntülenerek viral olmuştur.

Aylan bebeğin viral olan fotoğrafının serüveni Doğan Haber Ajansı muhabiri Nilüfer Demir'in çektiği fotoğrafların 2 Eylül sabahı saat 08.42'de Hürriyet gazetesinin web sitesinde yayınlanmasıyla başlamıştır. İnternet sitesinde yayınlanan toplamda 50 fotoğraftan oluşan galeri haberde Aylan Kurdi'nin dört fotoğrafı da yer almıştır. Aynı gün saat 09.10'da Diken isimli internet gazetesinde haber yayınlanmıştır. Fotoğrafın viral olma yolculuğu Türkiyeli gazeteci ve aktivist Michelle Demishevich'in Aylan bebeğin fotoğrafını #Refugeeswelcome ve #Syrianrefugees hashtagleri eşliğinde Twitter'da paylaşması ile hız kazanmıştır. Demishevich'in takipçilerinin bu tweeti retweet etmesiyle Aylan bebek Türkiye'nin gündemine girmiştir. Newsweek'in Beyrut'taki Orta Doğu muhabiri Martin Jay ise fotoğrafın Ortadoğu'da yayılmasında önemli rol oynamıştır (Görsel 2). Son olarak İnsan Hakları İzleme Örgütü Acil Durumlar Direktörü Peter Bouckaert'ın “bunun sizin çocuğunuz olduğunu hayal edin” (Görsel 1) yorumuyla paylaşmasının ardından fotoğraf Türkiye ve Ortadoğu gündeminin dışına çıkıp viral olmaya başladı (D'Orazio, 2015).

Görsel 1. Peter Bouckaert'un Aylan Kurdi paylaşımı, 2 Eylül 2015

Kaynak: Mattus, 2020)

Görsel 2. Yayılma grafiği: Twitter'da fotoğrafın ilk kez görülmesinden 2 saat sonra.

Not: Düğümlerin boyutu etkiyi gösterir. Düğümlerin ve kenarların rengi kullanıcının ülkesini gösterir.

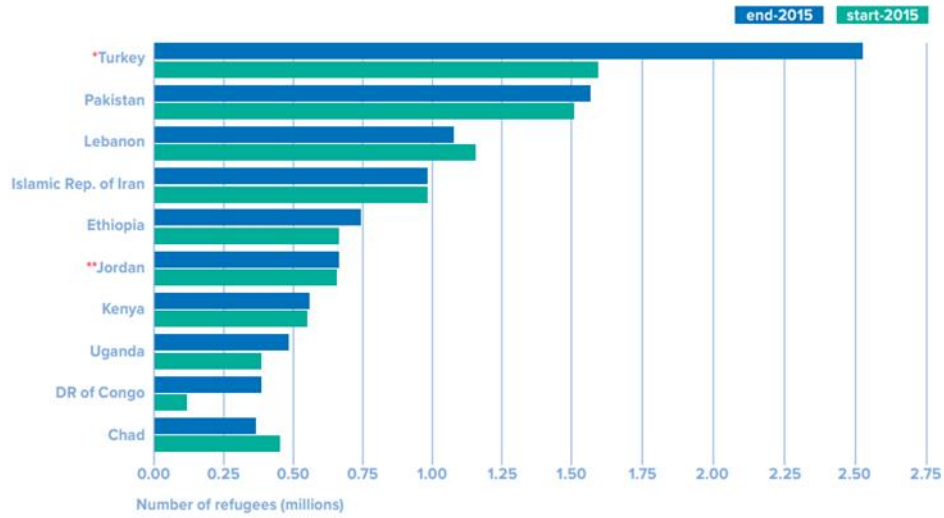
Kaynak: (D'Orazio, 2015)

Fotoğrafın görsel gücü duygusal söylemleri ön plana çıkararak devletlerin ve bireylerin dikkatini mülteci krizine çevirmiştir. Aylan bebeğin ikonik fotoğrafının sosyal medyada viral olmasından sonra bireyler mültecilerle ilgilenen sivil toplum ve yardım kuruluşlarına çok sayıda bağışta bulunurken, siyasi aktörler ve hükümetler ise toplumsal baskının da etkisiyle mülteci politikalarında bazı düzenlemelere gitmek zorunda kalmıştır.

Araştırmanın amacı medyada mültecilerin görsel temsilinin egemen mülteci rejimine ve mültecilere yönelik söylemlere olan etkisini Aylan bebek örneği çerçevesinde analiz etmektir. Bu tez çalışmasında Aylan bebek vakasında görüntüler, duygular ve söylemlerin nasıl birbirine bağlandığı gösterilecek ve Aylan Bebek vakasının mülteci temsillerine olan etkisi incelenecektir. Bu kapsamda Tanımlanmış Mağdur Etkisi (TME) yaklaşımı çerçevesinde Aylan Kurdi vakasında tekil, tanımlanmış bir mağdurun görsel temsilinin duyguları harekete geçirme gücüne ve mültecilere yönelik egemen temsilleri dönüştürme rolüne odaklanılacaktır. Çalışmada kesitsel medya arşiv analizi verilerine dayanarak Aylan Kurdi vakasının etkisiyle medyada mültecileri gayri-insanileştiren görseller ve söylemlerin kullanımının değiştiği iddia edilmektedir. Bu değişimi ise tanımlanmış mağdur etkisine bağlı olarak ortaya çıkan duyguların tetiklediği savunulmaktadır.

Aylan Kurdi'nin hayatını kaybettiği 2015 yılında “Avrupa Mülteci Krizi” veya “Suriyeli Mülteci Krizi” olarak bilinen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yaşanan en büyük göç hareketi meydana gelmiştir. Çoğunluğu Suriye vatandaşları olmak üzere Afganistan, Nijerya, Pakistan, Irak ve Eritre vatandaşlarından oluşan 1,3 milyon sığınma talebiyle karşılaşan Avrupa için bu yoğun ve kontrolsüz göç hareketi “kriz” olarak tanımlanmıştır. Avrupa'ya en yoğun göçün yaşandığı bu dönemde mültecilerin çoğunluğu tehlikeli bir rota izleyerek Ege ve Akdeniz üzerinden botlarla Avrupa'ya göç etmiştir. Suriyeli mültecilerin çoğunluğu ise Ege denizi üzerinden Yunanistan'a geçerek Balkanlar'dan Avrupa'ya giriş yapmıştır (Barlai vd., 2017).

Fig.3 Major refugee-hosting countries | 2014 - 2015 (end-year)

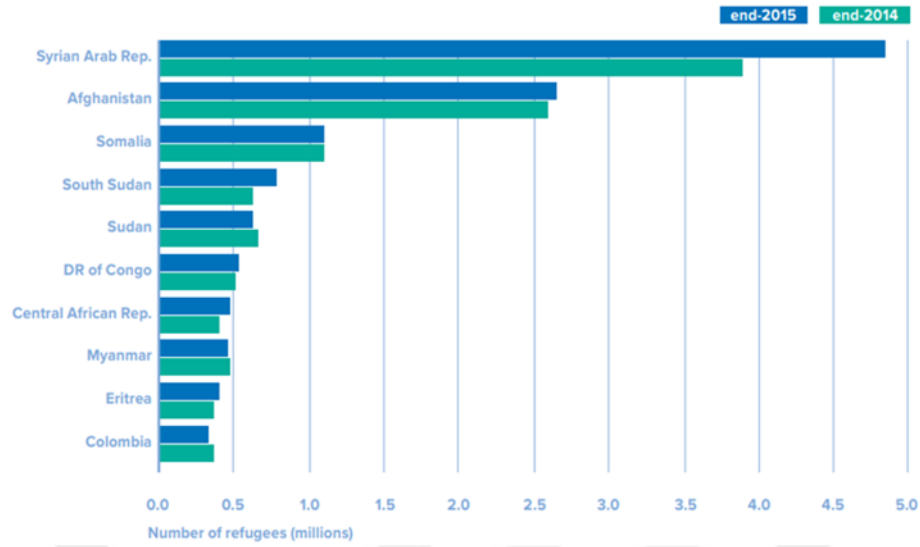
* Refugee figure for Syrians in Turkey is a Government estimate.

** Includes 33,300 Iraqi refugees registered with UNHCR in Jordan. The Government estimates the number of Iraqis at 400,000 individuals at the end of March 2015. This includes refugees and other categories of Iraqis.

Görsel 3. Mültecilere ev sahipliği yapan başlıca ülkeler 2014-2015

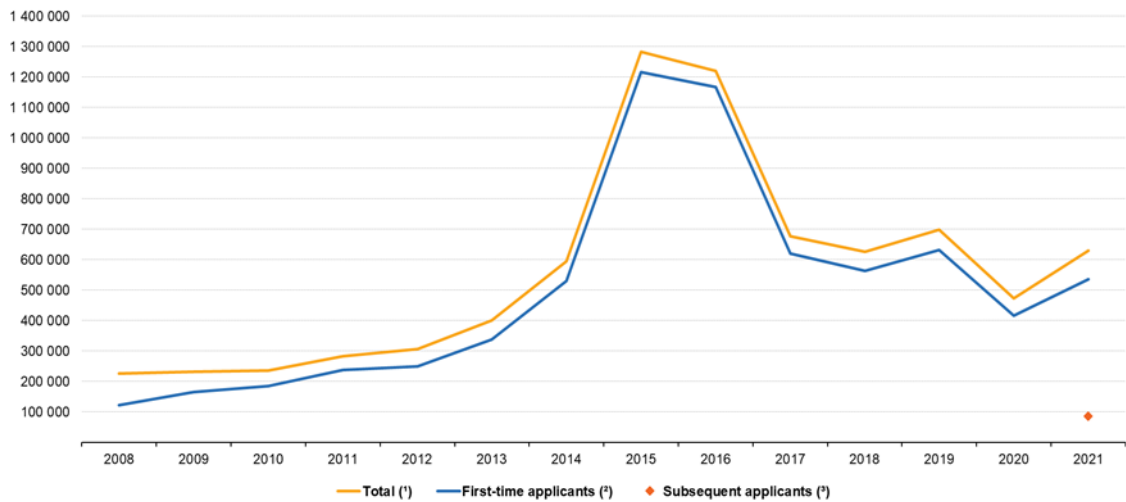
Kaynak: UNHCR, (2016), Global Trends Forced Displacement in 2015, s.15

Göç ve mültecilere dair istatistikler krizin boyutunu niceliksel olarak ortaya koymaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) düzenli olarak yayınladığı Küresel Eğilimler Raporlarıyla dünya üzerinde zulüm, çatışma, yaygın şiddet ve insan hakları ihlalleri nedeniyle zorla yerinden edilmiş kişilere yönelik yıllık istatistikleri kayıt altına almaktadır. Bu raporlara göre 2013 yılında 51,2 milyon olan yerinden edilmiş kişi sayısı 2014 yılında 8,3 milyon artışla 59,5 milyon olurken, 2015 yılında ise 5,8 milyon artarak 65,3 milyona ulaşmıştır. Rapora göre Türkiye 2,5 milyon mülteciyle 2015 yılında en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmuştur (Görsel 3). Sonraki yıllarda da Türkiye'nin ev sahipliği konusundaki liderliği devam etmiştir (UNHCR, 2016).

Fig.4 Major source countries of refugees | 2014 - 2015 (end-year)**Görsel 4. Mültecilerin başlıca kaynak ülkeleri 2014-2015**

Kaynak: UNHCR, (2016), Global Trends Forced Displacement in 2015, s.16

Aylan bebek vakasının yaşandığı 2015 yılına ait istatistiklere göre dünya genelindeki mültecilerin yarısından fazlası (%54) Suriye Arap Cumhuriyeti (4,9 milyon), Afganistan (2,7 milyon) ve Somali (1,1 milyon) ülkelerinden gelmekteydi (Görsel 4). Mülteci nüfusunun %51'ini ise 18 yaşından küçük çocuklar oluşturmaktaydı.

Number of asylum applicants (non-EU citizens), EU, 2008–2021

(*) Total: 2008-2014 data are estimated.

(*) First-time applicants: 2008-2013 data are estimated.

(*) New data collection from reference year 2021. Subsequent applicant is one of the category of repeated applicant. EU total is estimated based on available data.

Source: Eurostat (online data code: migr_asyappctza)

eurostat

Görsel 5. Sığınmacı başvuruları sayısı (AB vatandaşı olmayan) 2008-2021

Kaynak: EUROSTAT (2022) Annual asylum statistics

Avrupa Birliği'nin (AB) istatistik ofisi Eurostat verilerine göre ise AB ülkelerine yapılan iltica başvuruları 2012'ye kadar kademeli olarak artarken 2015 yılında en yüksek sayıya ulaşarak 1,3 milyona ulaşmıştır (Görsel 1.5).

Bu noktada AB'nin bu yoğun göç hareketine nasıl karşılık verdiği ve göç sorununun yönetiminde öne çıkan kurum ve aktörlere yer vererek krizin siyasi arka planına değinilecektir.

AB göç politikası, Amsterdam Antlaşması (1997) ve Tampere Zirvesi (1999) ile uluslarüstü nitelik kazanmış özellikle düzensiz göçle mücadele ve sınır kontrolleri alanlarında ortak bir AB politikası izlenmiştir. Nitekim Zirveler, konsey kararları ve 5 yıllık programlarda özgürlük, güvenlik ve adalet başlığı altındaki tartışmalarda güvenlik yönünün öne çıktığı görülmüştür. Ancak 2009 yılında açıklanan beş yıllık Stockholm Programıyla özgürlük-güvenlik dengesini sağlanmaya çalışılmış, göçün güvenlik dışındaki boyutlarının da dikkate alındığı kapsamlı bir strateji izlenmesi öngörülmüştür. (Şemşit, 2010, s. 317). Nitekim Libya'daki İslam Devleti baskısından, Eritre'deki diktatörlükten ve 2011 yılında başlayan Suriye'deki iç savaştan kaçan yüzbinlerce insanın yönünü Avrupa'ya çevirmesiyle mülteci krizi, AB kurumlarının toplantı ve kararlarında güvenlik dışındaki boyutlarıyla yer edinmeye başlamıştır. AB kurumlarının toplantılarında ve zirvelerde gündeme alınan göç kriziyle ilgili özellikle 2015 sonrasında aciliyet eksenli söylemlerin ön plana çıktığı gözlenmiştir (İlgtı & Çetiner, 2019). Bu durum 2013 – 2015 yılları arasında özellikle Akdeniz üzerinden geçişlerde yaşanan kazalarda çok sayıda göçmenin hayatını kaybetmesiyle ilgilidir.

Ekim 2013 ile Ekim 2015 tarihleri arasında Kuzey Afrika kıyılarından İtalya ve Malta'ya ve Türkiye'den Ege Yunan adalarına geçiş yapan teknelerin alabora olması, alev alması veya batması nedeniyle büyük kazalar meydana gelmiş yüzlerde göçmen hayatını kaybetmiştir. İlk olarak 3 Ekim 2013'te İtalya'nın Lampedusa adası yakınlarında meydana gelen 350'den fazla göçmenin hayatını kaybettiği kazadan sonra mülteci krizi AB gündemine girmiştir (Hansen vd., 2021). Yine aynı yerde 18 Nisan 2015'te göçmenleri taşıyan bir geminin batması sonucu 800'den fazla göçmenin hayatını kaybetmesi üzerine mülteci krizi AB değerleri bağlamında tartışılmaya başlanmış ve somut adımlar atılmıştır. Bu kapsamda AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini'nin başkanlığında toplanan AB içişleri ve dışişleri bakanları 10 maddelik bir eylem planını kabul etmişlerdir. 23 Nisan 2015 tarihindeki AB liderler zirvesinde onaylanan plana göre ilk aşamada mülteci akınının kontrolünü sağlayacak güvenlikçi tedbirlerin alınması oybirliği ile kabul edilmiştir (Saatçioğlu, 2017, s.219).

2 Eylül 2015'te Aylan Kurdi'nin hayatını kaybettiği olayın dünya çapında viral olması ve yankı uyandırmasından sonra kamuoyunun da baskısıyla AB kurumları acil toplantılar gerçekleştirmiştir. Bu toplantılarda bir araya gelen AB liderleri duygusal söylemlerin öne çıktığı kapsamlı çözüm arayışlarını tartışmışlardır. Örneğin 9 Eylül 2015 tarihinde Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker Avrupa Parlamentosu'nda "Birliğin Durumu 2015: Dürüstlük, Birlik ve Dayanışma Zamanı" başlıklı bir konuşma gerçekleştirmiştir (Juncker, 2015). Juncker "çalışma programları veya yasama gündemleri ne derse desin bugünün ilk önceliği mülteci krizini ele almaktır" diyerek birliğin öncelikli konusunun mülteci krizi olması gerektiğini belirtmiştir. Juncker üye devletlere çağrıda bulunarak, 14 Eylül'deki Olağanüstü İçişleri Bakanları Konseyi'nde toplam 160.000 mültecinin acil olarak yeniden yerleştirilmesine ilişkin Komisyon önerilerini kabul etmeye çağırıştır. Juncker acil eyleme ihtiyaç olduğuna dikkat çekerek İtalya, Yunanistan ve Macaristan'ın yalnız başına bırakılamayacağını ifade etmiştir (Juncker, 2015). Avrupa'nın geçmişte Yahudiler, Hristiyanlar, Müslümanlar arasında ayrım yaparak hata ettiğini belirten Juncker, mülteciler söz konusu olduğunda din, inanç, felsefe farkı olmadığı savunmuş ve konuşmasını şu cümlelerle noktalamıştır:

"Aciliyeti küçümsemeyin. Harekete geçme zorunluluğumuzu hafife almayın. Kış yaklaşıyor – Budapeşte'deki parklarda ve tren istasyonlarında, Traiskirchen'de çadırlarda veya Kos'ta kıyılarda uyuyan aileleri düşünün. Soğuk kış gecelerinde onlara ne olacağız?... Duvarlar örebiliriz, çitler örebiliriz. Ama bir an için kucağınızdaki çocuğunuzla etrafınızdaki bildiğiniz dünyanın paramparça olduğunu hayal edin."

Juncker, 2015 Mayıs ayında da mülteci sorunuyla ilgili plan sunmuş, zorunlu kotalar oluşturulmasını ve sorumluluk paylaşımı yapılmasını savunmuştur. Ancak zor durumda olan mültecilere yardım edilmesini, göçmenlerin Avrupa'ya düzenli şekilde girmelerinin sağlanmasını ve göçmen kaçakçılarına engel olunmasını içeren bu plana İtalya ve Fransa destek verirken, İngiltere ve Macaristan karşı çıkmıştır. Mülteci paylaşımı konusunda bir türlü anlaşmaya varamayan AB ülkeleri, Aylan Kurdi vakasından sonra 22 Eylül 2015'te bir araya gelerek 120.000 mültecinin paylaşılmasını çoğunluk kararıyla kabul etmiştir (Demir & Soyupek, 2015).

Öte yandan AB sorunu mültecileri sınırlarının dışında tutarak çözmeye yönelik politikalar da izlemiştir. Bu kapsamda Mayıs 2005'te başlayan ancak sonuçlanamayan

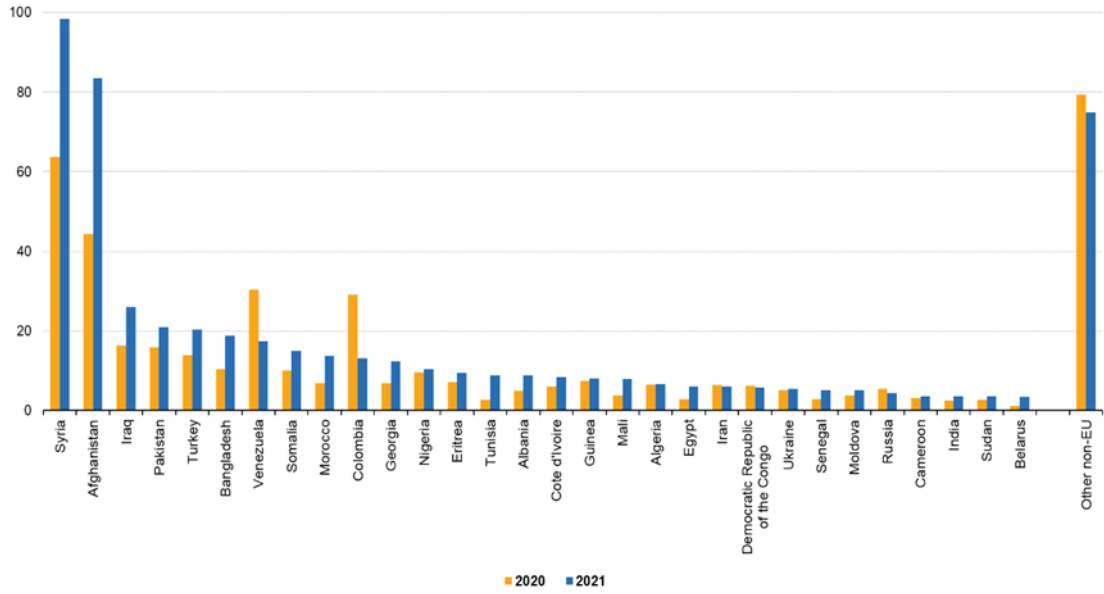
Türkiye ile AB arasındaki Geri Kabul Anlaşması (GKA) görüşmeleri yeniden canlanmıştır. Uzun süren uzlaşmazlıkların ardından mülteci krizinde geline nokta Türkiye ve AB'yi anlaşmaya zorlamıştır. 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye ile AB arasında, “Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni” ve “Geri Kabul Anlaşması” imzalanmıştır (Yıldırım, 2017). GKA yasadışı yollarla Türkiye üzerinden AB'ye giriş yapan ve AB üzerinden Türkiye'ye giriş yapan göçmenlerin karşılıklı iadesini düzenlemiştir. Ayrıca anlaşmada gerekliliklerin yerine getirilmesi halinde Türkiye vatandaşları için Schengen üyesi Avrupa ülkelerine girişte vize muafiyetinden yararlanmaları yer almıştır. Ancak bu anlaşma AB'nin mülteci krizine geçici çözüm üretmek, kendisine yönelik göçü azaltmak amacıyla Türkiye'yi tampon bölge olarak kullandığı eleştirilerine yol açmıştır. Ayrıca anlaşma kapsamındaki Türkiye vatandaşlarına yönelik vize muafiyeti Türkiye'nin gerekli kriterleri karşılamaması gerekçesiyle hayata geçirilememiştir.

Aylan Kurdi vakasından sonra Suriye'deki durumun yol açtığı krizin çözümü, koordineli çalışmalarla geçici koruma altındaki Suriyelilerin desteklenmesi ve göç yönetimi konularında iş birliğinin artırılması amacıyla Türkiye ve AB, 15 Ekim 2015 tarihindeki AB Liderler Zirvesi'nde, “Ortak Eylem Planı” üzerinde anlaşmaya varmıştır. Bu plan 29 Kasım 2015'te AB-Türkiye Zirvesi'nde imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Eylem Planı, (a) Suriyelilerin kitlesel akınının altında yatan nedenlerin irdelenmesi; (b) geçici koruma altındaki Suriyelilerin ve Türkiye'de bu kişilere ev sahipliği yapan bölgelerin desteklenmesi (I. Bölüm); (c) AB'ye düzensiz göç akımının önlenmesi amacıyla iş birliğinin artırılmasını (II. Bölüm) öngörmektedir (T.C. AB Bakanlığı, 2015). 2016 yılında ise dönemin Başbakan'ı Davutoğlu ve AB Konseyi üyelerinin bir araya geldiği zirvede Türkiye'den Yunanistan'a doğru gerçekleşen düzensiz göçün sonlandırılmasına yönelik önlemler üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. 18 Mart 2016 T-tarihli Türkiye -AB Zirvesi Ortak Açıklamasıyla kaçakçıların çalışmalarını engellemek ve göçmenlerin hayatlarını riske atmayacakları alternatifler sunmak amacıyla düzensiz göçü durdurmak amaçlanmıştır (T.C. AB Bakanlığı, 2016).

Bu bağlamda GKA (2013), Ortak Eylem Planı (2015) ve AB – Türkiye Bildirisi (2016) AB'nin göç politikasının güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılmasının yansımasının göstergesidir. AB Türkiye'ye yaptığı mali yardımlarla sorunu sınırları dışında tutmaya çalışırken, Türkiye ise yük paylaşımı için ortak sorumluluk alınması gerekliliğini öne çıkarmıştır. Göç krizinin seyri AB ve Türkiye'yi birlikte çalışmaya ve ortak politika geliştirmeye zorlamaktadır. Çalışmanın ekseninde yer alan Aylan Kurdi

vakası bu iş birliği ve ortak çalışmaları hızlandıran bir işlev görmüştür.

Top 30 citizenships of first-time asylum applicants (non-EU citizens), EU, 2020 and 2021
(thousands)

Source: Eurostat (online data code: migr_asyappctza)

eurostat

Görsel 6. İlk-iltica başvurusunda bulunan vatandaşlar ilk 30 ülke

Kaynak: EUROSTAT (2022) Annual asylum statistics

Mülteci sorununun siyasi arka planının da gösterdiği gibi AB'ye yönelen göç hareketi Suriye iç savaşından sonra artış göstermiştir. 2021 yılı verilerine göre AB ülkelerine yapılan ilk iltica başvurularının %40'ını Suriyeli, Afgan ve Iraklılar oluşturmuştur. 2013 yılından itibaren katlanarak artan Suriyelilerin sığınma talepleri 2021 yılında 98.300'e ulaşmıştır (Görsel 6).

Yukarıda değindiğimiz gibi Aylan Kurdi vakasının gerçekleştiği yıl birçok kitlesel mülteci ölümü meydana gelmiştir. Aylan bebeğin hayatını kaybettiği 2015 yılında 537 bin 688 kişi deniz yoluyla Yunanistan'a ulaşırken, bu tehlikeli yolculuk sırasında 3 bin 150 kişi trajik bir şekilde hayatını kaybetti (Al Jazeera, 2015). Görüldüğü üzere Suriye'de savaşın başladığı 2011 yılından bu yana karadan veya denizden sınırları geçmeye çalışırken hayatını kaybeden binlerce Suriyeli mültecinin trajik ölümleri çoğu zaman istatistiklere eklenmekten başka bir sonuç doğurmadı. Ancak Aylan bebeğin ölümü istatistiklere eklenmenin ötesinde bir etki yarattı. Dünya genelinde göçmen ve mülteciler için çalışan sivil toplum kuruluşu ve derneklere yapılan bağışlar büyük bir artış gösterdi.

Örneğin Akdeniz’deki göç ve artan ölümlere tepki olarak kurulan ve Akdeniz’de arama kurtarma operasyonu yürüten ilk sivil toplum kuruluşu olan Migrant Offshore Aid Station derneğine bağışçılar 24 saat içinde 180.000 Euro’dan fazla bağışta bulundu. Birkaç gün içinde derneğe PayPal aracılığıyla yapılan bağışlar (toplamda 2 milyon Euro), kuruluşun iki yıl boyunca topladığı bağışın üç katından fazlaydı. Bu yardımlar sayesinde dernek iki yüksek hızlı kurtarma botu alarak Aylan ve abisi Galip’in anısına botlara “Alan” ve “Galip” olarak isimlerini verdi (Hollingworth, 2016). Türkiye’de bulunan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği’nden Esra Sancaklı da Aylan Kurdi fotoğrafından sonra derneğin 20 yıllık tarihindeki en büyük bağışı aldığını ifade etmiştir (Vardar, 2016).

Aylan bebeğin ikonik fotoğrafı birçok sanatçı ve aktivist tarafından yeniden yorumlanarak sosyal medyalarda paylaşılmıştır. Aylan’ın imgesi çok sayıda karikatür, grafiti, resim, fotoğraf ve heykel gibi görsel ve sanatsal çalışmalarda kullanılmıştır. Örneğin sanatçı Sudarsan Pattnaik, Odisha’daki Puri sahilinde Aylan bebeğin kumdan heykelini yapmıştır (Görsel 7).

Görsel 7. Aylan bebeğin kumdan heykeli, Puri sahilinde Hindistan

Morocco’da ise Aylan bebek gibi giyinmiş çocuklar ve yetişkinler kıyıda onun gibi yatarak mülteci krizine dikkat çekmek istemiştir (Görsel 8).

Görsel 8. Rabat'ta kumsalda yatan insanlar

Küresel tepkilerden biri de Finlandiya hükümetinden gelmiştir. Finlandiya hükümeti, bağımsızlığının 100. yıldönümü anısına bastırdığı 5 euro'luk madeni hatıra paraların üzerine Aylan bebeğin fotoğrafını basmıştır. Finlandiya'nın bununla insan haklarına saygınlık ve küresel adalete dikkat çekmek istediği belirtilmiştir (Görsel 9).

Görsel 9. Finlandiya hükümetinin bağımsızlığının 100. yıldönümü anısına bastırdığı para

Aylan bebek vakasının diğer mülteci ölümlerinden daha fazla ilgi görmesinde mağdurun ikonik görüntüsünün sosyal medyada dolaşıma girmesi ve hızla yayılması etkili olmuştur (Vis & Goriunova, 2015). Fotoğrafın görselliğinin gücüne ek olarak paylaşımlarda duygusal söylemlerin de ön plana çıktığı görülmüştür. Bireyler ve siyasi aktörler empati, sorumluluk, vicdan, adalet temaları çerçevesinde öfke, acıma, merhamet, keder, şefkat, utanç ve suçluluk duygularının öne çıktığı söylemleri kullanarak tepkilerini göstermişlerdir. Sosyal medyada tepki göstermenin ötesinde bireyler mültecilerle ilgilenen sivil toplum ve yardım kuruluşlarına çok sayıda bağışta bulunurken, siyasi aktörler ve hükümetler ise toplumsal baskının da etkisiyle mülteci politikalarında bazı düzenlemelere gitmiştir.

Yapılan araştırmalara göre tanımlanmış mağdur karşısında bireylerin empati kurma, eyleme geçme, tepki verme eğilimleri istatistiksel mağdurlara kıyasla daha yüksektir (Kogut & Ritov, 2005; Loewenstein & Jenni, 1997; Small vd., 2007, 2007). Çalışmada Aylan bebek vakasında olduğu gibi tekil tanımlanmış bir mağdurun temsilinin mülteci temsil rejimini nasıl etkilediği gösterilecektir. Egemen mülteci temsil rejiminin değişmesi veya reddedilmesinin, mültecilerin sorunları hakkında farkındalık oluşması, mültecilerle dayanışma pratikleri geliştirilmesi, mültecilere yönelik siyasal ve hukuksal düzenlemelerin iyileştirilmesi açısından fırsat yaratacağı varsayılmaktadır. Bu nedenle tanımlanmış mağdur etkisinin mülteci temsil rejimine olan etkisinin çalışılması önemlidir.

Ayrıca çalışmada Uluslararası İlişkiler (UI) disiplinde son yıllarda giderek dikkat çeken duygu çalışmaları literatürü incelenecek ve duygu çalışmalarındaki farklı yaklaşımlardan faydalanılarak Aylan bebek örneğinde duyguların mültecilerin medyadaki temsiline ve siyasi aktörlerin söylemlerine nasıl yansıdığına değinilecektir. Çalışmada ilgili haberler incelenerek siyasi aktörlerin Aylan bebek hakkındaki demeçleri ve söylemlerinde duyguların etkisi gösterilecektir.

Araştırmanın temel problemi medyada mültecilerin görsel, söylemsel ve duygusal temsillerinin mülteci temsil rejimine olan etkisini Aylan bebek örneği çerçevesinde tartışmaktır. Çalışmanın eksenini mülteciler ve özel olarak Aylan bebek oluşturmaktadır. Çalışmada Aylan bebek vakasında olduğu gibi tanımlanmış mağdur odaklı vakaların mültecilere yönelik temsilleri nasıl etkilediği ortaya koyulacaktır. Bu amaçla Aylan bebek vakasında görüntüler, duygular ve söylemlerin nasıl etki ettiğine odaklanarak, egemen mülteci temsil rejiminin nasıl değişebileceği incelenecektir.

1.1 Araştırmanın Önemi

21. yüzyılın en önemli toplumsal fenomeni olan göç olgusu Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplininde yaygın olarak güvenlik ve güvenlikleştirme eksenli yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Göçmen, mülteci, sığınmacı ve sınır geçişleri ile ilgili çalışmalar genellikle dış politika, güvenlik, uluslararası hukuk, devletlerin sorumluluğu/sorumsuzluğu başlıklarında tartışılmaktadır. Son yıllarda artan düzensiz sınır geçişleri ise medyada “yasadışı göç”, “kaçak göçmen akını”, “göçmen istilası” söylemleri ile yer bulmaktadır. Medyadaki bu olumsuz temsiller ve metaforlar (“göç dalgası”, “kaçak göçmen avı” vb.) mülteci ve sığınmacıların kamuoyu tarafından tehdit olarak algılanmasına yol açmaktadır (Keneş, 2016).

Bu tez ile Uİ disiplininde hâkim olan güvenlik eksenli yaklaşımlardan farklı olarak görece Uİ’de yeni yaklaşımlar olan görsel temsiller ve duygular çalışmalarına katkı yapmak amaçlanmaktadır. Tez duygu, temsil ve söylem literatürlerini içermesi, içerik analizi, eleştirel söylem analizi ve görsel analiz yöntemlerini kullanarak konuyu inter-disipliner bir perspektiften analiz eden bir çalışma olması bakımından önemlidir.

Literatürde yer alan mültecilerin medyadaki temsiline dair akademik çalışmalarda Aylan Kurdi vakası iletişim ve medya disiplinleri çerçevesinde ele alınmıştır (Begüm Aylin Önder vd., 2018; Sadioğlu, 2018; Yağmur & Arslan, 2021). Bu nedenle bu tez Aylan Kurdi vakasını çok disiplinli ve çok yöntemli bir yaklaşımla incelemesi bakımından literatüre katkı sağlayacaktır.

Aylan Kurdi vakasını inceleyen politika, temsil ve söylem temalı çalışmalar bu vakayı bütünlükçü bir yaklaşımla ele almaktan uzak kalmıştır. Örneğin R. Adler-Nissen, K. Andersen ve L. Hansen (2020), Uİ’de görsellik ve duygu araştırmalarına katkıda bulunmak için teorik bir çerçeve geliştirmeyi amaçladıkları makalelerinde Alan Kurdi gibi durumlarda imgelerin, duyguların ve dış politikanın nasıl birbirine bağlı olduğunu incelemişlerdir. Çalışma bu makalede eksik kalan söylem – duygu ilişkisini de ön plana çıkararak görsel – söylem – duygu bağlantısını inceleme fırsatı sunmaktadır. Yine Aylan Bebek ile ilgili bir diğer çalışma olan Kıratlı’nın *Sosyal Medyada Söylem Düşkünü Olarak Çocuk; Aylan Bebek* adlı tezinde ise çalışmanın odağı “söylem” üzerine olduğundan, görsel içeriğe sahip ya da yalnız görsel içerikle birlikte anlam kazanacak söylem barındıran veriler araştırma kapsamına dahil edilmemiştir (Kıratlı, 2017). Söylemlere odaklanılan bu çalışmada da görsellerin rolü araştırma dışında bırakıldığı için çalışmamız görsel – söylem – duygu bütünlüğünü göstermesi açısından önemli olacaktır.

Tez çalışmasında tanımlanmış mağdur etkisi, duygular, temsil ve söylem literatürlerine başvurulmuştur. Tez bu dört farklı literatüre de katkıda bulunan eklektik bir çalışmadır. Ayrıca tez mülteci temsil rejimi kavramsallaştırması ile yaygın görsel ve söylemsel temsil pratiklerini bütüncül bir yaklaşımla ele almıştır.

Bu katkılara ek olarak çalışma, medya analizi ile Aylan bebek vakasından önce ve sonra medyadaki mülteci temsilleri ve söylemlerin niceliksel ve niteliksel değişimini karşılaştırmalı olarak analiz ederek bu vakanın anlaşılmasına olanak sağlamıştır. Tez Aylan Kurdi vakasını analiz eden çok disiplinli ve çok yöntemli bir çalışmadır.

1.2 Sınırlılıklar

Çalışmanın eksenini, Suriyeli mülteciler ve özel olarak Aylan Kurdi oluşturmaktadır. Aylan bebek vakasının medyada mülteci temsillerine olan etkisini inceleyen araştırmamız 27 Ağustos – 9 Eylül 2015 tarihlerini kapsayan kesitsel bir medya analizini içermektedir. Interpress Medya Takip Merkezi'nden alınan 500 adet haber dokümanından oluşan medya arşivinde yer alan Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah, Sözcü ve Yenişafak gazetelerindeki Suriyeli mültecilerle ilgili yayınlanan haber ve köşe yazıları içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

2 Eylül 2015'te meydana gelen Aylan bebek vakasından bir hafta önce ve bir hafta sonrasını kapsayan bu tarihlerin seçilmesinin sebebi karşılaştırmalı analiz yapabilmemize olanak sağlamasıdır. Öte yandan tez çalışmasının kısıtlı zamanda tamamlanması gerekliliği ve ekonomik kısıtlılıklar nedeniyle daha geniş bir zaman aralığını kapsayan medya arşivine yer verilememiştir. Gazetelerde sadece görsellerin taranmasına dayalı bir arşiv çalışmasına erişim olmamasından dolayı içerik analizi ile elde edilen 500 haber dokümanı tek tek incelenerek ilgili görseller sınıflandırılmıştır. Daha kapsamlı tarih aralığı belirlenmesi durumunda incelenmesi gereken haber sayısı artacağı için her haberde kullanılan görsellerin incelenmesi ve sınıflandırılması zor ve zaman alan bir süreç olacaktı. Bu nedenle çalışmada 2 haftalık süreçte belirlenen 5 gazetede yer alan haber ve köşe yazıları analiz edilmiştir.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Karmaşık sosyal fenomenlerin incelenmesinin çok disiplinli ve çok yöntemli bir yaklaşım gerektirdiği kabul edilir (Wodak & Meyer, 2009). Bu nedenle çalışmada çağımızın karmaşık sosyal fenomeni olan mülteci sorununun incelenmesinde çok disiplinli ve çok yöntemli yaklaşım benimsenmiştir. Ayrıca Aylan Kurdi vakasının

bütünlükçü ve kapsamlı bir analizini yapmak birden fazla yöntemle çalışmayı gerektirmiştir. Bu nedenle çalışmamızda içerik analizi, eleştirel söylem analizi ve göstergebilimsel görsel analiz yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Aylan bebek vakasından sonra medyada öne çıkan görseller ve söylemlerin mülteci temsillerine olan etkisini incelemek amacıyla 27 Ağustos – 9 Eylül 2015 tarihlerini kapsayan kesitsel bir medya arşivi analiz edilmiştir. Bu kapsamda Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah, Sözcü ve Yenişafak gazetelerinde Suriyeli mültecilerle ilgili yayınlanan haber ve köşe yazıları içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Medya analizi için incelenecek gazeteler belirlenirken yüksek tirajlı ve Suriyeli mülteciler konusunda farklı yaklaşımlara sahip olan gazeteler seçilerek dengeli bir dağılım olması amaçlanmıştır. Suriyeli mülteciler konusunda farklı yayın politikası izleyen hükümet karşıtı muhalif gazetelerden Cumhuriyet ve Sözcü; hükümet yanlısı Sabah ve Yenişafak ile ana akım medyayı temsilen Hürriyet gazeteleri arşiv çalışmasına dahil edilmiştir. Aylan bebek haberini yapan muhabir Nilüfer Demir’in Doğan Haber Ajansı (DHA) çalışanı olması ve Aylan Kurdi’nin fotoğraflarının ilk olarak Hürriyet gazetesinin internet sayfasında yayınlanması sebebiyle bu gazetenin arşive dahil edilmesi önemlidir. Arşiv çalışmasına gazetelerin yerel ve uluslararası baskıları, hafta sonu ve özel ekleri de dahildir.

Interpress Medya Takip Merkezi’nden alınan medya arşivi, ajans tarafından “göçmen”, “mülteci”, “sığınmacı”, “Suriyeli”, “Aylan Kurdi”, “Alan Kurdi” anahtar kelimelerinin OCR (Optical Character Recognition) tarama robotu kullanılarak elde edilmiştir. Ancak arşiv çalışmasında belirlenen zaman aralığı ve gazetelerde “Alan Kurdi” anahtar kelimesine rastlanmamıştır. Bu durum Türkiye basınında gerçek ismi olan Alan Kurdi yerine Aylan Kurdi isminin yaygın olarak kullanılmasından kaynaklıdır.

Medya arşiv çalışmasında 27 Ağustos – 9 Eylül tarihleri arasında 5 gazetede ki anahtar kelimelerin taranmasıyla elde edilen toplam 500 adet haber ve köşe yazısı yer almıştır. Interpress Medya Ajansı’ndan alınan medya arşivindeki haber dokümanları görsel ve metinsel sınıflandırma için tek tek incelenmiştir. Bu incelemenin sonucunda 167 adet ilgisiz haber dokümanı tespit edilmiştir. Kalan 333 haber dokümanı metinsel ve görsel incelenmiş ve sınıflandırılmıştır.

Görsel incelemede haber ve köşe yazılarında kullanılan fotoğraflar “grup/kitlese l”, “çocuk”, “erkek” ve “kadın” olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmayla Aylan’dan önce ve sonra medyada kullanılan görsellerin nasıl değiştiği gösterilmek istenmiştir. Ayrıca bu sınıflandırma tekil tanımlanmış mağdurun, istatistiksel

mağdurlara göre daha fazla ilgi gördüğünü iddia eden tanımlanmış mağdur etkisi yaklaşımının etkisini görmemize olanak sağlayacaktır.

Metinsel incelemede ise haber ve köşe yazılarında kullanılan adlandırmalar “mülteci”, “Suriyeli/Suriyeli sığınmacı/Suriyeli mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen”, “kaçak/kaçak göçmen” şeklinde sınıflandırılmıştır. Arşivde incelenen metinlerde “Suriyeli” tanımlamasına çoğunlukla “Suriyeli sığınmacı” veya “Suriyeli mülteci” ifadelerinin eşlik ettiği görülmüştür. Bu metinlerde haberin aktörleri olarak sığınmacı veya mültecilerin “Suriyeli” olmasına vurgu yapıldığı için genel kategoriler olan “sığınmacı” ve “mülteci” sınıflandırması yerine “Suriyeli” kategorisine dahil edilmiştir. Bu sınıflandırmada Aylan Kurdi vakasından önce ve sonra medyada yer alan haberlerde “mülteci” adlandırmasının kullanılma sıklığına odaklanılmıştır. Mülteci adlandırılmasının kullanılmasının artışı fotoğrafın kavramsal ve söylemsel dönüştürme gücünü göstermesi açısından önemlidir. Yöntem ve analizlere dair ayrıntılı açıklamalar çalışmanın 5. bölümünde yer almaktadır.

Çalışmamızda Aylan Kurdi vakasının medyadaki baskın mülteci temsillerine olan etkisini göstermek amacıyla söylem ve temsil literatürlerine yer vereceğiz. S. Hall’ göre: “Temsil etme, içerisinde aktif bir seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işini ima eder. Söz konusu olan, sadece anlamı aktarmak değil, aktif bir anlam verme sürecidir. Bu anlam ise söylem yoluyla inşa edilir.” (Hall, 1999; aktaran G. Göker & S.Keskin, 2015, s. 234-237). Medyada yer alan temsil biçimleri ile söylem pratikleri arasındaki ilişkiyi Aylan bebek vakasında görmek mümkündür. Aylan bebek vakasında medyada çoğunlukla yer verilen “tehdit” söyleminin yerini “kurban” söylemi almış ve mağdur mülteci temsiline yer verilmiştir. Ayrıca “kaçak göçmen”, “düzensiz göçmen” kavramları yerine “mülteci” kavramının öne çıktığı görülmüştür. Bu olayda görülen söylemsel pratikler ve bakış açılarındaki dönüşüm egemen mülteci temsil rejiminin değişmesi açısından önemlidir. Bu nedenle çalışmada bu yeni temsile ve söyleme odaklanılmıştır.

Söylem literatüründe farklı yaklaşımlar ve tanımlar yer almaktadır. Örneğin Fairclough söylemi şöyle tanımlar: “Söylemleri, dünyanın çeşitli yönlerini temsil etme biçimleri olarak görüyorum. -Burada, hem maddi dünyanın süreçlerinin, ilişkilerinin ve yapılarının, hem düşüncelerden, duygulardan ve inançlardan vb. oluşan ‘zihniyet dünyası’nın, hem de toplumsal dünyanın temsil biçimleri söz konusudur” (Fairclough, 2003; aktaran Boztepe, 2015, s.216-217). Söylemi bir iletişim ve sosyal etkileşim biçimi olarak tanımlayan Dijk ise söylemin iktidar, tahakküm veya direniş gibi bir sosyal ilişki başlatabileceğini belirtir. Söylemin birçok türü olduğuna değinen Dijk, bunlar arasında

resmi olmayan konuşmalar, medya veya televizyondaki haber bültenleri, parlamento tartışmaları, parti propagandası, yasal (yasalar, sorgulamalar), politik (siyasetçilerin sözleri), reklamlar, Twitter veya Facebook iletileri ve benzerlerini saymıştır. (Dijk, 2019, s.267-268). Çalışmada bu söylem türlerinden haber bültenleri ve siyasilerin demeçleri üzerinde durulacaktır.

Çalışmada söylem yapıları Eleştirel Söylem Analizi yöntemiyle incelenecektir. Mülteciler toplumda dezavantajlı gruplar olarak konumlandığı için Aylan bebek ile ilgili yazılı medyada yer alan söylemler incelenirken eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılacaktır. Dijk’a göre eleştirel söylem çözümlemesi, toplumsal ve siyasi içerikli konuşmalar ve metinlerin buyurduğu ve yeniden ürettiği; eşitsiz, egemen ve istismar eden sosyal tahakküm yollarını araştıran söylem araştırmalarının bir türüdür. Eleştirel söylem analistleri, sosyal eşitsizliği açığa çıkarmaya ve anlamaya çabalayan ve sonunda karşı duruş sergileyen bir pozisyona sahiptir (Dijk, 1993; aktaran G. Göker & S. Keskin, 2015). Dijk batı medyasında mültecilere yönelik söylemlerin ana temasının “yük” olduğunu belirtirken, mültecilere yönelik temsil biçimlerini de “dramatikleştirme”, “örtmece”, “örnekleme”, “genelleştirme”, “abartma”, “imalı anlatım”, “ironi”, “açıklık”, “popülizm”, “yineleme”, “kurbanlaştırma” gibi kategorilere ayırmıştır. Aylan bebek hakkındaki haber metinleri incelenirken çoğunlukla dramatikleştirme ve kurbanlaştırma kategorilerinin kullanıldığı gözlenmiştir.

Araştırma kapsamında birbiriyle ilişkili olan söylem (discourse), duygu (emotion) ve görsel temsil (visual representation) literatürleri incelenerek, içerik analizi, eleştirel söylem analizi ve göstergebilimsel görsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Medya arşivinin taranması için içerik analizi yöntemiyle görsel ve metinsel inceleme yapılmıştır. Aylan bebeğin fotoğrafı ikonik fotoğrafı ise göstergebilimsel yöntemle analiz edilmiştir. Fotoğrafın görsel analizi yapılırken, yazılı basında fotoğrafa eşlik eden manşet, yazı ve yorumların eleştirel söylem analizi yapılacaktır. Böylece haber metinlerinde yer alan fotoğraflar, görüşler, haber yazıları bütünlüklü olarak değerlendirilecektir.

Görsel ve söylemsel verilerin bir arada değerlendirilmesi Aylan bebek vakasında öne çıkan tepkilerin ardındaki duyguların önemini göstermiştir. Bu bağlamda Aylan bebek vakası Tanımlanmış Mağdur Etkisi (Identified Victim Effect) yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilecektir. Tanımlanmış mağdur etkisini ölçmek için yapılan deneyler bireylerin ve toplumların tanımlanmış tek bir mağdur karşısında empati kurma ve harekete geçme eğiliminin, tanımlı olmayan istatistik bir grup mağdura göre daha yüksek olduğunu göstermiştir (Hollingworth, 2016; Kogut & Ritov, 2005; Loewenstein

& Jenni, 1997; Small vd., 2007). İstatistiksel mağdur yığınları, çoğu zaman bireyleri ve toplumları harekete geçiremezken hikayesi bilinen tek bir mağdurun çok kısa sürede toplumu mobilize edebildiği vakalar görülmektedir. Bireylerin, tanımlanmış mağduru istatistiksel mağdurlara göre daha fazla önemsedini ve onunla daha kolay empati kurduğunu gözlemleyen çalışmalar bu durumu “identified/identifiable victim effect” (tanımlanmış/tanımlanabilir mağdur etkisi) yaklaşımı ile açıklamaktadır (Kogut & Ritov, 2005; Loewenstein & Jenni, 1997). Literatürde TME yaklaşımı için hem “identified” hem “identifiable” kelimeleri kullanılmaktadır. “Tanımlanabilir mağdur” ifadesi kimliği, yüzü, hikayesi bilinebilen, görülebilen muhtemel mağdurlara gönderme yapmaktadır. Ancak çalışmamızın odağındaki Aylan Kurdi artık hayatta olmayan, kimliği, yüzü hikayesiyle tanımlanmış bir mağdur olduğu için çevirisi “tanımlanmış” olan “identified” kullanımı tercih edilmiştir. Çalışmada Aylan bebeğin ölümünün benzer şekilde gerçekleşen kitlesel mülteci ölümlerinden daha çok ilgi görmesinde adı, görüntüsü, hikayesi ile tanımlanmış bir mağdur olarak sunulmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Bu tezde giriş bölümünün ardından çalışmanın ikinci bölümünde kavramsal ve hukuksal çerçeveye yer verilerek, tezde mülteci adlandırmasının tercih edilmesinin sebebi ve önemi gösterilmiştir. Bu bölümde halihazırda ulusal ve uluslararası hukuktaki statülerine yer verilerek Suriye’den gelenlerin mülteci statüsüne dahil edilmesinin gerekçeleri belirtilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde temsil kavramı ve medyada mültecilerin temsili üzerine yapılan çalışmalara değinilmiştir. Bu bölümde mültecilere yönelik egemen temsiller Hall’ün “ırksal temsil rejimi” kavramından ödünç aldığımız “mülteci temsil rejimi” kavramsallaştırmasıyla ele alınmıştır. Literatürün de gösterdiği üzere medyaya hakim olan mülteci temsil rejiminin değişmesinde görsel temsillerin rolü çok önemlidir. Son olarak görsel temsillerin önemini göstermek amacıyla Aylan Kurdi’nin fotoğrafının gösterebilimsel analizi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan TME ve duygu literatürü yer almaktadır. TME üzerine yapılan araştırmaların ışığında Aylan bebek vakasının tanımlanmış mağdur olarak temsiline odaklanılmıştır. Bu bölümde yer alan duygular literatüründeki çalışmalar TME ve duygu ilişkisini anlamamıza imkan vermektedir. Ayrıca duyguların temsiller ve söylemler aracılığıyla ölçülebilir olması nedeniyle Aylan Kurdi vakasında tetikleyici olan duyguları göstermek için ise öne çıkan söylem yapıları analiz edilmiştir.

Beşinci bölümde karşılaştırmalı medya analizine yer verilmiş, araştırmanın yöntemi, araştırma evreni ve bulguları ele alınmıştır. Araştırmada kesitsel medya analizi ile elde edilen veriler görsel ve metinsel analize tabi tutulmuştur. Haber metinleri görsel ve metinsel sınıflandırma kullanılmış, nicel ve nitel yöntemle elde edilen veriler grafiklerle özetlenmiştir.

Son olarak sonuç bölümünde, çalışmada incelenen literatür ve araştırmanın bulguları rehberliğinde yapılan çıkarımlar yer almaktadır. Çalışmada yer verilen literatürler, yaklaşımlar ve yöntemler küresel bir sorun olan mülteci krizini anlamak ve yorumlamak için ihtiyaç duyulan çerçeveyi sağlamıştır. Araştırmada elde edilen veriler ve analizlerin sonucunda geline nokta tek bir fotoğrafın mültecilere yönelik söylem ve toplumsal algı üzerindeki etkisinin önemini göstermiştir. Aylan bebek vakasında olduğu gibi tekil tanımlanmış bir mağdurun temsilinin yarattığı etki, mültecilerin sorunları hakkında farkındalık oluşması, mültecilerle dayanışma pratikleri geliştirilmesi, mültecilere yönelik siyasal ve hukuksal düzenlemelerin iyileştirilmesi açısından fırsat olarak görülmektedir. Çalışma, egemen mülteci temsil rejiminin sorgulanması ve değiştirilmesi için bu vakanın analiz edilmesinin önemini göstermektedir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE MÜLTECİ HUKUKU

Bu bölümde tezin genelinde bahsedeceğimiz olgu ve kavramların daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için tezde yer alan bazı kavramların tanımlarına yer verilecektir. Göç literatüründe yer alan kavramların uluslararası hukuk ve Türkiye hukukundaki kullanımlarına yer verilerek, tanım ve kullanımlarda farklılaşan noktalara değinilecektir. Göçle ilgili kavramların tanımlanmasının ardından mülteci hukukunun uluslararası ve ulusal boyutları ele alınacaktır. Türkiye'ye giriş yaptıkları 2011 yılından bu yana sayısı giderek artan Suriyeli mültecilerin hakları ve statülerinin korunmasına dair yasal çerçeve de Uluslararası hukuk ve Türkiye hukuku bağlamında incelenecektir.

2.1. Göç, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı Kavramlarının Tanımlanması

2.1.1. Göç

Milyonlarca insan doğdukları şehirlerden, yaşadıkları ülkelerden çıkıp para kazanmak, iş bulmak, yeni bir hayat kurmak veya daha güvenli bir alan bulmak için göç etmektedir. Uluslararası göç, sömürgecilik ve modernitenin bir sonucu olmasından ziyade erken dönemlerden bu yana insanlık tarihinin bir parçası olarak görülmektedir (Castles & Miller, 2008). Çağımızın en önemli fenomeni olan göç olgusu bireye ve topluma dair çok boyutlu süreçleri barındıran sosyoloji, edebiyat, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, tarih, ekonomi, coğrafya, demografi, psikoloji gibi farklı disiplinlerde araştırılan interdisipliner bir çalışma konusudur (Castles & Miller, 2008, s.30). Göçle birlikte göçmenler ve göç edilen yerdeki idari kurumlar, resmi yetkililer ve yerel halk arasında karşılıklı etkileşim ve ilişkilerin meydana getirdiği karmaşık bir süreç meydana gelir. Böylece insan ve mekân ilişkisinin değişiminin şekillendirdiği göç demografik, toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşümlere yol açar. Göçler bireysel, toplu, düzenli, düzensiz, iç, dış, gönüllü, zorunlu, sürekli ve geçici olmak üzere farklı türlere ayrılır.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde göç, “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2011). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2014 yılında yayımladığı *Türkiye ve Göç* başlıklı raporunda ise Bülent Çiçekli'nin *Açıklamalı Göç ve İltica Hukuku Terimleri Sözlüğü'ndeki* göç tanımı kullanılmıştır. Buna göre göç “bir kişinin veya bir

grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi” biçiminde tanımlanmıştır (*Türkiye ve Göç*, 2014, s.6-7).

Uluslararası Göç Örgütü’nün yayımladığı *Göç Terimleri Sözlüğü’nde* ise göç “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri” olarak tanımlanmıştır (Perruchoud & Cross, 2013, s.35). Görüldüğü üzere göçün tanımlanmasında bir devletin sınırlarından çıkıp başka bir devletin sınırlarına giriş yapılmasına vurgu yapılmaktadır. Bu durumda tanımlarda göçe dair devletçi yaklaşımın ağır bastığını söyleyebiliriz.

2.1.2. Göçmen

Göçü göç eylemini gerçekleştiren kişi ve gruplardan bağımsız ele almak mümkün değildir. *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü’nde* göçmen “Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden, muhacir” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). *Uluslararası Göç Sözlüğü’nde* göçmen için evrensel tek bir tanımın olmadığına değinilmiş, göçmenin kendi özgür iradesiyle, dışarıdan bir baskı ve zorlama olmaksızın göç eden kimse oluşuna dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla göçmenler “maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri” olarak tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) ise göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar (Perruchoud & Cross, 2013, s. 37).

Ulusal mevzuatta belirgin bir göçmen tanımı olmamakla birlikte 5543 sayılı İskân Kanunu’na göre göçmen “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.” (5543 Md. 3, erişim tarihi 25.04.2022 <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5543.html>). Bu tanıma göre Türk olmayanlar ve yabancılar göçmen olarak tanınmamaktadır. Görüldüğü üzere tanımlayan aktöre, tarihsel ve mekânsal bağlama göre göçmen tanımı da değişiklik göstermektedir.

2.1.3. Mülteci

TDK sözlüğünde mülteci “Arapça mülteci, sığınmacı” şeklinde tanımlanmıştır (*Türkçe Sözlük*, 2011). Bu tanımda yer verilen ve mülteci ile eş anlamda kullanılan “sığınmacı” ifadesi uluslararası hukukta mülteciden farklı bir statüye işaret ettiği için

kavram karışıklığına sebep olmaktadır. 2006 yılında 5543 sayılı kanun ile kaldırılan 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 3. maddesinin 3. fıkrasında “Türkiye’de yerleşmek amacıyla olmayıp, bir zorunlulukla geçici oturmak için sığınanlara mülteci denir” ifadesi kullanılmıştır (2510 Md.3, erişim tarihi 25.04.2022 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>). Bu iki tanımında da görüldüğü üzere sığınmacı ve mülteci kelimelerinin bir arada kullanılması kavram karmaşasına yol açmaktadır. Bu durum ileride açıklayacağımız mülteci ve sığınmacı kavramları arasındaki ayrımın ulusal ve uluslararası ölçekte farklılaşmasına yol açmıştır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye Temsilciği ve İçişleri Bakanlığı’nın iş birliği ile yayınlanan *İltica ve Göç Mevzuatı* kitabında 1994 tarihli Yönetmelikte yer alan mülteci tanımına yer verilmiştir. Buna göre mülteci şu şekilde tanımlanmıştır;

Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı

Bu tanım aynı zamanda 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesi’nde yer alan ve Türkiye’nin coğrafi kısıtlama şerhiyle kabul ettiği tanımdır (*İltica ve Göç Mevzuatı*, 2005). 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolünde yer alan mülteci tanımı şöyledir:

ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve o ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden mutaden ikamet ettiği ülke dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu zulüm korkusu nedeniyle dönmek istemeyen şahıs (Çiçekli, 2009, s.43).

Ayrıca *Uluslararası Göç Sözlüğü'nde*,

BMMYK'nın tüzüğündeki kriterlere uyan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi tanımı yapılmıştır (Perruchoud & Cross, 2013).

Bir başka sözleşme olan 1969 Afrika Birliği Örgütü (OAU) Sözleşmesi ise mülteciyi “kendi menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan kişiler” olarak tanımlar. *Uluslararası Göç Sözlüğü'nde* değinilen tanımlardan biri de 1984 Cartagena Bildirisi'ndeki mültecilerin “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri tehdit altında olduğu için” ülkesinden kaçan kişileri de kapsayan tanımıdır (Perruchoud & Cross, 2013).

2.1.4. Sığınmacı

Türkçe Sözlüğü'nde sığınmacı “Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci” şeklinde tanımlanmıştır. (TDK, 2011). Sığınmacı genel olarak “başka bir ülkeye sığınan, sığınma arayan, henüz mülteci statüsü tanınmayan kişi”yi ifade eder (Çiçekli, 2014). Göç İdaresi tarafından hazırlanan *İltica ve Göç* mevzuatı raporunda 94 Yönetmeliğindeki sığınmacı tanımı kullanılmıştır. Buna göre sığınmacı şu şekilde tanımlanmıştır;

İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı (*İltica ve Göç Mevzuatı*, 2005)

Görüldüğü üzere bu tanım 1951 Sözleşmesi'nde yer alan mülteci tanımından "Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle" şeklindeki coğrafi şerhin kaldırılmasıyla oluşmuştur. Bu durumda Avrupa'dan gelenler "mülteci" olarak kabul edilirken, Avrupa dışından gelenler "sığınmacı" olarak tanınmıştır.

Türkiye'de 1994'ten 2013'e kadar sığınmacı kavramı kullanılırken, 2013'te yasalaşan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre çeşitli özelliklere göre ayrılan şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma kavramları kullanılmaya başlanmıştır.

Uluslararası Göç Sözlüğü'ne göre sığınma;

Bir devletin geri göndermeme (non-refulman) ilkesi ve uluslararası veya ulusal düzeyde tanıdığı mülteci haklarına dayalı olarak topraklarında verdiği bir koruma türü. Vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkede koruma sağlanamayan, bilhassa ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmekten korkan kişiye verilir.

Buna göre sığınmacı (asylum seeker);

Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler (Perruchoud & Cross, 2013).

2.2. Mülteci Hukukunun Gelişimi

Bireylerin vatandaşlıktan doğan devlet tarafından korunma hakkı sağlanmadığında, yani devlet vatandaşa yönelik sorumluluğunu yerine getirmediğinde ya da reddettiğinde uluslararası koruma mekanizması gündeme gelir. Devletlerin vatandaşlarını korumamaları ya da koruyamamaları durumunda iltica ve sığınma talepleri ortaya çıkar. Uluslararası koruma, iltica ve sığınma talepleri, sığınmacı ve mülteci statüleri 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile yasallaşmıştır. Ayrıca Uluslararası Hukuk çerçevesinde uluslararası koruma sağlama ve sorunların çözümü

konusunda 1950 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) yetkilendirilmiştir (Çiçekli, 2009, s.19).

Mülteci kavramı ilk kez 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nde hukuki olarak tanımlanmıştır. Ayrıca 1951 Mülteci Sözleşmesi mültecilerin yaşam ve özgürlüklerinin ırk, din, tabiiyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet ya da politik fikirleri nedeniyle tehdit altında olabilecekleri ülkelere geri-gönderilmeme (non-refoulement) ilkesini benimsemiştir (Çiçekli, 2009, s. 25). Daha önce ise 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddesinde “Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma imkânından yararlanma hakkına sahiptir” denilerek sığınma insan hakları kapsamına almıştır (Dost, 2016a).

1950 yılında BM Genel Kurulu'nda kabul edilen ve 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan 1954'te yürürlüğe giren Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme 'sine göre mülteci,

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir (BMMYK, 2013 erişim tarihi 26.04.2022 <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa66404>).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrası ortaya çıkan mülteci sorunlarının çözümüne dair kurumsal ve yasal standartların belirlenmesi amacıyla oluşturulan 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde mülteci tanımı için taraf devletlere tarihi ve coğrafi açıdan kısıtlama getirebilme hakkı tanınmıştır. Ancak tarihi kısıtlama nedeniyle anlaşmanın kabulünden sonra meydana gelen mülteci hareketlerini kapsamaması ve coğrafi kısıtlamanın da uluslararası belgenin evrensellik iddiasıyla çelişmesi nedeniyle bu iki kısıtlama kaldırılmıştır. Bu düzenlemeleri içeren 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol BM Genel Kurulunda kabul edilmiştir (Çiçekli, 2009, s. 25-26).

Avrupa Birliği hukukuna baktığımızda 1951 Mülteci Sözleşme'nde benimsenen mülteci tanımına ve düzenlemelere ek olarak bazı yasal düzenlemeler yapıldığını

görüyoruz. 1999 tarihli Amsterdam Anlaşması'nın 63. Maddesi yerinden edilen kişiler ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişiler için düzenlemeler ve standartlar içermiştir. Daha sonra 2001 tarihli Geçici Koruma Yönergesi ile kitlesel sığınma durumlarında izlenmesi gereken minimum standartlar belirlenmiştir. Bu yönerge ile Mülteci Sözleşmesinin bireylere tanıdığı haklar korunurken ayrıca “yerinden edilmiş kişi” tanımı ve statüsü belirlenmiştir. Buna göre:

Yerinden edilmiş kişiler, kendi ülkelerini ya da bulundukları bölgeleri terk etmek zorunda kalmış ya da özellikle uluslararası örgütler tarafından yapılan talep üzerine tahliye edilmiş ve o ülkedeki devam eden koşullar altında geri dönemeyen ve Cenevre Sözleşmesinin 1A maddesinin ya da uluslararası koruma sağlayan başka uluslararası ya da ulusal belgeler kapsamına girebilen üçüncü ülke vatandaşları ya da vatansız kişiler, özellikle:

- (i) Silahlı çatışma ya da yaygın şiddet bölgelerinden kaçmış kişiler;
- (ii) İnsan hakları sistematik ya da genel olarak ihlal edilmiş ya da böyle bir duruma maruz kalma konusunda ciddi risk altında olan kişiler anlamına gelir.

Yine 2004 tarihli AB Vasıf Yönergesi de 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolündeki mülteci tanımını benimsemekle birlikte ikincil korumadan yararlanacak mülteciler için de düzenlemeler içermiştir. Böylece sığınmacı olarak nitelendirilemeyen 3. ülke vatandaşı veya vatansız kişiler, menşei ya da daimî ikamet ettikleri ülkeye geri gönderilmesi halinde ciddi zarara maruz kalma riski taşıyan, kendisini o ülkenin korumasına bırakamayan ya da bırakmak istemeyen kişiler ikincil koruma statüsüne sahip olacaktır (Çiçekli, 2009, s. 46-47).

2.3. Türkiye'nin Mülteci Hukuku

Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili ilk kanun, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunudur. Ancak daha önce de belirtildiği üzere 2006 yılında yapılan değişiklikle bu kanunun yerini 5543 sayılı aynı kanun almıştır. İskân Kanununun 1. Maddesinde kanunun amacı şu şekilde belirtilmiştir: “...göçmenlerin, göçebelerin, yerleri kamulaştırılanlar ile millî güvenlik nedeniyle yapılacak iskân çalışmalarını, köylerde fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas şartları ve alınacak

tedbirleri, iskân edilenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir.” Kanunun kapsamı 2. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre kanun; “yurt dışından gelen göçmenlerin, yerleri kamulaştırılanların, göçebelerin ve millî güvenlik nedeniyle yerlerinin değiştirilmesine karar verilenlerin iskânı ile köylerin toplulaştırılmasına ve fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas alınacak tedbirlere dair hükümleri kapsar” (5543 Md. 1-2, erişim tarihi 25.04.2022 <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5543.html>).

İskân Kanunu’nda göçmen, serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen gibi çeşitli göçmen türlerini tanımlanmıştır. Ancak bu tanımlarda “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olma” şartı aranmaktadır. Dolayısıyla bu kanunda soy bağına dayanan sınırlayıcı bir yaklaşım hakimdir.

İskân Kanunu dışında yabancılara ilişkin düzenlemeler 1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanununda yer almıştır. Pasaport Kanunu ile yabancı ve mültecilerin ülkeye giriş işlemleri için İç İşleri Bakanlığı yetkilendirilmiştir. Bu durum kanunun 4. maddesinin dördüncü fıkrasında “Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye’ye kabulleri İçişleri Bakanlığı’nın kararına bağlıdır.” şeklinde belirtilmiştir. Yine 5683 sayılı Yabancılar Kanunu 17. maddesinde yer alan “Siyasi nedenlerle Türkiye’ye sığınan yabancıların ancak İçişleri Bakanlığı’nca müsaade edilecek yerlerde ikamet edebilecekleri” hükmüyle yabancıların ikamet işlemleri için İç İşleri Bakanlığı yetkilendirilmiştir (*İltica ve Göç Mevzuatı*, 2005, s. 12).

Yukarıda bahsedilen sınırlı ve yetersiz ulusal mevzuatın dışında Uluslararası Sözleşmeler ile bu alandaki hukuksal düzenlemeler geliştirilmiştir. Türkiye 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesini 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı Kanunla Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde onaylayarak kabul etmiştir. Türkiye, sözleşmenin 42. maddesinde yer alan “Her Devlet, imza, tasdik veya katılım esnasında sözleşmenin 1,2,4,16,33 ve 36-46 maddeleri haricindeki maddeler hakkında kısıtlayıcı kayıtlar beyan edebilir” hükmüne dayanarak mülteciliğin belirlenmesi yönünden öngörülen seçme hakkını kullanarak (coğrafi kısıtlama ile) yalnızca Avrupa’dan Türkiye’ye gelerek iltica etmek isteyen yabancıları sözleşme kapsamında mülteci olarak kabul edeceğini 359 sayılı Kanunla yayınladığı deklarasyonda belirtmiştir. Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olan Türkiye, 1 Temmuz 1968 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul ettiği 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokolünü de

onaylamış ancak Cenevre Sözleşmesi ile düzenlenen coğrafi sınırlama ilkesini sürdürmeyi seçmiştir (*İltica ve Göç Mevzuatı*, 2005, s. 12).

Türkiye coğrafi kısıtlama ile sadece Avrupa'dan yani Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerden gelen sığınmacıların mülteci statüsüne başvurmalarına izin vermektedir. Uluslararası Af Örgütü'nün raporunda Türkiye'nin Avrupalı ve Avrupalı olmayan mülteciler ayrımı yapan tek ülke olduğu belirtilmiştir. Rapora göre bu durum, mültecilerin, sığınmacıların ya da uluslararası korumaya ihtiyaç duyan diğer kişilerin korumadan mahrum kalmasına ve hukuki ve pratik anlamda karışıklıklara sebep olmaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2009, s. 5-7).

Öte yandan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan rapora göre coğrafi kısıtlama, uluslararası koruma arayan kişilere kalıcı çözümler sağlanmasının önünde bir engel teşkil etmez. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca Avrupa ülkelerinden gelen mülteciler veya Avrupa dışındaki ülkelere gelen uluslararası koruma başvuru ve statüsü sahipleri Türkiye'de bulundukları süre boyunca aynı hak ve hizmetlerden yararlanabilmektedirler (*Türkiye ve Göç*, 2014, s. 42-43).

Coğrafi kısıtlama sebebiyle Türkiye'ye Avrupa dışından gelen kişilerin sığınma başvuruları BMMYK tarafından değerlendirilmekte, ayrıca mültecilerin başvuruları Türk resmi makamlarınca da incelenmektedir. BMMYK'nın Türkiye ile yaptığı anlaşmaya göre sığınmacılar her iki kurum tarafından mülteci olarak tanındıktan sonra, BMMYK bu kişileri Türkiye dışında üçüncü bir ülkeye yerleştirmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2009, s. 9).

1994 yılında yürürlüğe giren "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" iltica ve sığınma alanındaki ilk düzenleyici belgedir. 1994 tarihli bu İltica ve Sığınma Yönetmeliğinin 1. Maddesinde yönetmeliğin amacı belirtilmiştir:

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınmak amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir.

Devamında 2. Madde ile yönetmeliğin kapsamı açıklanmıştır. Buna göre:

Bu Yönetmelik, yasal veya yasal olmayan yollardan ülkemize gelerek münferiden iltica etmek isteyen veya başka ülkelere iltica etmek üzere izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine karşı alınacak tedbirleri, yapılacak işlemleri, müracaat, karar ve iş birliği yapacak makamlar ile bunların görevlerini ve yabancıların tabi olacakları esasları kapsar. (94/6169 Md.

1- 2 erişim tarihi 26.04.2022 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf>).

Yönetmelikte 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol'de yer alan mülteci ve sığınmacı tanımları esas alınmıştır. Böylece 1994 Yönetmeliği ile Avrupa dışından gelen sığınmacılara geçici sığınma hakkı verilmiş ve sığınmacılar arasında mülteci statüsü edinenler için mülteci kabul eden ülkelere yerleştirme uygulaması gündeme gelmiştir.

Uluslararası ve ulusal mevzuata baktığımızda mülteci ve sığınmacı kavramlarının tanımlarının farklılaştığını görmekteyiz. Uluslararası hukuksal metinlerde sığınmacı ve mülteci birbirinden farklı statüleri temsil edecek şekilde tanımlanmıştır. İngilizce “asylum seeker” olarak kullanılan ve “sığınacak yer arayan” anlamına gelen sığınmacı uluslararası koruma arayan, mültecilik statüsü henüz kesinleşmemiş kişidir. Sığınmacılar ilgili devlet ve BMMYK tarafından başvurularının onaylanmasının ardından mültecilik statüsü alırlar. Sığınmacılar bu süreçte geri gönderilemezler.

Ulusal mevzuatta ise bu kavramlar farklı şekilde tanımlanmıştır. Buna göre, Avrupa'dan gelen yabancı ve vatansızlar mülteci olarak tanımlanırken, Avrupa dışından gelence sığınmacı olarak tanımlanmıştır (Uluslararası Af Örgütü, 2009, s. 6). Uluslararası mülteci hukukunda sığınmacı (*de facto* mülteci) mülteci olma koşullarını yerine getirdiğinde mülteci (*de jure* mülteci) statüsüne sahip olabilmektedir. Ancak Türkiye'nin mülteci hukukunda sığınmacı olarak tanımlanan kişilerin yasal olarak mülteci statüsü kazanması mümkün değildir (Çiçekli, 2009, s. 48-49). Hukuksal düzenlemelerdeki yetersizlik ve çeviri noksanlığının yanı sıra kelimelerin etimolojik kökenleri de bu karışıklığa sebep olmuştur. Yukarıda değinilen TDK Türkçe Sözlüğündeki tanımlarda da görüldüğü üzere Arapça aynı kökten türeyen iltica (إلتقاء), mülteci (ملتجي)

ve sığınma (لجوء) sözcüklerinin ulusal hukuki metinlerde kullanılması bu durumu ortaya çıkarmıştır (erişim tarihi. 07.05.2022 <https://www.etimolojiturkce.com/>).

2.4. Türkiye'nin Yeni Göç Sistemi ve Suriyeli Mülteciler

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının ardından “açık kapı politikası” izleyen Türkiye’ye toplu göçler günden güne artmıştır. Bu durumun beraberinde getirdiği hukuki, siyasi, ekonomik sorunların çözümü, hak ve mağduriyetlerin giderilmesi için kapsamlı bir hukuki düzenleme ihtiyacı doğmuştur. Göç İdaresi’nin yayınladığı 2014 yılına ait Göç Raporu’nda bu ihtiyaca şu şekilde dikkat çekilmiştir:

...özellikle sınır dışı ve idari gözetim işlemleriyle uluslararası koruma alanlarında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından ülkemiz aleyhine verilen ihlal kararlarındaki artış ve Avrupa Birliği uyum sürecindeki AB ile müzakerelerde “Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” başlıklı 24’üncü Fasılda önemli yer tutan göç ve uluslararası koruma konuları, Türkiye’nin kapsamlı bir kanun çalışması yapmasını zorunlu hale getirmiştir (Türkiye Göç Raporu, 2014, s. 26-27).

2013 yılına kadar Suriyelileri Geçici Koruma Statüsü ile “misafir” eden Türkiye’nin ulusal mevzuatında mülteci, sığınmacı ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilere yönelik herhangi bir kanun bulunmadığı için bu konulara ilişkin işlemler 94 Yönetmeliği ve diğer ikincil yasal düzenlemelerle yürütülmüştür. Nihayet 4 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) TBMM’de kabul edilmiş, 11 Nisan 2013 tarih ve 28615 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. YUKK ile ulusal mevzuattaki eksiklik doldurulmak istenmiştir. 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Yeni Göç Sistemi Kanunu’nun amacı, yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları; Türkiye’den uluslararası koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir (Türkiye ve Göç Raporu, 2014, s. 16-17).

YUKK ile “vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen

yabancılara ilişkin olarak” 4 farklı statü belirlenmiştir. Bunlar; Mülteci (m.61), Şartlı Mülteci (m.62), İkincil Koruma (m.63), Geçici Koruma’dır (Dost, 2016, s. 44).

YUKK ile getirilen uluslararası koruma türleri 1951 Cenevre Sözleşmesiyle uyumlu olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu kanunda 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan “mülteci” tanımı (coğrafi kısıtlama ile birlikte) aynen kullanılmıştır. Coğrafi kısıtlama nedeniyle Avrupa dışından gelen ve sığınma talep eden kişiler için kullanılan “sığınmacı” tanımının neden olduğu karışıklığı gidermek amacıyla bu kişiler “şartlı mülteci” olarak tanımlanmıştır. Böylece 94 Yönetmeliğinde Avrupa ülkeleri dışından gelenler için kullanılan “sığınmacı” kavramının yerini “şartlı mülteci” kavramı almıştır. Fakat bu statü Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelerek başka bir ülkeye geçiş yapacak kişilere verilen kısa süreli ikamet hakkı verilen yabancılara kapsamaktadır. Bu durumda bu terim Suriye’den gelen yabancılara kapsamamaktadır (Acar, 2019).

Öte yandan, mülteci ya da şartlı mülteci olma koşullarını sağlamayan fakat gönderilmesi halinde ölüm, işkence tehdidiyle karşılaşması muhtemelen olan ve sözleşmeler gereği geri gönderilemeyen yabancılara “ikincil koruma” sağlanmıştır. (*Türkiye ve Göç*, 2014, s. 22-23). Buna göre bir yabancıya ikincil koruma statüsünün verilebilmesi için iki şartın sağlanması gereklidir. İlk şart, “mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilememe” şartıdır. Yani yabancı mültecilik (Avrupa’dan gelen) veya şartlı mültecilik (Avrupa dışından gelen) statüsünde olmamalıdır. İkinci şart ise yabancının “menşe ülkesi veya ikamet ülkesine gönderildiği takdirde üç ihtimal olarak sayılan bazı olumsuz durumlarla karşılaşma” durumudur. Bu ihtimaller menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderilmesi durumunda ölüm cezasına mahkûm edilecek veya ölüm cezasının infaz edilecek olması; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalması ve e uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşması ihtimalleridir. İkincil koruma altındaki yabancılar temel ihtiyaçların karşılanması ve geri gönderilmeme haklarına sahiptir. (Dost, 2016, s. 51-52).

“Geçici Koruma” ise kitlesel göç durumunda sağlanacak bir koruma biçimidir. Buna göre geçici koruma ile devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri gereğince kitleler halinde ülkeye giriş yapan kişilere hızlı ve pratik bir şekilde çözüm üretmek amaçlanmıştır. Ulusal mevzuatta daha önce yer almayan kitlesel göç durumlarında sağlanacak “geçici koruma” sistemi Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kanuni dayanak kazanmıştır (*Türkiye ve Göç*, 2014, s. 26-27). Kanunun 91. Maddesinde yer alan “(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve

geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.” ifadesine baktığımızda bu koruma türünün Suriyeli mültecilere yönelik olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu durumda son ve kapsamlı yasal düzenleme olan YUKK ile birlikte ülkemizdeki Suriyelilerin yasal statüsü “geçici koruma” olarak belirlenmiştir. Nitekim İçişleri Bakanlığı’nın çıkardığı 30.03.2012 tarihli “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” ile bu durum resmileştirilmiştir. Yönerge ile geçici koruma sağlanan kitlesel olarak Suriye’den göç eden Suriye vatandaşları ve vatansızlar için;

- 1- Türkiye topraklarına serbestçe kabul edilme
- 2- Geri gönderilmeme
- 3- Temel ihtiyaçlarının karşılanması ilkeleri benimsenmiştir (Dost, 2016, s.63).

Kavramsal çerçevemizi tamamlarken daha önce değindiğimiz hukuksal ve terminolojik sebeplerle ortaya çıkan kavram karmaşasını önlemek amacıyla çalışmamızda Suriye’den gelenler için “mülteci” adlandırmasını kullanacağız. Suriye’den gelenler için sığınmacı tanımını kullanamayız çünkü Suriyeliler başka yerlere sığınmak için Türkiye’ye gelen veyahut mültecilik başvurusunda bulunan ve başvurunun sonuçlanmasını bekleyen sığınmacılar değildir. Suriyeliler savaş ve çatışma ortamı nedeniyle zorunlu olarak komşu ülkelere ve Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla Suriye’den gelen yabancılar için kavramsal olarak sığınmacı tanımını kullanmak doğru olmayacaktır. Nitekim yukarıda belirttiğimiz üzere kavram karışıklığına son vermek için YUKK ile düzenlenen “şartlı mülteci” tanımı da aynı gerekçeyle kullanılamaz. Çünkü “şartlı mülteci” statüsü de Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelerek başka bir ülkeye geçiş yapacak kişilere verilen kısa süreli ikamet hakkı verilen yabancıları kapsamaktadır. Bu durumda bu terim Suriye’den gelenler için kullanmak doğru olmayacaktır. Ayrıca Türkiye basınında ve akademik yayınlarda Suriyeli mülteciler için misafir, sığınmacı, göçmen, düzensiz göçmen, gibi farklı tanımlamaların kullanılması statüsüzlük ve hak mahrumiyetini perdelemektedir. Dolayısıyla çalışmamızda Türkiye’deki yasal mevzuat gereği “mülteci” statüsüne sahip olmasalar da uluslararası hukuka göre fiili olarak mülteci konumunda oldukları için Suriye’den göç edenler için mülteci tanımı tercih edilmiştir.

Kavramsal ve hukuksal çerçevenin tamamlanmasının ardından tezde kullanılacak terimler ve kavramlar belirlenmiştir. Üçüncü bölümde medyada mültecilere yönelik temsil pratikleri incelenecektir. Çalışmamızın ekseninde yer alan Suriyeli mülteciler ve Aylan Kurdi'nin medyadaki temsiline yönelik akademik çalışmalar ve fotoğrafın görsel analizine yer verilecektir.

BÖLÜM III

MEDYADA MÜLTECİ TEMSİLLERİ VE MÜLTECİ TEMSİL REJİMİ

Çalışmanın bu bölümünde kültürel ve inter-disipliner çalışmalarda önemli bir yer tutan “temsil” kavramına yer verilecektir. Tezin üç saç ayağını oluşturan duygu, söylem ve görsel temalarını temsiller aracılığıyla inceleneceği için çalışmada temsil kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Bu bölümde temsil pratiklerinden olan stereotiplerin nasıl işlediğine değinerek medyada mültecilerin temsilleri üzerine yapılan çalışmalardan örnekler verilecektir. Ayrıca Hall’ün “ırksal temsil rejimi” kavramının ödünç alınarak, incelenecek konuya uyarlanmasıyla elde edilen “mülteci temsil rejimi” kavramsallaştırmasına ve mülteci çalışmalarında özellikle son yıllarda giderek artan “görsel temsil” (visual representations) araştırmalarına yer verilecektir.

3.1. Temsil Kavramı ve Stereotipler

Temsil kavramı terim anlamının dışında farklı teorisyenler tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. *Oxford Sözlüğü*’nde temsil (*representation*) “birini veya bir şeyi belirli bir şekilde sunma eylemi; bir şeyi gösteren veya tanımlayan bir şey” olarak tanımlanmıştır. Kültürel temsil üzerine önemli katkıları olan özellikle siyahilerin, göçmenlerin ve yabancıların medyadaki temsillerini sorunsallaştıran Stuart Hall’in çalışmasında yer verdiği tanıma göre temsil; “bir şey hakkında anlamlı bir şey söylemek ya da dünyayı diğer insanlara anlamlı bir şekilde tasvir etmek için dilin kullanılması”dır. Anlamlın *temsili bir sistem* olan dil ile inşa edildiğini belirten Hall’e göre şeyleri simgeleyen ya da tasvir eden dil, işaretler veya görüntülerin kullanılmasını içerir. Böylece dil düşünce, fikir ve duyguların temsil edilmesini sağlayan araçlardan biri haline gelir (Hall, 2017).

Hall temsil teorisinde stereotipler (kalıp yargılar/klişeler) üzerinde durmuştur. Irksal temsillere odaklandığı makalesinde Hall, siyahilerin medyada genellikle ırkçı, cinsiyetçi, kriminolojik klişe temsillerle haberleştirildiklerine dikkat çeker. Stereotipleştirmeyi bir temsil pratiği olarak inceleyen Hall’e göre stereotipler bir kişi hakkında birkaç “basit, canlı, kolay hatırlanan, kolayca kavranan ve geniş ölçüde tanınan” özelliği öne çıkararak kişiyi bu özelliklere indirger, sabitler. İkinci olarak stereotipleştirme bir “ayırma” stratejisi uygular. “normal” ile “sapkın”, “kabul edilebilir”

ile “kabul edilemez”, “içerideki” ile “dışarıdaki”, “onlar” ve “biz” arasına sembolik bir sınır koyar. Bu strateji farklı olan şeyleri dışlar, ayırır, bir anlamda “onları” sembolik bir sürgüne gönderir. Üçüncü olarak ise stereotipleştirmeler büyük güç eşitsizliklerinin sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Güç genellikle ayırma stratejisiyle dışlanan, ötekileştirilen gruba doğru yönelir. Hall’e göre stereotipleştirme fiziksel gücün yanı sıra sembolik şiddet uygulamasına da yol açmaktadır (Hall, 2017).

Stereotipler konusunda ilk teorik çalışma olan *Public Opinion* kitabında Lippman stereotipleri kişisel deneyime dayanmayan, ancak kültürel olarak inşa edilen, bir kişinin zihnindeki çarpıtılmış resimler veya görüntüler olarak tasvir etmiştir. Lippman “bizler dünyayı görmeden önce onun hakkında konuşur, şeyleri deneyimlemeden önce onları hayal ederiz” diyerek önyargıların algı sürecini nasıl derinden yönettiğine dikkat çekmiştir (Lippmann 2004, s.49). Ona göre stereotipler dış dünyanın tam bir resmini sunmasa da yaşanılabilir mümkün olan bir dünyanın resmidir. Öyle ki bu dünyada insanlar ve şeyler tanındıktır, kendimizi evimizin konforunda hissederiz (Lippmann, 2004, s.52). Ayrıca Lippmann’a göre stereotipler sosyal, politik ve ekonomik etkenler tarafından oluşturulur ve bir nesilden diğerine aktarıldıkça yaygınlaşır ve değişime dirençli hale gelir (Woods & Barna, 2010).

Stereotipler ve medya temsilleri konusunda yapılan bir başka çalışmada Müzeyyen Pandır gazete fotoğraflarında Suriyeli mülteci imgesinin temsil üzerinden inşasını sorgulamıştır. Pandır makalesinde Suriyeli mültecileri mağdurlaştırma, stereotipleştirme ve depolitize etme süreçlerini analiz etmiştir. Pandır mülteci temsillerinin genelinde olduğu gibi Türkiye basınında da mültecilere insani yardım ve hükümet politikalarına kamuoyu desteği sağlamak amacıyla mültecilerin çaresiz, yardıma muhtaç insanlar olarak tasvir edildiğini belirtmiştir. Ancak ona göre mültecilerin bu şekildeki tasvirleri sorunludur. Mültecilerin basmakalıp temsilleri, mülteci imajını zaman ve mekandan bağımsız olarak kurban olarak yeniden üretmekte ve mülteci imajını mağdur imajına indirgemektedir. Yazar mültecilere yönelik mağdur söyleminde klişeleştirme ve tarihsizleştirmenin baskın olduğuna da dikkat çekmiştir (Pandır, 2019).

Günümüzde geleneksel medyanın (televizyon, yazılı basın) yanı sıra yeni medya (sosyal medyalar) da stereotiplerin oluşmasında ve yayılmasında rol oynamaktadır. Öyle ki stereotipleştirme popüler bir sosyal medya pratiği haline gelmektedir. Örneğin belirli görsel itemler (eşyalar) oluşturularak belirli toplumsal grupların stereotipleştirildiği paylaşımlar sosyal medya yoğun ilgi görmektedir (Kirik & Saltık, 2017). Sosyal

medyalarda özellikle Suriyeli mültecilerle ilgili item caps'lere sıkça rastlanmaktadır. Bu caps'lere Suriyeliler geleneksel giysileriyle çoğunlukla dilenci olarak gösterilmektedir.

Tezimizin odağındaki Aylan Kurdi de sınırları geçerken yaşamını yitiren çocukların bir stereotipine dönüşmüştür. Aylan bebek gibi boğularak hayatını kaybeden mülteci çocukların haberlerde “ikinci Aylan bebek vakası”, “yeni Aylan bebek vakası”, “işte diğer Aylanlar” olarak manşete taşınmasını stereotipleştirme girişimi olarak okunabilir.

3.2. Mülteci Temsil Rejimi ve Medyada Mültecilerin Görsel Temsilleri

Bu başlıkta Hall'ün “ırksal temsil rejimi” kavramını ödünç alarak konumuza uyarladığımız “mülteci temsil rejimi” kavramsallaştırmasına ve son yıllarda giderek daha fazla önem kazanan görsel temsil (visual representations) literatürüne değineceğiz. Mülteci krizi ve artan mülteci hareketliliğine bağlı olarak mültecilerin görsel temsillerine yönelik çalışmaların sayısı da artış göstermiştir. Çalışmamızın odağındaki Aylan Bebek vakasının da bir görsel temsil örneği olması nedeniyle bu bölümde değineceğimiz çalışmalar önem arz etmektedir. Öncelikle Hall'ün temsil rejimi kavramsallaştırmasına değineceğiz. Hall'e göre “farkın” ve “başkası olmanın” bir dönemde ve belirli bir kültürde nasıl temsil edildiğine dair temsil pratikleri ve figürleri bazı değişikliklerle birlikte sürekli tekrarlanmaktadır. Ona göre temsil rejimi “fark”ın belirli bir tarihsel anda temsil edildiği bütün görseller ve görsel efektler repertuarıdır. Bu noktada Hall ırkçı klişeleri “ırksal temsil rejimi” olarak adlandırmıştır (Hall, 2017). Günümüzde ırksal temsil rejimine benzer şekilde mültecilere yönelik temsilleri kapsayan bir mülteci temsil rejiminin olduğunu söyleyebiliriz.

Bu çalışmada, Hall'ün ırka yönelik temsil biçimlerinin hepsini ırksal temsil biçimi olarak tanımlaması gibi mültecilere yönelik klişe temsillerin hepsi “mülteci temsil rejimi” olarak kavramsallaştırılmaktadır (Hall, 2017). Bu kavramla özellikle soğuk savaş sonrasında yaşanan göç hareketleriyle, Afrika ve Ortadoğu'dan gelen yoksul, çaresiz, kitlesel mültecilere yönelik stereotipler ve görsellerden oluşan mülteci temsillerini kastediyoruz. Hall'ün ırksal temsil rejimi, siyahilere yönelik ırk temelli temsillere odaklanırken; mülteci temsil rejimi ise ırk, din, etnik köken, sosyal sınıf, ekonomik statü farkı gözetmeksizin mültecileri homojen bir grup olarak ele alan mülteci temsillere odaklanır. Çünkü mülteciler sadece ırkları, renkleri, nereden geldikleriyle değil mağdur, apolitik, sessiz, zavallı, yersiz yurtsuz yığınlar olarak temsil edilmektedirler.

Mültecilerin görsel temsiline ilişkin ilk ve çok fazla atıf yapılan çalışmalardan biri Heater L Jonhson' ait olan 2011 tarihli "Click to Donate: visual images, constructing victims and imagining the female refugee" başlıklı makaledir. Makale, uluslararası mülteci rejiminde görsel temsilin rolünü, özellikle kadın mülteciye odaklanarak incelemektedir. Yazar özellikle BMMYK'nin fotoğraf arşivlerinde ve diğer kurumsal kaynaklarda gösterilen görsel temsilin, hayal gücümüzü, bilgilerimizi şekillendirmede çok önemli bir rol oynadığını ve iltica politikasını anlamada önemli olduğunu iddia etmektedir. Yazarın vurguladığı önemli bir nokta uluslararası mülteci rejiminin geliştikçe, mülteci tasavvurunun eşzamanlı olarak şu üç değişikliğe uğramasıdır: ırkçılık, mağduriyet ve feminizasyon/kadınlaştırma. Yazara göre bu değişimlerin tümü, mülteci figürünü siyasi fail olma kapasitesinden mahrum bırakarak, mültecinin depolitizasyon söylemi içinde kalmasına yol açmıştır.

Johnson öncesinde politik bir birey olan mültecinin zamanla ırksallaştırılması ve mağdurlaştırılması gibi kadınlaştırılmasını da önemli görmektedir. Johnson temsildeki bu değişikliğin stratejik olduğunu, insani bir söylem içinde mültecilerin durumuna halkın desteğini ve endişesini harekete geçirmek ve aynı zamanda mültecilerin vatansızlık durumunun sunduğu istikrarsızlık ve farklılık tehdidini yönetmek için işlediğini iddia ediyor. Her ülkenin kendi vatandaşından sorumlu olduğu ulus devlet düzeninde mülteciler bu sorumluluğa tehdit oluşturan, bu sorumluluğu karmaşıklaştıran bir durum yaratıyor. Bu nedenle yeni söylem mülteciyi sessiz bir kurban olarak inşa ederek mültecinin algılanan siyasi tehdidini (ve ardından ekonomik tehdidi) azaltan bir işlev yüklenmektedir. Johnson'a göre, Soğuk Savaş'ın ardından politik mülteci figürünün yerini, Üçüncü Dünya'dan gelen çoğunlukla kadın ve çocuklar tarafından simgelenen, depolitize edilmiş bir kurban figürü almıştır (Johnson, 2011).

Jonhson çalışmasında mülteci alanındaki günümüz sığınma politikaları ve insani faaliyetlerinin, mülteciyi depolitize eden mağduriyet söylemlerine dayandığına dikkat çekmiştir. Bunun nedenini ise Avrupa da haksızlık, zulüm ve mağduriyetin siyasi olarak tanımlanmasına bağlıyor. Oysa Üçüncü Dünya'dan, Güney'den gelen mülteciler ideolojiden ziyade etnik köken, din ve ırktan kaynaklanan şiddet ve savaştan kaçıyor. Günümüzdeki mülteciler politik bir eylemsellikten ziyade hayatta kalabilmek için temel yaşam faaliyetlerinin yükü altındadır. Bu durum da onlara umutsuz derecede yoksul mağdurlar olmaktan başka bir şans vermemektedir. Yoksulluk mülteci figüründeki kırılmalıya yol açmasının yanında mülteciyi depolitize ederek sessizleşmesine de neden olmaktadır (Johnson, 2011)

Johnson, Bleiker’ın anlamların temsiller aracılığıyla kamusalallaştığı savına dikkat çekerek, toplumsal dünyamızı şekillendiren kategorilerin, temsil dinamikleri aracılığıyla-kamusal alanda belirli yapıları görünür ve okunabilir kıldığını belirtir. Johnson ayrıca temsil inşa etmenin bir iktidar eylemi olduğunu, temsillerin politik olduğunu dolayısıyla temsillerin politika oluşturulması ve uygulanmasına bağlam sağladığını vurgulamıştır. Yazara göre mültecinin temsili, mülteci politikasının nasıl yazıldığının ve bu politikanın nasıl yorumlandığının, desteklendiğinin ve itiraz edildiğinin kilit bir bileşenidir. Johnson temsillerin sadece söylemlerle ifade edilmediğini, görseller ve imgeler aracılığıyla da kendini gösterdiğini belirtir. Bir imge düşünceden çok algı ve duyu düzeyinde işleyerek daha derin bir etki yaratabilir (Johnson, 2011, s.1015-1018). Çalışmamızda yer verdiğimiz Aylan bebek vakasında görüldüğü gibi tek başına bir fotoğrafın şefkat ve empati duygularını harekete geçirerek duygusal tepkilere yol açması bu duruma örnek olarak oluşturmaktadır.

Lynda Mannik 2012 tarihli “Public and private photographs of refugees: the problem of representation” makalesinde medyada yer alan insansızlaştıran ve tarihsizleştiren mülteci tasvirlerini sorgulamaktadır. Yazara göre medyanın göç etmeye zorlanan insanları sessiz, çaresiz kurbanlar olarak veya tersine devlet güvenliğine yönelik kontrol edilemeyen tehditler olarak konumlandırıan görüntülerde ve önyargılı anlatılarda bir ikilik vardır. Mannik medyadaki görsel klişelerin yanında kullanılan dilin de genellikle mülteci hareketlerini bir acil durum veya kriz olarak gösterdiğini belirtir. Medyada yer alan mülteci temsilleri çoğunlukla çaresiz kurbanların görüntüleridir. Mülteciler acı çeken, üzgün, genellikle çaresiz veya yalvaran bakışlarla tasvir edilir. Fotoğraflarda yemek için uzun kuyruklarda bekleyen, zayıflamış, hasta görünen ve su için yalvaran insanları gösterilir. Bu fotoğraflarda mültecilerin eşyaları yoktur, çoğu asgari kıyafet giymekte ve yıkanmamış görünmektedir (Mannik, 2012).

Mannik’e göre mültecilerin görsel imgeleri de kişiselleştirilmiş ve gerçek acı deneyimlerini gizleyerek, metalaştırarak ve sansasyonelleştirerek çektikleri acıların değerini düşürmektedir. Görünmezlik zarar vericidir, ancak yanlış beyan (görüntü) da aynı derecede zarar verici olabilir. Yazarın bu tespiti Aylan Bebek vakasını diğer mülteci ölümlerinden ayıran kişisel, gerçek, tekil bir mağdur olarak tasvir edilmesinin önemini göstermektedir. Genel mülteci tasvirlerinin aksine Aylan bebeğin ölümü, ailesinin yaşadığı felaket ve kısa hayatının öyküsü medyada geniş yer bulmuştur. Ancak bu noktada ilginç olan medyanın sansasyonelleştirici ve metalaştırıcı etkisini bu durumda da kullanmasıdır (Mannik, 2012).

Mannik makalesinde Malkki'nin medya temsillerine yönelik kategorilerine değinmektedir. Malkki'ye göre, medya tasvirleri çoğunlukla iki kategoriye ayrılmaktadır: (1) "insanlık denizi" gibi görünecek şekilde konumlandırılmış insan yığınları ve (2) kadın ve çocukların yakın plan fotoğrafları (Mannik, 2012). Kadın ve çocukların yakın plan çekimleri sempati ve empati duygularını harekete geçirirken kitlesel "bot insanları" olarak tasvir edilen kitlesel mültecilerin tasvirleri tehdit, öfke, korku duygularını harekete geçirmektedir. Bunun nedeni ise medyada bu tür geçişlerin çoğunlukla "sel, dalga, akıntı" gibi olumsuz metaforlar kullanarak "bot insanları"nın yasal olmayan giriş yollarını kullanan suçlular olarak tasvir edilmeleridir. Mannik medyada yer alan görsel tasvirlerin sığınmacıları kriminalize ettiğini, izleyicileri için korku ve endişe yaratmayı amaçladığını vurgulamıştır. Yazarın mecazen söylemek istediği gibi mülteci akıntısı insani duyguları da silip götürmektedir (Mannik, 2012, s.265-266).

Yazarlar Bleiker, Campbell, Hutchison ve Nicholson 2013 yılında yayınladıkları "The visual dehumanisation of refugees" başlıklı makalede Avusturya basını özelinde medyada yer alan sığınmacı-mülteci görüntülerinin on yıl içindeki durumunu ve bu tasvirlerin ortaya çıkan tartışmaları nasıl çerçevelediğini analiz etmişlerdir. Avusturya mediasındaki görsel temsillerinin eleştirel bir okumasının yapıldığı makale genel anlamda konuya dair önemli tespitleri de ortaya koymaktadır. Yazarlar görsel temsillerin mülteci "sorununu", şefkatli bir kamusal tepki gerektiren insani felaket olarak değil, güvenlik ve sınır kontrolü mekanizmalarını yerleştiren potansiyel bir tehdit olarak çerçevelediğini ileri sürmektedir. Mültecilerin görsel olarak çerçevelenmesinin ardındaki duygusal ve siyasi parametreleri irdeleyen makale, mültecilerin medyadaki görsel temsillerinin mültecilere yönelik kamusal tutumlara ve politikalara nasıl etki ettiğini sorgulamaktadır. Özellikle bireysel mağdurların görüntülerinin toplumsal tepkiye neden olabileceğine yönelik literatürdeki çalışmalara da atıf yapılan makalede, medyada bireysel mülteci görüntülerinin yokluğu sorunsallaştırılmıştır. Makalede duygusal ve etik çıkarımların sonucunda yalnız, acı çeken bir kişinin görüntülerinin siyasi bir krizi insanlaştırdığına dikkat çekilmiştir. Bu yüzden bu tür görüntülerin yokluğunun mültecileri kaçınılmaz olarak insanlıktan çıkardığını iddia etmişlerdir (Bleiker vd., 2013).

Aynülhayat Uybadın'ın 2015'te yayınlanan "Acıyı Kayıt Altına Almak: Aylan Kurdi Örneği" başlıklı makalesi Aylan bebeğin imgesi üzerine derinlikli bir analizi içermektedir. Yazar görüntü, fotoğraf, imge kavramlarını felsefi boyutlarıyla ele alırken Aylan bebeğin fotoğrafının söyledikleri ve söylemediklerine dikkat çekmiştir. Aylan bebeğin fotoğrafının ıstırabın belgesi olduğunu bu nedenle bakmak ve bak(a)mamak

arasında bir gerilime sebep olduğuna değinen Ubaydın, bu fotoğrafın aynı zamanda bir protesto belgesi niteliği taşıdığını belirtir. Fotoğraf ve insan hakları ilişkisine de değinen yazar, Aylan bebeğin fotoğrafının neden olduğu duygular ve yol açtığı sonuçlar (insanların mülteci ve sorunları hakkında bilgi arayışı, hak talep edişi, politik gelişmeler) bakımından umut verici olduğunu savunmuştur.

Aylan Kurdi'nin fotoğrafı acıyı yalnızca kayıt altına alıp resmetmemiştir; duygulanım da bildirmiştir. Etkilenmeyi yeniden ve naklen yayınlarak sergilemiştir. O aynı zamanda ötekinin yüzü olmuştur. Emmanuel Levinas (1986 ve 2010) ile düşünecek olursak; Ötekinin (diğerinin/ başkasının) yüzü ahlaki bir yanıt, tepki beklemektedir bizden. Aylan'ın fotoğraftaki yüzü de beklenen yanıt ve tepkiyi, atılan politik adımlarla almıştır diyebiliriz (Uybadın, 2015, s.107).

Uybadın'dan yaptığımız bu alıntının gösterdiği gibi Aylan Kurdi'nin fotoğrafı küresel mülteci sorununu belgelemekle kalmamış, bu sorunun çözümü için bireyleri ve kurumları harekete geçirme işlevi de görmüştür.

Marta Moskal 2017 yılında yayınlanan “Visual Methods in Research with Migrant and Refugee Children and Young People” başlıklı çalışmasında çocukların dünyalarını anlamak ve yorumlamak için görsel yöntemlerin nasıl kullanıldığını incelemektedir. Göçmen ve mülteci çocuklar ve gençlerle yapılan çalışmaların spesifik örneklerini araştıran yazar, görsel yöntemlerin bir araştırma stratejisi olarak nasıl değerlendirilebileceğini göstermektedir. Moskal'a göre göçmen ve mülteci çocukların görsel araştırmaya katılımı tartışılırken iki konu özellikle önemlidir: temsilleri ve tanınmaları (Moskal, 2017). Aylan bebek vakasının incelendiği bu çalışma da Aylan bebeğin görsel temsili ve hayatını kaybeden tüm mülteci çocukların simgesi olarak tanınmasının önemine değinmektedir.

Caroline Lenette ve Natasa Miskovic 2018 yılında yayınlanan “Some viewers may find the following images disturbing’: Visual representations of refugee deaths at border crossings” başlıklı çalışmalarında, sınır geçişlerinde yaşanan mülteci ölümlerinin ve temsillerinin yeterince analiz edilmediğine ve bu temsillerin politika üzerindeki potansiyel etkilerinin de literatürde ihmal edildiğine dikkat çekmektedir (Lenette & Miskovic, 2018). Makale, sınır geçişlerinde yaşanan çocuk ölümlerinden üç örneği (Aylan Kurdi, Ege kıyılarında ölen bir başka çocuk ve Lübnan sınırında donarak ölen bir kız çocuğu) göz önünde bulundurarak sınır geçişlerindeki mülteci ölümlerinin görsel

temsilleriyle bağlantılı ana temalara değinmektedir. Yazarlar sınır geçişlerinde çok sayıda kadın, erkek ve çocuk ölürken, Aylan bebek ne ilk ne de son trajik kurban, nasıl oluyor da diğer ölümler çoğu zaman gazetelerde yer bile bulamıyorken Aylan bebek dünya çapında gündem olabildi sorusunu irdelemektedir. Çalışmada, Alan'ın fotoğraflarının sınır geçişlerinde mülteci ölümlerini tasvir etmede bir değişime işaret ettiğine, medyada yaygın olarak görülmeyen temalarla sunulduğuna dikkat çekilmiştir. Makalede medya temsilleri ve politika oluşturma arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisine ve CNN etkisine dair literatürdeki farklı görüşlere değinilmiştir. Buna göre politikalara göre etkileri farklılık gösterse de medya politik gündemi hızlandırabilir, engelleyebilir veya belirleyebilir.

Makalede mülteci ve sığınmacıların görsel temsillerinin, sınır koruma politikalarının temelini oluşturan ideolojileri güçlendirdiğini, sığınmacıların ve mültecilerin, izleyicilerde korku ve kaygı uyandıran "yüzsüz ve kimliği belirsiz yabancılar" olarak temsil edilmelerinin görsel güvenliktirmeyi inşa ettiğini vurgulamışlardır. Sınır geçişlerinde mültecilerin toplu halde görsel temsilleri, kişisizleştirici ve suçlayıcı bir etkiye sahip olma eğilimindedir. Yazarlar sınır geçişlerindeki mülteci ölümlerinin görsel temsilleri ve bunların ele alınan politika ihtiyaçları üzerindeki etkileri üzerine disiplinlerarası tartışmalarda boşlukların olduğu savunmuştur. Bu tür görsel temsiller, politikayı ve kamusal söylemi önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahip olmanın yanı sıra politik ve insani aciliyet yaratma potansiyeline sahiptir (Johnson, 2011).

Bir kişiye odaklanmak, izleyicilerin kişilerarası düzeyde bağlantı kurmasına olanak tanır ve bu da daha büyük bir etki yaratabilir (Lenette, 2016). Alan Kurdi'nin fotoğrafının büyük bir küresel etkiye sahip olmasının temel nedeni tartışmasız bu yöndür; Yüz özelliklerini zar zor ayırt etmemize rağmen ölümü ve kırılganlığı tek başına tasvir edilerek vurgulandı. Mültecileri büyük gruplar halinde temsil etmek, izleyiciye aynı şekilde bağlantı kurma fırsatı sunmaz, çünkü mesele kolektif hayal gücünde ele alınamayacak kadar karmaşıktır (Lenette ve Miskovic, 2018, s.117).

Makalede yer verilen görüşler çerçevesinde şu çıkarım yapılmıştır. Medyada yer alan kurbanların yaş, cinsiyet, statü gibi bilgileri ve yaşam öyküleriyle ilgili detaylar izleyicilerle kurban arasındaki mesafeyi azalttığı için Aylan bebek örneği diğer benzer trajik ölümlerden daha fazla yer bulabilmiştir. Yazarlara göre siyasi liderler Aylan'ın fotoğrafının tetiklediği öfke ve empatiyle ortaya çıkan insani krize politika önlemleriyle yanıt vermenin aciliyetini hissettiler. Ayrıca sınır geçişlerinde mülteci ölümlerinin

görüntülerinin varlığına rağmen, özellikle bu tür görseller medyada zaman içinde geniş çapta dağıtılmazsa, kamuoyunun görüşleri ve siyasi iradenin değişmesi yavaş olabilir. Halkın bilincinde gerçek mağdurların tasvirinin olmaması eylemsizliğe katkıda bulunabilir. Sonuç olarak yazarlara göre görsel temsiller, politika değişiklikleri ve siyasi liderlik ile önlenebilecek sınır geçişlerindeki ölümleri yeniden gündeme getirerek retorikteki bu dengesizliğin ele alınmasına katkıda bulunabilir (Lenette & Miskovic, 2018).

Meenakshi Gigi Durham 2018 yılında yayınlanan “Resignifying Alan Kurdi: news photographs, memes, and the ethics of embodied vulnerability” başlıklı makalesinde, küresel medyada yer alan ıstırap fotoğraflarının değişen etik değerinin izini sürmektedir. Özellikle haber fotoğrafından mem'e geçişlere odaklanan çalışmada Alan Kurdi imgesinin memetik dönüşümleri temsil ettiğini aydınlatmak için bir vaka çalışması olarak kullanılmıştır. Foto muhabirliğinin somutlaşmış savunmasızlığın açığa çıkmasında ve somutlaştırılmasında hayati bir rol oynadığına dikkat çeken yazar, somutlaşmış kırılabilirlik sorunuyla uğraşan foto muhabirlik pratiğinin, şefkat yoluyla dayanışmayı yaratmaya yardımcı olabileceğini iddia etmektedir. Makalede özellikle çocukların savunmasızlığını göz önüne seren fotoğraflar şefkat, ilgi ve empatiyi tetikleyerek eylemselliğe yol açabileceğine dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda Aylan bebeğin fotoğrafının dijital ortamda yeniden dolaşan çeşitli çizgi filmlere, grafitilere, sanat eserlerine ve memlere dönüştüğüne değinen yazar, memler ile fotoğrafın tanımsal ve yorumsal karşılaştırmasını yapmıştır. Yazar Aylan bebeğin fotoğrafının memler ile değişen çağrışımlarını şu şekilde dile getirmiştir:

Semiyolojik bir perspektiften bakıldığında, Demir'in orijinal fotoğrafı, kıyaya vuran dalgaların içinde çocuğun somutlaşmış savunmasızlığından ve Suriye çatışmasıyla ilgili haberlerdeki bağlamsallaştırmasından kaynaklanan, belirli etik anlamlar veya çağrışımlar içeren bir işaretti. Öte yandan memleri, bir mimesis (benzetme/taklit) süreciyle Demir'in imajını terk etti, onu bağlam ve kodları ve dolayısıyla işaretin çağrışımlarını değiştirecek şekilde yeniden işledi (Durham, 2018).

Durham'a göre Aylan bebeğin fotoğrafını çeken muhabir Demir'in fotoğrafında odak noktası olarak çocuğun bedenini konumlandırmıştır. Bu fotoğrafta beden, şiddet ya da kanla işaretlenmemiş olsa da güçlü bir gösterendir. Fotoğrafta küçük ters dönmüş

ayakkabılar, narin kıvrık parmaklar ve bebeğin bedenini çevreleyen uçsuz bucaksız kum ve deniz görülmektedir. Fotoğraftaki oranlama çocuğun aşırı küçüklüğünü betimlerken aynı zamanda onun savunmasızlığını ifade etmek için çağrışımsal bir işlev görmektedir. Fotoğrafta bebeğin yüz ifadesi huzurlu, gözleri kapalı, yüzü sanki uyuyormuş gibi bir şekilde kuma dönüktür. Ancak formunda izleyiciyi duraklatan bir tekinsizlik sezilmektedir. Çocuk uyuyor gibi görünse de beşiğinde değil, bir kıyıdaadır. Durham'a göre tüm bunlara bakıldığında gösteren ve çağrışımsal kodlar birbirini reddederek duygusal bir uyumsuzluğa, bir endişe duygusuna ve çocuğun öldüğünün korkunç bir şekilde farkına varılmasına yol açmaktadır (Durham, 2018).

Joanna Kędra ve Mélodine Sommer 2018 yılında yayınlanan "Children in the visual coverage of the European refugee crisis: A case study of the World Press Photo 2016" başlıklı çalışmalarında 2016 Dünya Basın Fotoğrafçılığı (World Press Photo) yarışmasındaki mülteci çocukların temsillerine odaklanmışlardır. Acı çeken çocukların fotoğraflarının, sürekli korunmaya ihtiyaç duyan masum bir çocuğun arketipine atıfta bulunarak acil tepki/karşılık gerektiren güçlü bir görsel retorik olduğu belirtilen çalışmada çocukların görsel temsilleri konusunda araştırmalara değinilmiştir. Çalışma şu iki soruya dayanmaktadır: (1) Mülteci çocukların fotoğrafları görsel ve retorik olarak nasıl inşa ediliyor? (2) Mülteci çocukların resimleri mevcut mülteci temsillerine nasıl uyuyor? Yazarlar ayrıca masum bir çocuğun arketipinin, 'mülteci krizine' karşı şefkat yorgunluğunun üstesinden gelmeye çalışan retorik bir strateji olarak nasıl kullanıldığını açıklamayı hedeflemişlerdir (Kędra & Sommer, 2018).

Medyada yer alan mülteci temsillerinin "mülteciliğin uluslararası sosyal tahayyülünün geliştirilmesinde anahtar bir araç" olarak kullanımına dikkat çekilen çalışmalara atıf yapan Kędra ve Sommer, görsel ve söylemsel temsillerin mülteci algısını inşa ettiğini belirtmişlerdir. Buna göre medyada yer alan arketipsel imgelerin ve klişelerin kullanımı stereotipleri güçlendirerek mültecilerin somutlaştırılmış bağlamdan arındırılmış temsillerini sürdürmektedir. İnsani yardım söylemi mültecilerin durumuna dikkat çekmek, şefkat ve empati duyguları uyandırmak için bu göçlerin ekonomik amacının olmadığını baskı ve zulümden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Bu söylemin insanlara ulaşacağı en önemli alan ise medyadır. Kendilerine insanların yaşadığı acı ve ıstırapları duyurmayı misyon edinen foto muhabirleri bu konuda güçlü bir gündeme sahip olsa da medyanın satış stratejileri ve izleyicilerin şefkat yorgunluğu zaman zaman bu gündemi etkisiz kılabilmektedir. Ancak yazarlar insani yardım söylemine yönelik

eleştirilere de yer vererek insani söylemler ve görsel temsillerin çaresiz mülteciler ve güçlü Batılılar arasındaki tek taraflı ilişkileri sürdürdüklerine değinmişlerdir.

Çok fazla vahşet, savaş ve felaket görüntülerine maruz kalmanın izleyicilerde şefkat yorgunluğuna sebep olarak amacının tersine bir sonuç doğurabileceğine dikkat çeken yazarlara göre şefkat yorgunluğuna karşı koymaya yardımcı olabilecek görsel stratejilerden biri çocukları çerçevelemektir. Güçsüz, savunmasız “ideal kurbanlar” olarak çocukların görsel temsilleri adaletsizlik ve merhamet duygularını harekete geçirebilmektedir. Yazarlar WWP kapsamında kazanan fotoğraflardan yarısından çoğunun, mülteci çocuk temsillerinin kullanılması stratejisini uyguladığını ortaya koymuştur. Buna örnek olarak ailesinin Türkiye'den Yunanistan'a ulaşma girişiminde bulunduğu Eylül 2015'te boğulan Suriyeli çocuk Aylan Kurdi'nin fotoğrafını göstererek, masum bir çocuk imajının izleyiciler arasında nasıl şefkat uyandırdığına değinmişlerdir. Yazarlar fotoğraf sosyal medyada yayıldığına, tartışmalar yarattığına ve hem mültecilere yönelik hükümet politikalarına karşı protestolar gibi somut tepkiler başlattığına dikkat çekmişlerdir. Ayrıca fotoğraf çeşitli sanatsal ifadelerde, performanslarda ve olaylarda kullanılarak Avrupa sınırlarının kapanmasına karşı bir protesto aracına dönüşmüştür.

Yazarlara göre sınır geçişlerinin mülteci çocuklarla tasvir edilmesi karşılaştıkları zorlu koşullar nedeniyle çocuklara karşı sadece şefkat uyandırmakla kalmamakta aynı zamanda genel bir meşrulaştırma stratejisi görevi görmektedir. Böylece masum bir kurban olarak çocuğun arketipi, izleyicilerde acıma ve şefkat duygularını uyandırmak için güçlü bir görsel strateji sunmaktadır. Ayrıca, görsel oksimoron (çelişkili unsurların yan yana gelmesi) kullanımı masum çocuklar ile karşılaştıkları korkunç koşullar arasındaki zıtlığı göstermektedir. Özetle yazarlara göre göç yollarındaki çocukları göstermek krizi insanileştirebilmektedir. Bu nedenle fotoğraflarda görsel oksimoron kullanımı ve masum kurban arketipi olarak çocukların yer alması “biz” ile “onlar” arasındaki mesafeyi azaltmaya yardımcı olabilecektir (Kędra & Sommer, 2018).

Thomas Nail 2019 yılında yayınlanan “The Migrant Image” başlıklı makalesinde göçmen ve görüntü (image) arasındaki ilişkiye odaklanarak bu yapının hareket perspektifinden yeniden kuramlaştırılması gerektiğini savunuyor. Yazar çağımızda insan hareketliliği ile görüntü hareketliliğinin benzer şekilde arttığına dikkat çekerek hareketlilik ve imaj çağında yaşadığımızı belirtmiştir. Yazara göre dijital medya teknolojisindeki gelişmelerin etkisiyle imajların hareketliliği sadece biçimsel olarak değil içeriksel ve imajların sahiplerinin hareketliliği olarak da artmıştır. İmajların hareketliliği sayesinde göçmenlerin deneyimlerine dair daha fazla görüntü kaydedilip

çoğaltılabilmektedir. Ayrıca bizzat göçmenler kendi deneyimlerini kaydedip dijital ortamda dolaşıma sokarak yaşadıklarına dair tanıklık yaratabilmektedir. Son yılların en çok paylaşılan görüntülerinin göçmenlerin göç koşulları ve hatta ölümlerini yansıtan görüntüler olduğuna değinen yazar, bunun en çarpıcı örneği olarak Aylan bebeği göstermiştir. Nail'e göre estetik ve sanat tarihindeki göçebe dönüş, sadece göçmen imgelerinin yaygınlığına, göçmen sanat eserlerinin ortaya çıkmasına ve önemine değil, aynı zamanda görüntünün hareketli ve göçebe doğasına da bir dönüştür. Böylelikle hem görüntünün göçü hem de göçün/göçmenin görüntüsü aynı noktaya gelerek bunların birbirinden ayrılması güçleşmektedir. Bu nedenle yazar göçmen imajı olarak ikisini birlikte düşünmek gerektiğini belirtiyor (Nail, 2015).

Keith Greenwood ve TJ Thomson, 2019 yılında kaleme aldıkları "Framing the migration: A study of news photographs showing people fleeing war and persecution" başlıklı makalede uluslararası fotoğrafçıların 2015 yılı boyunca Pictures of the Year International (POYi) kapsamında sunulan görüntüler aracılığıyla mülteci krizini görsel olarak nasıl çerçelediklerini araştırmışlardır. Yazarlar çerçeveleme, görsel sembolizm ve aidiyet politikaları üzerine literatürden faydalanarak, izleyicilerin Avrupa mülteci krizine dahil olanları aylak, aciz ve asalak olarak mı yoksa aktif, güçlendirilmiş ve simbiyotik olarak mı gördüklerini belirlemeye çalışmıştır. Makalede görsel çerçevelerin "aşırı anlam" taşıdığı bu nedenle duygu ve deneyimleri sözcüklerden daha güçlü bir şekilde harekete geçirdiğine dikkat çekilmiştir. Çatışma ve barış çerçeveleri, görsel sembolizm ve aidiyet siyaseti kavramlarına değinen yazarlar, mültecilerin tehdit veya kurban olarak tanımlandıklarını ancak faillik sorununun da analiz edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Çalışmada POYI Exodus kategorisinde yer alan 811 fotoğraf analiz edilmiştir. Fotoğraflarda öne çıkan temalara ve görsel çerçevelere odaklanan yazarlar, mültecilerin çerçevelenmesindeki ikiliklere (aktif/pasif, çatışma/barış, aidiyet/yoksunluk) göre analiz yapmıştır. Analizlerin sonucunda görsel çerçevelmelerin ve temsillerin güç ilişkilerini yansıttığına dolayısıyla bireysel ve toplumsal seviyelerde algı, tutum ve davranışları etkileyebileceği yorumunu yapmışlardır. Yazarlara göre göçmenlerin tasvirleri göçmenlerle bireysel etkileşimleri veya daha makro düzeyde göçmenlik mevzuatını ve politikasını etkileyebilmektedir (Greenwood & Thomson, 2020).

Maria Mattus 2020 yılında yayınladığı "Too dead? Image analyses of humanitarian photos of the Kurdi brothers" başlıklı dikkat çekici makalesinde Aylan Kurdi ve abisi Galip Kurdi'nin fotoğraflarının karşılaştırmalı analizini yapmıştır. Aynı

olayda benzer fotoğrafları olan çocuklardan Aylan'ın fotoğrafı ikonik hale gelirken Galip'in fotoğraflarının kamuoyunun ilgisini bu derece çekmemesini sorunsallaştıran yazar, iki kardeşin 4 farklı fotoğrafını göstergebilimsel çerçevede incelemiştir. Yazar bir fotoğrafın izleyicilerin ilgisini çekmek için hangi niteliklere sahip olması ve bir çocuğun cesedinin şefkat uyandırmak için nasıl sunulması gerektiği sorularını sorarak Aylan ve Galip'in fotoğrafları arasındaki farkları ortaya koymaya çalışmıştır. Yazar bunun için dört görüntüyü incelemek için Roland Barthes'ın göstergebilimsel analizi ve W.J.T. Mitchell'in İmaj Ailesi çerçevesi esas almıştır (Mattus, 2020)

Analizlerin sonucunda Aylan bebeğin fotoğraflarının daha fazla öne çıkmasının sebeplerinden biri olarak, sosyal medya ve geleneksel medyada seçkin insanların Aylan'ın fotoğrafını paylaşması gösterilmiştir. Ancak bu durum tek başına yeterince açıklayıcı değildir. Ticktin'in ifadesiyle fotoğrafın “Alan Kurdi'yi mülteci bir çocuğun saf masumiyetinin mükemmel bir örneği” olarak sunması çok daha belirleyici bir fark yaratmıştır. Mattus'a göre sebeplerinden biri de yaş faktörü olabilir. Fotoğraflarda Aylan henüz yürümeye başlayan daha küçük (3 yaşında) bir çocukken abisi Galip (5 yaşında) daha büyük görünmektedir. Saf çocuk masumiyetinin çocuğun yaşı küçüldükçe artmasına bağlı olarak Aylan bebek merhamete daha “layık” görülmüştür. Galip'in fotoğrafları daha kasvetli ve öldüğünü kesinleştiren bir şekilde çerçevelenmiştir. Yazar bu noktada fotoğraflarda Galip'in çok fazla “ölü” görüldüğünü belirtmiştir. Ancak görüntülerde çıplak gerçekliğin doğrudan sunulması şefkat uyandırmayı zorlaştırmaktadır. Aylan bebeğin yüz üstü yatmış halde görüldüğü fotoğrafta yüz hatları çok belirgin olmadığı için “herhangi bir çocuk” olarak algılanabilmesi daha mümkün olmuştur. Bu da insanların Aylan bebeği kendi çocuklarıyla özdeşleştirebilmesine ve kolayca empati kurabilmesine yol açmıştır. Yazar göre, fotoğrafçı Nilüfer Demir'in Aylan'ın fotoğraflarını çektiği ortam ona açık bir alan sunarken, Galip'in bulunduğu kayalıklardaki dar boşluk olası kamera açılarını kısıtladı. Fotoğraflardaki farklı ortamlar aynı zamanda farklı şeyleri de çağırıyordu: Plaj çocuklar için mutlu bir yer olarak görülürken, sert kayalıklar ve kayalar küçük çocukların oyun alanlarıyla ilişkilendirilememektedir. Buna göre fotoğrafların çekildiği konumlar da Aylan'ın neden odakta kaldığını gösteren başka bir faktördür. Sonuç olarak Galip, küçük erkek kardeşiyle aynı derecede merhamete “layık” görülmedi, çünkü görüntüleri daha kasvetliydi ve umut ışığı yoktu yani Galip "fazla" ölmüş görünüyordu (Mattus, 2020).

Medyada mültecilerin görsel temsilleri hakkındaki literatürde de görüldüğü üzere teknolojik gelişmeler, sosyal medya platformları, yeni haber alma araçları sayesinde

görsel temsiller giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Öyle ki görselin hakimiyeti her alanda baskın bir şekilde kendi göstermektedir. Mültecilere yönelik stereotipik görsel temsiller geleneksel ve yeni medyada giderek daha fazla yer bulurken, Hall'ın işaret ettiği gibi negatif imaj, temsil ve söylemleri pozitif bir yaklaşıma çevirecek yeni stratejiler üzerinde düşünmek gerekmektedir (Hall, 2017, s.294). Bu noktada Hall'ün “egemen bir temsil rejimine karşı çıkılabilir mi? Egemen temsil rejimi reddedilebilir ya da değiştirilebilir mi? Temsil sürecini alt üst etmeye başlayacak stratejiler nelerdir? soruları önem kazanmaktadır (Hall, 2017, s. 320-348). Bu soruları mülteci temsil rejimine uyarladığımızda medyada negatif temsil pratiklerinin yerine pozitif temsil pratiklerinin kullanılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Irkçılık ve mülteci karşıtlığıyla mücadele için mülteci temsil rejiminde hakim olan “yasadışı”, “tehdit” ve “ekonomik yük” temalı söylemlerin yerini hak temelli söylemlerin alması gerekmektedir. Medyanın mülteci haberlerini çerçeveleyip sunarken öne çıkardığı stereotipleşmiş söylem ve görsel pratiklerinin değişmesi temsil rejiminin tersine çevrilmesi için gereklidir. Peki yerleşik stereotipik temsiller değişip dönüşebilir mi? Hall'e göre stereotipler her ne kadar anlamı sabitleme çabası olarak ortaya çıksa da anlamlar temsil yoluyla sabitlenemez. Anlamlar değişir, dönüşür, “kayıp oynar, sürüklenip, bükülür”. Eğer anlamlar sabitlenseydi klişeleşmiş temsillere yönelik karşı strateji geliştirmek mümkün olamazdı. Ancak kelimeler ve görseller kimsenin mutlak olarak kontrol edemediği çağrışımlar barındırması itibarıyla değişime imkan verir (Hall, 2017, s.349). Aylan bebek vakasında olduğu gibi mülteci sorunu siyasi, güvenlik, ekonomik boyutuyla değil insani boyutuyla öne çıkarıldığında temsil rejimi pozitif anlamda değişim göstermiştir. Bu da bize negatif klişelerden oluşan uluslararası temsil rejiminin değiştirilmesi için izlenmesi gereken stratejiye dair fikir vermektedir. Buna göre medya mültecilerilere yönelik haberleri mağduriyet, masumiyet, insan ve yaşam hakkı çerçevesinde değerlendirdiğinde toplumsal algı ve yaklaşımı da değiştirebilmektedir. Mülteci temsil rejiminin değişmesi için medyada mültecileri ekonomik yük, tehlikeli yabancılar ve güvenlik tehdidi olarak gösteren temsiller yerine hakları elinden alınmış, mağdur edilmiş, yaşama mücadelesi veren, korunmaya muhtaç bireyler olarak gösteren temsillerin yer alması gerekmektedir. Mültecilere yönelik algıları tersine çevirebilmek için söylem ve temsilleri de ters yüz etmek gerekmektedir. Örneğin İspanya'daki bir duvar yazısındaki gibi: "Bizi soyanlar göçmen ve yoksul değil, buralı ve zengin".

Bu bölümde yer verilen görsel temsil literatüründeki çalışmalar mültecilerin görsel temsillerinin giderek daha önemli hale geldiğini göstermiştir. Mültecilerin görsel

temsiline odaklanan özellikle 2015 yılından sonra yayınlanan çalışmalarda Aylan Kurdi vakası önemli bir yer tutmuştur. Bu vakanın öne çıkmasına etki eden faktörlerin detaylıca işlendiği çalışmalar “mülteci çocuk” fotoğraflarının nasıl çerçevelendiğinin önemine dikkat çekmiştir. Mültecilere yönelik toplumsal algıyı dolayısıyla toplumsal kabulü etkileyen medya temsillerinin incelenmesi, mülteci sorununun anlaşılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi için gereklidir. Mülteci sorununun gelişimi ulusal ve uluslararası akademik çalışmalarda görsel temsillere olan ilgiyi arttırmaktadır. Temsil pratiklerinin işleyişini göstermek için çalışmada uluslararası literatürün incelenmesinin ardından ulusal literatürde yer alan çalışmalara değinilecektir.

3.3. Ulusal Medyada Göçmen, Mülteci, Sığınmacı Temsilleri ile İlgili Akademik Çalışmalar

Medyada üretilen söylem ve temsil pratiklerinin incelenmesi, kitleler üzerindeki etkisi ve mültecilere yönelik algı ve tutumları belirlemedeki rolü nedeniyle önem arz etmektedir. Bu bölümde literatür taraması ile mültecilerin ulusal medyadaki temsillerine dair çalışmalara yer verilecektir.

Temsil pratiklerine en çok rastladığımız alanlardan biri medyadır. Haber ve bilgi aktarımı yoluyla bireylerin toplumsallaşma sürecinde önemli bir rol oynayan medya var olan güç ilişkileri tarafından yönlendirilir. Temsil çalışmalarında önemli yer tutan Foucault’nun söylem teorisindeki güç (iktidar)- bilgi- özne ilişkisini medyada görmek mümkündür. Belirli öznelerin denetimindeki medyada bilgi ve güç odaklı söylemler sunulmaktadır (Foucault, 1972). Medya haberleri belirli bir perspektif ve ideolojik çerçeveden sunarken toplumsal algı ve tutumları da şekillendirmektedir. Medyada göçmenlerin/yabancıların/mültecilerin nasıl temsil edildiğini ise Hall’ün de işaret ettiği üzere toplumsal gücü ve iktidarı elinde bulunduran gruplar belirlemektedir. (Hall, 1995).

Türk medyasında yer alan mülteci ve sığınmacılara yönelik haberleri eleştirel sözlem analizi yöntemiyle irdeleyen Suat Kolukırık’a göre medya haberlerinde mülteciler ve sığınmacılar, provakatif ve doğru olmayan görünümle çerçevelenmektedir. Ayrıca medya ekonomik nedenli göç edenlerle mülteciler arasındaki gerekli bir ayrımı yapamamaktadır. Çalışmada 2003-2008 yılları arasında yayımlanmış; Milliyet, Hürriyet, Yeni Şafak, Zaman, BirGün, Bugün, Akşam, Sabah, Tercüman, Radikal, Türkiye, Star, Vatan, Referans gazetelerinde yer alan haberler incelenmiştir. Mültecilerin medyadaki temsillerine dair (2011 yılında Suriyeli mültecilerin ülkeye girmesinden sonra) artan

çalışmalardan farklı olarak erken dönemde yapılmış olan bu çalışma karşılaştırma yapılabilmesi açısından önem arz etmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre Türk medyasında yer alan mültecilerle ilgili haber metinlerinde yüzeysel, sorun çözücü olmaktan uzak ve durumu sıradanlaştıran bir dil hakimdir. Öyle ki deniz ya da karayolu üzerinden Türkiye'ye ulaşan mülteciler medyada sadece ölüm-kalım mücadeleleri, karşılaştıkları sorunlar ile yer almıştır. Bir diğer sonuca göre adlandırma konusunda (göçmen- kaçak- yabancı) bir karışıklık hakimdir. Ayrıca mülteciler gazeteler için tiraj ve popülizm aracı olarak kullanılmıştır. Bu amaçla tekrarlanan, dramatize edilen, abartılan veya popülize edilen ifadeler, kitleleri etkileyen söz oyunları, metaforlar çokça yer almıştır. Yazar ayrıca haber başlıklarında Türkiye'nin mültecilere fırsatlar sunan bir çekim merkezi olarak sunulmasını "ironik" olarak nitelemiştir (Suat Kolukırık, 2009, s. 8-14).

Bir diğer kapsamlı çalışmada İbrahim Efe Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah, Yeni Şafak, Zaman, BirGün, Evrensel ve Ortadoğu gazetelerinin çevrimiçi sayfalarındaki Mart 2011 – Mayıs 2015 tarihleri arasındaki haberleri analiz etmiştir. Araştırma bulgularına göre "Suriyeli", "mülteci" ve "sığınmacı" kavramları çoğunlukla sayısal ifadelerle kullanılmıştır. Yazara göre bu nicelleştirme bilgi vermenin yanı sıra güvenlik tehdidi, ekonomik külfet gibi olumsuz söylemlerle de ilgilidir. Sığınmacıların "mağdur" olarak temsil edildiği haberlerde ise "insanlık dramı" söylemi ile karşılaşılmaktadır. Ayrıca sığınmacılar şehirleri kirleten, işsizlik oranını artıran, suç işleyen, düzeni bozan, karmaşa ve güvensizliğe yol açan yabancılar olarak temsil edilmektedir. Yazarın dikkat çektiği bir diğer söylem ise ekonomik külfet söylemidir. Suriyeli sığınmacıların gıda ve kira fiyatlarında artışa yol açtığına, ucuz iş gücü olması sebebiyle işsizliği arttırdıklarına dair olumsuz temsillere de sıklıkla rastlanmaktadır. Bunların yanı sıra haber metinlerinde sığınmacıları "kardeşlerimiz", "muhacirler" ve "misafir" "mazlum" mağdurlar olarak temsil eden diğer olumlu sayılabilecek temsillere de yer verilmiştir (Efe, 2015, s.46-53).

Yazılı basındaki Suriyeli mültecilerin temsilleri üzerine yapılan bir başka çalışmada yazarlar Göksel Göker ve Savaş Keskin haber içeriklerindeki temsil biçimleri ve egemen söylemlere odaklanmışlardır. Yazarlar Ocak 2015 ile Haziran 2015 tarihleri arasında örneklem olarak seçtikleri Cumhuriyet, Yeni Şafak, Zaman, Posta ve Hürriyet gazetelerindeki haberleri içerik analizi ve Van Dijk'ın geliştirdiği eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre haberlerin aktörleri "mülteci" ya da "sığınmacı" yerine genel olarak "Suriyeli" olarak adlandırılmıştır. Bu tespit daha önce değindiğimiz çalışmalarda da yer almıştır. Yazarlara göre "Suriyeli"

söylemi ile mültecilerin asıl kimlikleri göz ardı edilerek etnik ve edilgen kimlikleri ön plana çıkarılmıştır. Araştırmaya göre gazetelerin ideolojik tutumları mültecilere yönelik haber dili ve söylemleri de etkilemektedir. Örneğin hükümet yanlısı bir yayın anlayışı olan Yeni Şafak gazetesi, hükümet politikalarını ve mülteci konusunu meşrulaştırıcı başlıklar kullanırken, hükümet karşıtı bir yayın politikası olan Cumhuriyet gazetesi ise mültecilerin “istilacı ve yayılımcı” olduğunu ima eden başlıklar kullanarak dolaylı yoldan hükümet politikasını eleştiren bir yaklaşımı benimsemiştir (Göker ve Keskin, 2015, s.249).

Hatice Çoban Keneş ise gazete haberlerinde sığınmacı, göçmen ve mülteciler için kullanılan metaforlara odaklandığı çalışmasında metaforların ayrımcı söylemlerin inşasındaki rolünü sorunsallaştırmıştır. Araştırmaya göre gazeteler ideolojik konumları ve yayıncılık anlayışları çerçevesinde olumlu, olumsuz, ayrımcı, ırkçı söylemleri metaforlar aracılığıyla yansıtmışlardır. Mültecilerin sınırlardan kitlesel geçişleri için “akın”, “sel”, “dalga” gibi metaforlar kullanılmış, “mülteciler çeşitli tehlikelere yol açacak tehditlerdir” algısı oluşturulmuştur. Ayrıca mültecilerin hem ucuz emek gücü olarak istismar edildiğine hem de işsizliğin sebebi olduğuna dair çelişkili haberlere dikkat çekilmiştir. Çalışma bulgularında öne çıkan bir diğer konu ekonomi ile ilgili metaforların kullanımındaki farklılıktır. Haberlerde “maliyet”, “gider”, “fatura”, “harcama” kelimeleri kullanılarak ekonomik yük boyutuna dikkat çekilirken diğer yandan “kaçak, sigortasız, ucuz” ifadeleriyle ekonomiye olumlu etkilerine yer verilmiştir (Keneş, 2016).

Türk basınında Suriyeli mülteci temsillerine yönelik bir başka çalışmada yazarlar Müzeyyen Pandır, İbrahim Efe ve Alaaddin F. Paksoy örneklem olarak 2014 yılında Türkiye’de en yüksek tiraja sahip beş gazete olan Hürriyet, Sabah, Sözcü, Posta ve Zaman gazetelerindeki haberler, köşe yazıları ve haber görselleri incelemiştir. Metin ve görsel analizlere göre sığınmacı temsillerinde en sık rastlanan temalar “yoksulluk”, “yardım” ve “tehdit” temalarıdır. Yazarlara göre genel olarak bakıldığında Suriyeli sığınmacılara karşı olumlu ve yansız bir haber içeriğinden bahsedilebilir. Yazarlar tipik sığınmacı temsilleri oluşturmada Türk basını ve evrensel basının birbiriyle uyumlu olduğunu belirtmiş, Türk mediasındaki olumlu ve yansız haber sayılarının fazla olmasında siyasi iktidarın sığınmacılara yönelik pozitif yaklaşımının etkisi olduğuna dikkat çekmişlerdir (Efe vd., 2015).

Murat Erdoğan Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye giriş yaptıkları 2011’den 2016 yılına kadar olan süre içinde mültecilere yönelik medya algısı üzerine yaptığı çalışmada yazılı medya (ulusal – yerel) ve görsel medya (televizyon kanalları) analizlerine yer

vermiştir (Erdoğan vd., 2017). Analizler sonucunda Türk medyasının mülteci konularına ilgisiz olduğu, mülteciiden çok Suriye’deki siyasi durumun haberleştirildiği, haberlerde duygusallığın ağır bastığı, mültecilerle ilgili haberlerin medya kuruluşlarının ideolojik tercihlerine bağlı olarak sunulduğu tespitleri yapılmıştır. Erdoğan medyanın mültecilere yönelik ilgisini arttıran beş kırılma noktasına dikkat çekmiştir. Bunlar şöyledir:

- * 2011-2012: İnsanlık Dramı- “Destek Zamanı”
- * 2013-2014: “Esad Rejiminin Geleceği”
- * 2014-2015: “Avrupa’ya Büyük Kaçış”
- * 2015: “Aylan Bebek”
- * 2015: “Türkiye-AB Anlaşma Müzakereleri”
- * 2016: “Vatandaşlık”

Erdoğan’ın işaret ettiği üzere Aylan Bebek vakası uluslararası ve ulusal medyada infial yaratan bir kırılma noktası olmuştur. Yazara göre Eylül 2015’e kadar mültecilerle ilgili en yaygın söylem “yasadışı göçmen” söylemidir. Bu söylem ile sığınmacıların, göçmenlerin yasadışı olduğuna, suç işlediğine dair bir algı oluşturulmuştur. Oluşturulan bu suçlu algısı ile mültecilerin insani hakları gözardı edilmekte, mülteciler gayri-insanileştirilerek “yabancı, kalabalık bir grup, akın” imajı ile sunulmaktadır. Çalışmaya göre Türk medyasının mültecilere yönelik olumsuz olay ve söylemleri öne çıkaran haberleri toplumda mültecilere karşı önyargı oluşmasına yol açarak toplumsal kabul ve uyum süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Son olarak Suriyeli mültecilerin uzun süreyi aşan kalışları için “misafirlik” tanımının sürdürülebilir olmadığı, tersine dışlama, ötekileştirme ve hatta özellikle bir sınır çizme aracı olarak kullanıldığına dikkat çekilmiştir (Erdoğan vd., 2017, s.16-22).

Suriyeli mültecilerin temsillerine yönelik bir başka çalışmada Veli Boztepe televizyon kanallarındaki haber bültenlerine odaklanmıştır. Çalışmada farklı yayın çizgisi ve ideolojileri temsil eden Show TV, Kanal D, Kanal 7 ve Halk TV ana haber bültenleri örneklem olarak seçilmiştir. Haberler eleştirel söylem analizi yöntemiyle analiz edilerek farklı ideolojik perspektifleri temsil eden kanalların olumsuz ve dışlayıcı temsil biçimleri ve söylemlerde ortaklaştıkları sonucuna varılmıştır. Araştırma bulgularına göre haber bültenlerinde mülteciler ile ilgili haberlerin “dram ve adli olay/suç üzerinden kurulması, normalleştirilmesi, sosyal bağlamdan koparılması/bireyselleştirilmesi” benzeşmektedir. Yazılı basın üzerine yapılan çalışmalarda olduğu gibi televizyon haberlerinde de “ekonomik yük” teması yayın olarak gözlenmiştir. İdeolojik farklılık ve hükümetle olan

ilişkinine göre televizyon kanalları “ekonomik yük” söylemini olumlu/destekleyen veya olumsuz/eleştirilen biçimlerde kullanmıştır. Televizyonların haberlerinde mültecilerle ilgili en çok yer verilen haberler ise mültecilerin Batı ülkelerine iltica etmek amacıyla yaptıkları yolculuklarda yaşanan kazalar, ölümler ve trajik olaylarla ilgilidir. Dolayısıyla haber bültenlerinde ölüm ve ölümle bağlantılı “dramatikleştirme” işlevi gören kavramlara daha çok rastlandığı tespiti yapılmıştır (Boztepe, 2017, s.117-118).

Çalışmamıza ışık tutan literatürdeki önemli çalışmalardan biri de Merve Şentöregil’in Suriyeli çocuk sığınmacıların yazılı basındaki temsillerine odaklanan tezidir. Çalışmada Hürriyet, Posta, Sabah, Sözcü ve Zaman gazetelerinin 2011- 2016 yılları arasındaki sığınmacı çocuklarla ilgili yayınladıkları haber ve köşe yazıları incelenmiştir. Araştırmanın vardığı sonuçlara göre gazeteler Suriyeli çocuk sığınmacılara yönelik genel anlamda olumlu bir bakış açısına sahip olmakla birlikte sınırlı ve sorunlu temsiller de içermektedir. Medyanın genel olarak çocuklara ve Suriyeli mültecilere ilgi göstermediğini tespit eden çalışmaya göre buna rağmen sığınmacı çocuklara yönelik haberler yıllara göre artış göstermiştir. Bu ilgi artışının kırılma noktası ise 2 Eylül 2015’te Alan Kurdi’nin hayatını kaybetmesi olmuştur. Öyle ki Aylan bebek vakasından sonra 2015 yılında yayınlanan metin sayısının bir önceki yılın üç katı olduğu tespit edilmiştir. Yazar Aylan Kurdi’nin medyanın gündemini değiştirdiğini, bu olaydan sonra medyanın sınır geçişlerinde ölümle sonuçlanan mülteci kazalarına daha çok yer verdiğini belirtmiştir. Çalışma kapsamında incelenen haber ve köşe yazıların baskın teması zor şartlar altındaki çocuklar olmuştur. Daha önce değindiğimiz çalışmalarda olduğu gibi çocuk temsillerinde de medya “kurban” ve “mağdur” söylemleriyle dramatikleştiren bir yaklaşım tercih etmiştir (Şentöregil, 2017).

Önemli bir diğer çalışma ise İlayda Rojda Keskin’in yerel ve ulusal medyada Suriyeli kadın mültecilerin temsillerini ve bu temsillerde öne çıkan söylemleri incelediği tez çalışmasıdır. Keskin Suriyeli kadın mültecilerin hem yerli-mülteci, hem de kadın-erkek karşıtlıklarından kaynaklı olarak olumsuz ve stereotipik temsillerle haberleştirildiklerini belirtmiştir. Bu nedenle de Suriyeli kadın mülteciler iki kez ötekileştirme ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Mülteci kadınlar medyada kendileri hakkında oluşturulan söylemden etkilenmektedir. Araştırmanın bulgularına göre haberlerde Suriyeli kadınların mağduriyetlerinin dramatize edildiği ya da bireysel suçlarının abartılarak kriminalize edildiği temalar öne çıkmaktadır. Özellikle mağduriyetlerinin öne çıktığı haberlerde mülteci kadınların “aciz, çaresiz, pasif kitleler” olarak temsil edildiği görülmüştür (Keskin, 2018, s.84-85). Çalışmada da vurgulandığı

üzere medyada yer alan Suriyeli kadın mültecilerin temsillerinde cinsiyetçi söylemler de öne çıkmakta kadın mülteciler adeta katmerli bir ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

Son olarak yakın tarihli bir araştırma olan Tuba Livberber'in Türkiye'nin Avrupa sınır kapısını açma kararından sonraki 28 Şubat 2020-15 Mayıs 2020 tarihleri arasındaki dönemi kapsayan kesitsel çalışmasında en yüksek tiraja ve farklı yayın politikalarına sahip olan Hürriyet, Sabah, Sözcü gazetelerinde yayımlanan ve Suriyeli mültecilere yönelik haberler analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları, sığınmacıların haberlerde hem suçlu hem de kurban/mağdur olarak temsil edildiğini göstermiştir. Yazar önceki çalışmalarla tutarlı olan bu temsillerin stereotipik sığınmacı kimliğini meşrulaştırdığını ve pekiştirdiğini savunmuştur. Çalışmada haberlerde mülteci, göçmen ve sığınmacı kavramlarının sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı, sığınmacıların nesneleştirildiği ve genellikle örtük biçimde biz ve onlar ayrımı yapıldığı tespit edilmiştir (Livberber, 2021).

Ulusal medyada mülteci temsilleri üzerine yapılan çalışmalarda görüldüğü üzere “Suriyeli” söylemi her gün yeniden inşa edilen bir toplumsal özne haline gelmektedir. Yapılan araştırmalarda da görülüyor ki Türk medyasında haberin aktörleri için hukuki statüler olan “mülteci” veya “sığınmacı” tanımlarını kullanmak yerine “Suriyeli” ifadesi kullanılmaktadır. Bunun nedenlerinden biri olarak mülteci ve sığınmacıların hukuki statüsü konusunda Türkiye'deki yasal düzenlemelerin yetersiz olması görülebilir. Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesine taraf olup, 1967'deki protokolü toprak kriteri çekincesiyle kabul etmiş böylece coğrafi sınırlama getirmiştir. Bu durumda Avrupa ülkelerinden gelenler “mülteci” Avrupa dışından gelenler ise “sığınmacı” olarak kabul edilmiştir. 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yapılan son düzenlemede ise Avrupa dışından gelenler “şartlı mülteci” olarak adlandırılmıştır. Göç İdaresinin toplu göçle gelen Suriyeli mülteciler için belirlediği statü ise “geçici koruma”dır. Ancak bu yeni kavramların kullanımı çok kısıtlıdır. Medya mülteci haberlerinde hukuki statülerine işaret eden terimlerden ziyade egemen mülteci temsil rejimi kapsamındaki temsillere yer vermektedir.

Medyanın yanı sıra resmi kurumların da Suriye'den gelenler için mülteci ve sığınmacı ifadelerini kullanmaktan kaçınması ve özellikle iç savaşın ilk yıllarında gelenlerin “misafir” gibi görece olumlu ancak muğlak/tekensiz bir ifade ile tanımlanması bu konudaki kavram karmaşasını derinleştirmiştir. Aktörlerin etnik, dilsel, mezhepsel, ideolojik kimlikli farklılıklarını örten ve coğrafi olarak geldikleri yere işaret eden Suriyeli söylemi, toplumda mültecilere yönelik mesafeli ve ayrımcı (“biz”, “ötekiler”) bir

dilin inşasına neden olmaktadır. Diğer yandan ülkelerinde etnik, dini, ideolojik temelli ayrılıklardan kaynaklanan iç savaştan kaçıp gelen mültecilerin hepsinin Suriyeli olarak tanımlanması, sahip oldukları farklı kimliklerinden soyutlanarak kimliksizleştirilmesi ironik bir durum ortaya çıkarmaktadır.

3.4. Aylan Bebeğin İkonik Fotoğrafının Görsel Analizi

Mültecilerin medyada temsil edilme biçimlerine dair ulusal ve uluslararası literatürün incelenmesinin ardından, bu başlıkta Aylan Kurdi vakasını egemen temsil biçimlerinden ayıran görsel faktöre değinilecektir. Aylan Kurdi vakasında öne çıkan etken fotoğrafın çarpıcılığıdır. Bu bölümde Aylan bebeğin ikonik fotoğrafının çok güçlü bir uyarıcı olmasına yol açan sebepleri ortaya koymayı amaçlıyoruz.

Hall'e göre görsel işaret veya görüntüler kastettikleri şeye çok benzeseler de anlam taşıdıkları için yorumlanmaları gerekir. Hall'e göre bağlamı bilmediğimizde aynı fotoğrafı farklı hatta birbiriyle zıt şekillerde yorumlayabiliriz (Hall 2017, s.295-296). Aylan Kurdi'nin fotoğrafı çok güçlü bir görsel olmasına karşılık ilk bakışta fotoğraftaki anlam belirsiz ve birden fazla anlam taşımaya müsaittir. Fotoğrafı bağlamı dışında ele alındığında pekâlâ yatağında veya kumsalda uyuya kalmış bir çocuk olarak görülebilir. Nitekim daha önce de değindiğimiz bu fotoğraf bazı sanatçı ve aktivistler tarafından bağlamından kopararak yatağında uyurken veya Avrupa haritasının üzerinde uyurken gösterilmiştir. Hall siyahi atletlerin fotoğraflarını incelerken “Fotoğrafı nasıl okuyorsunuz? Fotoğraf size ne söylüyor?” sorularını sormaktadır. Aylan Kurdi fotoğrafının etkisini anlayabilmek için de bu soruların cevaplanması gereklidir. Bu amaçla fotoğrafın izleyiciye neyi nasıl söylediğini, yani fotoğrafta anlamın nasıl üretildiğini anlamak için göstergebilim kuramına ve göstergebilimsel analize yer verilmiştir.

Göstergebilim (semiotic /semiology) işaretleri anlama, yorumlama sürecini ve göstergeler aracılığıyla anlamın nasıl üretildiğini sistematik bir şekilde inceleyen bir bilim dalıdır. Modern göstergebilim kuramının kurucuları olarak kabul edilen Ferdinand de Saussure ve Charles Sanders Peirce iki farklı yaklaşımı temsil etmektedir (Yakin & Totu, 2014). Terminolojik olarak Saussure semiyoloji kavramını kullanırken Peirce semiyotik kavramını kullanmıştır. Saussure'ün teorisine göre bir gösterge iki odak bileşenden oluşur. Gösteren (*signifier*) maddi, fiziksel, insan duyularıyla algılananı, gösterilen (*signified*) ise fiziksel olarak var olmayan, soyut olanı temsil eder. Saussure gösteren ile

gösterilen arasındaki ilişkiyi de anlamlandırma (*signification*) sistemi olarak tanımlanmıştır. Her iki kavramın da çok yakın bir ilişki içinde olduğunu ve karşılıklı olarak birbirini tamamladığını ileri sürmüştür (Yakin & Totu, 2014, s.5).

Saussure'ün iki boyutlu teorisinin aksine Peirce'in gösterge teorisi, üç boyutludur. Peirce, göstergeyi (1) gösterge- temsil- zemin, (2) gösteren olarak da adlandırılan nesne ve (3) yorumlayıcı olmak üzere üç şekilde sınıflandırır. İlk boyut, Saussure'ün gösteren (açıkça var olan) olarak adlandırdığı kavramıyla eş anlamlıdır. İkinci boyutta ise Peirce, Saussure'ün gösterilen kavramını nesne ve yorumlayıcı olmak üzere iki bileşene ayırmıştır. Nesne, doğada hem somut hem de soyut olarak bulunan işaret tarafından temsil edilen şeylerdir. Öte yandan yorumlayıcı, daha önce bilinmeyen ve doğada veya soyut insan algısında var olmayan, nesne hakkında temsil tarafından aktarılan her türlü anlam anlamına gelir. Peirce bu üç kavram arasındaki etkileşimsel ilişkiyi semiosis olarak tanımlamıştır (Yakin & Totu, 2014, s.6-7).

Tablo 1.

Aylan Kurdi Fotoğrafının Göstergebilimsel Analizi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Nesne	Ayakkabı (çocuk)	Yolculuk, göç, ölüm
Nesne	Deniz / deniz kıyısı	Özgürlük, huzur, sonsuzluk, uzaklık, yolculuk
Nesne	Dalga	Tehlike, gelip geçicilik, rüzgâr
Zemin	Sahil / kum	Geçicilik, zaman, parçalanma
Renk	Kırmızı, mavi, gri, karanlık	Gri/karanlık: yas, üzüntü, kasvet Kırmızı: canlılık, hayat Mavi: rahatlama, huzur, sessizlik, dinginlik
İnsan	Cansız bebek	Ölüm, masumiyet, umutsuzluk, kayıp, utanç

Aylan bebeğin fotoğrafını biçim ve içerik olarak bir bütün halinde değerlendirmek için fotoğrafın göstergebilimsel analizi yukarıdaki tabloda verilmiştir. Aylan bebeğin farklı açılardan çekilen birçok fotoğrafında mekan olarak denizi ve sahili görmekteyiz.

Sınırsız, sonsuz deniz sınırları aşmak isteyen mültecilerin çıkacakları belirsiz ancak umutlu bir yolculuğu işaret ederken, deniz kıyısı geçmiş ve gelecek, savaş ve barış, eski ve yeni, umut ve umutsuzluk zıtlıklarının arasındaki belirsiz çizgiyi temsil etmektedir. Fotoğrafta Aylan'ın yüzünü yalayan dalgalar sakin görünmesine karşılık, kıyıya vuran cansız beden dalgaların yarattığı tehlikeyi işaret etmektedir. Nitekim Aylan'ın babası Abdullah Kurdi yaşananları anlatırken botun alabora olmasından sonra çocuklarının elinden kayıp gittiğini söylemiştir (Diken, 2015).

Aylan'ın üzerinde yüz üstü yattığı kum ise zamanın, insanın ve mekânın geçiciliğini temsil etmektedir (Yalın, 2017, s.85). Kumun üzerinde bırakılan iz, yazılan yazı geçicidir. Dalganın gelişiyle kumun üzerindeki izler silinir. Ancak fotoğraf sayesinde dalgalar kıyıya vuran Aylan bebeği silip götürmemiştir. Aylan'ın kıyıya vuran imgesi hafızalarda yer edinmiştir. Aylan'ın üzerindeki kırmızı tişört ve mavi şort, zeminde yer alan kum ve denizin griliğindeki kasvetle tezat oluşturan bir canlılığı temsil etmektedir. Ancak kuma bulanık, ıslanan, kirlenen giysilerdeki bu renkler artık uzak bir dünyanın renkleridir.

Fotoğrafta Aylan'ın konumlanması, yatış pozisyonu, mekan ve renkler fotoğrafın görsel gücünü arttırmıştır. Ayakkabılarının ve kollarının ters duruşu ölü olduğu düşüncesini güçlendiren bir etki yaratmaktadır. Fotoğrafa baktığımızda fotoğrafın merkezinde olan tabanları izleyiciye dönük olan çocuk ayakkabısını görüyoruz. Ters çevrilen ayakkabılar ayakkabının sahibinin hayattan göç ettiğine işaret ediyor (Yalın, 2017). Bu durum ilginç bir şekilde Hrant Dink ve Tahir Elçi'nin cansız bedenlerine ait fotoğrafları anımsatmaktadır. Cansız bedenlerin yüz üstü bir şekilde yatarken fotoğraflandığı bu üç fotoğrafta da ters çevrilen ayakkabılar adeta ölümün göstergesidir.

Aylan bebeğin ayakkabılarına odaklanan çalışmalarında Lisa Procter ve Dylan Yamada-Rice, Twitter kullanıcılarının “onun ayakkabıları” (his shoes) ve “küçük ayakkabıları” (his little shoes) kelimelerini içeren tweetlerini incelemişlerdir. Analizin bulgularına göre Twitter kullanıcıları ayakkabıları umut, çaresizlik ve bakıma muhtaçlığın göstergesi olarak yorumlamışlardır. Bazı kullanıcılar ayakkabıları Aylan'ın ölmeden önce gördüğü şefkatli bakımın bir göstergesi olarak görmüşlerdir. Ayakkabılar bebeğin ayakkabılarını giydiren, bağcıklarını bağlayan şefkatli bir anne ve babanın varlığının işareti olarak yorumlanmıştır (Procter & Yamada-Rice, 2015, s.58).

Aylan bebeğin fotoğrafını inceleyen fotoğraf sanatçıları ve sosyal bilimciler bu fotoğrafın ikonik hale gelmesinin nedenlerine ilişkin farklı yorumlarda bulunmuştur. Aylan Kurdi'nin yaşayabileceğini düşünerek eğer yaşasaydı sahip olabileceği hayatı

canlandıran fotoğraflardan oluşan bir sergi açan sanatçı Ufuk Uyanık, “sonuçta o masum yatışı o kadar etkileyici ki ters dönmüş olarak sahile vursaydı bu kadar güçlü olmazdı” diyerek fotoğrafta bedenin konumlanışının ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır (Sabah, 2018). Aylan Kurdi’nin ikonolojisi üzerine yazan Ray Drainville’e göre bu fotoğraftaki iki faktör özellikle önemlidir: vücudun konumu ve fiziksel durumu. İlk bakışta fotoğrafta Aylan ölü görünmüyor. Vücudu şişmiş değil, görünürde bir yarası yok, derisi soyulmamış, deniz leşçilleri tarafından saldırıya uğramamış, parçalanmamış. Bedenin pozisyonuna baktığımızda görüntüyü uyuyan bir çocuk olarak görmek kolaydır. Drainville göre çoğu ebeveyn, bu yaştaki çocukların garip uyku pozisyonlarına aşinadır. Drainville kendi oğlunu uyurken gördüğünde ürkütücü bir şekilde “ölmüş gibi görüldüğü” düşüncesine istemeden kapıldığı anları hatırlıyor. Ve bu durumu birinin diğerine sinir bozucu bir şekilde benzediği Hamlet’teki “ölüm uykusu”na benzetiyor. (Drainville, 2015, s.47). Ancak Aylan bebek vakasında uykunun ölümle ilişkilendirilmesinin tersine ölümün uyku ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Bunun göstergesi olarak Aylan ile ilgili yapılan birçok görsel, çizim, grafiti ve duvar resimlerinde Aylan yatağında, beşiğinde uyurken tasvir edilmiştir.

Görsel 10. Sanatçı Ömer Tosun tarafından Twitter’da paylaşılan resim

Görsel temsil literatüründe yer verdiğimiz Maria Mattus'un (2020), Aylan bebek ve ağabeyi Galip'in fotoğraflarını karşılaştırdığı makalesinde Aylan bebeğin yüz üstü yatmış halde görüldüğü fotoğrafta yüz hatları çok belirgin olmadığı için "herhangi bir çocuk" olarak algılanabildiğine değinilmiştir. Bu durum ebeveynlerin Aylan bebeği kendi çocuklarıyla özdeşleştirebilmesini ve kolayca empati kurabilmesini sağlamıştır. Çalışmaya göre iki kardeşin fotoğrafları arasındaki alan, aç ve renk farklılıkları fotoğrafların yarattığı merhamet seviyesini de etkilemektedir (Mattus, 2020, s.62-63).

Aylan Kurdi'nin fotoğrafının incelendiği bir diğer çalışmada Susana de-Andrés, Eloísa Nos-Aldás ve Agustín García-Matilla (2016) Aylan bebeğin imgesinin neden yankı uyandıran ve vicdanları harekete geçiren bir sembol haline geldiğini ikono-grafik, ikonolojik ve etik analizlerle açıklamışlardır. Yazarlara göre fotoğrafta öne çıkan ve izleyici üzerinde ilk etkiye neden olan şey çocuğun ölü ve tek başına görüntüsüdür. Fotoğrafta ilk bakışta görülen giysileri sırlıklı olmuş beyaz bir çocuğun cansız bedeni, kırmızı tişörtü, kısa mavi pantolonu, iyi durumdaki ayakkabılarının tabanı, kıyıda ıslak kumda yüzüstü yatışı bir bütün olarak fotoğrafın etkisini arttırmaktadır. Aylan bebeğin sağlam kıyafetleri, tişörtünün sıcak kırmızısı, yeni ayakkabılarının görüntüsü, zavallı, perişan, kıyafetleri yırtılmış, yanakları çökmüş tipik mülteci görüntüsü ile tezat oluşturmaktadır. Fotoğrafa bakan sıradan bir gözlemci, fotoğrafta boğulma tehlikesinden çekip kurtarabilecek dalgaların yakınında uyuyan küçük bir çocuk olduğunu düşünecektir. Ancak haberin bağlamına bakıldığında bu çocuğun küresel mülteci sorununun bir sonucu olarak tehlikeli bir göç yolculuğunda hayatını kaybettiği anlaşılabilecektir. Yazarlar ayrıca fotoğrafta ölü bir çocuk bedeni olmasına rağmen yaşam imgesini taşıyan paradoksa dikkat çekmişlerdir (de-Andrés-del-Campo vd., 2016, s.6).

Bu bölümde değinilen çalışmalarda da görüldüğü üzere fotoğrafın görsel etkisini açıklamak için farklı görüşler ortaya atılmıştır. Genel olarak Aylan'ın yüzünün ve fiziksel durumunun empati kurmaya imkan verdiğine dikkat çeken bu çalışmalarda, fotoğrafın bağlamdan bağımsız olarak yorumlanmasının örnekleri yer almıştır. Çalışmada yer verilen göstergebilimsel analiz ise fotoğrafın biçimsel ve içeriksel olarak anlaşılmasını sağlamıştır. Fotoğrafın çekilme açısı, mekan ve renkler biçimsel etkiyi ortaya çıkarmıştır. Fotoğrafın anlamsal ve çağrışımsal zenginliği ise görsel etkisini arttırmıştır. Bu bölümde Aylan bebek vakasının gündem olmasında görsel boyutun önemini gösterilmiştir.

BÖLÜM IV

TANIMLANMIŞ MAĞDUR ETKİSİ VE DUYGU-SÖYLEM İLİŞKİSİ

Tezin bu bölümünde Aylan Kurdi vakasında öne çıkan duygular ve görsel temsiller arasındaki ilişki incelenecektir. Bu vakanın analizinde duygular ve görsel temsillerin egemen mülteci temsillerine etkisini göstermek için Tanımlanmış Mağdur Etkisi (TME) yaklaşımından faydalanılacaktır. Bu nedenle öncelikle TME üzerine yapılan çalışmalara değinilecek ve Aylan bebek vakası bu yaklaşım çerçevesinde değerlendirilecektir. Ayrıca teorik çerçeveyi oluşturma bağlamında Uİ disiplinde duygu çalışmalarının seyrine ve duygu – söylem ilişkisine de değinilecektir. Son olarak Aylan bebek vakasında öne çıkan söylemlerin eleştirel söylem analizine yer verilecektir. Amacımız Aylan bebek vakasında görüntüler, duygular ve söylemlerin nasıl birbirine eklemlendiğini incelemek, egemen mülteci temsil rejimini sorgulamak ve bu temsil rejiminin nasıl değiştirilebileceğini araştırmaktır.

4.1. Tanımlanmış Mağdur Etkisi Yaklaşımı

Aylan bebek sınır geçişlerinde hayatını kaybeden ne ilk ne de son bebektir. Ancak Aylan bebeğin ölümünün benzer şekilde gerçekleşen kitlesel mülteci ölümlerinden daha çok ilgi görmesinde adı, görüntüsü, hikayesi ile “tanımlanmış bir mağdur” olarak sunulması etkili olmuştur. Sosyal bilimciler, ekonomist Thomas Crombie Schelling’in bireysel ve istatistiksel ölümler karşısında farklı tepkilerin verildiği varsayımından yola çıkarak tanımlanmışmağdur etkisini test etmişlerdir. Tanımlanmış mağdur etkisi yaklaşımına göre, tekil tanımlanmış mağdurlar, istatistiksel mağdurlara kıyasla daha fazla sempati uyandırarak insanları harekete geçirmektedir. Yapılan araştırmalara göre de insanlar tanımlanmış mağdurların hayatlarını kurtarmak için kaynak harcamaya, yardım etmeye, gönüllü olmaya daha fazla eğimli iken, tanımlanmamış istatistiksel mağdurlar söz konusu olduğunda aynı ilgiyi göstermektedir (Loewenstein & Jenni, 1997; Kogut & Ritov, 2005b, 2005a; Small vd., 2007).

Tanımlanabilir mağdurların neden istatistiksel mağdurlardan daha fazla ilgi gördüğüne ilişkin makalede Lowenstein ve Jenni (1997) bu farklılığın psikolojik temellerini irdelenmiştir. Uzmanlarla yapılan görüşmeler ve literatürün incelenmesinden sonra tanımlanmış ve istatistiksel mağdurlara yaklaşımdaki farklılıklara neden olan dört faktöre ulaşılmıştır. Bu faktörlerden birincisi canlılık (*vividnes*), medya aracılığıyla

bireysel mağdurların durumu hakkında detaylı bilgilere maruz kalınmasıyla bağlantılıdır. Canlılık üzerine yapılan çalışmalar somut örneklerin, daha kapsamlı soluk istatistiksel bilgilere kıyasla insanların düşüncelerini ve davranışlarını çok daha fazla etkilediğini göstermiştir (Loewenstein & Jenni, 1997, s. 237). Tanımlanabilir mağdurlar söz konusu olduğunda medya üzerinden eş zamanlı olarak mağdurların öykülerine ilişkin detaylı bilgiler ediniriz. Mağdurların duygusal öyküleri masum, yardıma muhtaç, empati uyandıran fotoğraflar ve görüntüler eşliğinde sunulur. Schelling’in ifadesiyle “ne kadar çok bilirsek o kadar çok önemsiyoruz.” (Loewenstein & Jenni, 1997). Mağdurların öykülerine ilişkin sahip olduğumuz detaylı bilgiler yakınlık hissiyatı yaratarak mağdura yardım etmek, bir şeyler yapmak için insanları harekete geçirmektedir.

Tanımlanabilir ve istatistiksel mağdurlar arasındaki farka yol açan ikinci faktör kesinlik ve belirsizlik (*certainty and uncertainty*) durumudur. Yardım edilmemesi, çözüm üretilmemesi durumunda tanımlanabilir mağdurların hayatlarını kaybetmesi kesin olduğu halde, istatistiksel mağdurların ölüm riski belirsizdir (Loewenstein & Jenni, 1997, s. 238). Dolayısıyla insanlar yardım etmediklerinde kimin ölebileceğini bildikleri durumları, yardım etmediklerinde kimin ölebileceğini bilmedikleri durumlardan daha fazla önemsemektedir.

Üçüncü faktör ise kurtarılabilen referans grubunun oranı (*proportion of the reference group that can be saved*) olarak tespit edilmiştir. Buna göre kamuoyunun risk algıları, riskin popülasyon arasında dağılımına ve mutlak risk seviyesine göre şekillenmektedir. Tanımlanmış mağdurlar kendi referans grupları haline gelerek insanlar için riski daha görünür kılmakta ve onları harekete geçirmektedir (Loewenstein & Jenni, 1997, s. 238). Bu da insanların oransal hayatlara istatistiklerden daha fazla hassasiyet gösterdiklerini göstermektedir (Small vd., 2007).

Son olarak olan ve olması beklenen değerlendirmesi (*ex post versus ex ante evaluation*) faktörü ile istatistiksel ve tanımlanabilir mağdurların kurtarılmasına ilişkin riskin analizi kastedilmektedir. Buna göre tanımlanabilir mağdurlar, ölme ya da yaralanma olasılığı yüksek olan gerçek insanlardır; oysa istatistiksel mağdurlar sadece istatistiktir. Tanımlanabilir mağdurların hangi riskin altında olduğu ve bu riskin nasıl ortadan kaldırılacağına ilişkin değerlendirmeler olayın gerçekleşmesinden sonra yapılabilirken, istatistiksel mağdurlara ilişkin değerlendirmeler ise genellikle risk oluşturacak olay meydana gelmeden önce yapılır. Ayrıca gerçekleşen bir olayın sorumluluğunun tanınması mümkün iken, henüz gerçekleşmemiş olanın sorumluluğu konusu belirsizdir (Loewenstein & Jenni, 1997, s. 239).

TME'nin normatif statüsü konusunda araştırmacıların görüşleri irrasyonel ve insani olarak ayrıışmaktadır. Buna göre etkinin normatif statüsü, bireysel karar vermede önemli olmayabilir, ancak tanımlanabilir mağdurların belirli politika kararlarını haklılaştırmak veya savunmak için kullanılması son derece önemlidir. Yazarların dikkat çektiği üzere tanımlanabilir mağdurlara duyduğumuz sempatinin kamu politikalarını nasıl etkilediği gerektiği sorusu da önem kazanmaktadır (Loewenstein & Jenni, 1997). Tanımlanabilir mağdurların görüntüleri ve hikayeleriyle medyada yer alması kamuoyunun mülteci algısını şekillendirmek, mülteci politikalarını iyileştirmek ve mülteci haklarını gündemleştirmek için fırsat yaratabilir.

Tehila Kogut ve Ilana Ritov (2005), bir grup mağdur yerine tek bir mağdur karşısında duygusal tepkilerin ve yardım etme isteğinin daha fazla olduğuna ilişkin hipotezlerini yaptıkları deneylerle test etmişlerdir. Bu deneylerde hayati tehlikesi olan ve masraflı bir tedaviye ihtiyaç duyan çocuklar için bireylerin yardım etme motivasyonlarını farklı koşullar altında test etmişlerdir. Mağdurların kimliği;

- tek bir çocuk
- 8 çocuktan oluşan bir grup çocuk
- tanımlanmış (yaş, cinsiyet, fotoğraf)
- tanımlanmamış

olmak üzere 4 kategoride sunulmuştur. Bu deney çalışmasına katılan belirli sayıdaki lisans öğrencisinden mağdurların hikayelerini okumaları istenmiş. Öğrencilerin hikayeleri okuduktan sonra tedavi için katkıda bulunma istekleri ve endişe duygularını derecelendirmeleri (7 derecelik bir ölçü) istenmiştir. Farklı koşullar ve katılımcılarla yapılan 3 araştırmanın sonucunda katılımcıların tek bir mağdurun olduğu koşullar için daha fazla katkı sunmaya istekli olduğu görüşmüştür. Yine katılımcıların endişe ve sempati duyma oranları tek bir çocuğun olduğu koşul için daha yüksek olmuştur (Görsel 11). Deneylerin sonucuna göre tekil tanımlanmış bir mağdur, tekil tanımlanmamış bir mağdurdan; 8 kişiden oluşan tanımlanmış bir grup ise tanımlanmamış bir gruptan daha yüksek oranda katkı sağlamaya değer görülmüştür. Yazarların elde ettiği sonuçlara göre tanımlanmış tek bir mağdur, tanımlanmamış tek bir mağdurdan veya bir grup mağdurdan daha fazla duyguları harekete geçirmektedir (Kogut & Ritov, 2005, s. 161-165).

Table 2. Experiment 2: WTC, ratings of distress, and ratings of empathy

Identification	Target victim					
	Single			Group of eight		
	WTP	Distress	Empathy	WTP	Distress	Empathy
Identified						
Mean	52.9	5.3	5.43	29.9	4.4	5.2
SD	59.4	1.28	1.45	32.8	1.17	1.2
Unidentified						
Mean	36.1	3.96	4.96	45.4	4.4	5.0
SD	69.7	1.68	1.43	39.4	1.3	1.3

N = 112.

Görsel 11. Katkıda bulunma isteği (WTC), endişe dereceleri, empati dereceleri

Kaynak: Kogut & Ritov, 2005

Yazarların bu tespitinin Aylan bebek vakasına da ışık tutmaktadır. Hikayesi bilinen tekil bir mağdur olarak Aylan bebeğin masum imgesi, duyguları harekete geçirmekte onun gibi hayatını kaybeden binlerce mültecinin imgesinden daha etkili olmuştur.

Bir başka deneysel çalışmada Pennsylvania'daki bir üniversite öğrencilerine 5 dolar karşılığında bir ankete katılıp isteyip istemedikleri sorulmuştur (Small vd., 2007). Ankete katılan 159 kişiye beş adet bir dolarlık banknot, bir makbuz, boş bir zarf ve katılımcıyı Save the Children'a bağış yapma fırsatı hakkında bilgilendiren bir yardım talep mektubu verildi. Anket sonucu kazandıkları bu 5 doları (1) Tanımlanabilir mağdur, (2) İstatistiksel mağdur ve (3) İstatistiki bilgilerle tanımlanabilir mağdur durumlarından hangileri için bağışlayacakları soruldu. Deneyin sonucuna göre tanımlanabilir bir kurbanla karşılaşan bireyler istatistiksel mağdurlarla karşılaşanlardan daha fazla bağışta bulundu (Görsel 12). Ayrıca istatistiklerle bağlantılı olarak tanımlanabilir bir kurbanla karşılaşanlardan da daha fazla bağışta bulundu. Yazarlar insanların istatistiksel mağdurlar için katkıda bulunmama kararlarının sebebinin bu yardımın sorunun çözümünde kayda değer bir katkı sağlamayacağını düşüncesi olabileceğini belirtmişlerdir (Small vd., 2007, s.147 - 149). Görüldüğü üzere istatistiksel mağdurlar baş edemeyeceğimiz kadar büyük bir sorun olarak görüldüğünden yılgınlık yaratarak eylemsizliğe yol açabilmektedir. Ancak

tekil bir mağdur için her zaman yapılabilecek bir şeyler olduğu düşüncesi yardım etme isteğini harekete geçirebilmektedir.

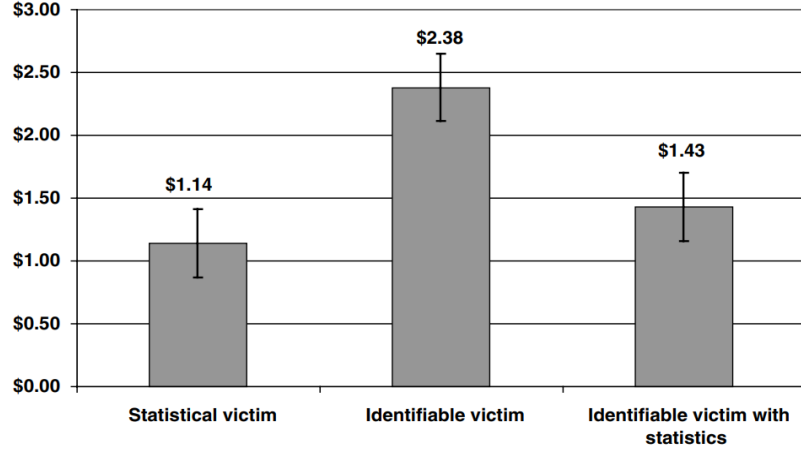

Fig. 3. Donations to separate and joint presentation of victim types in Study 3.

Görsel 12. Mağdur tiplerinin ayrı ve birlikte sunulduğu durumlardaki bağışlar

Kaynak: Small vd., 2007, s.149

İstatistiksel mağdurlar karşısında ortaya çıkan ilgisizliğin nedenlerine dair farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bunun nedenlerini inceleyen araştırmalarda öne çıkan iki kavrama değinmek istiyoruz. Psişik uyuşma (psychic numbing) ve şefkat yorgunluğu / şefkat solması (compassion fatigue / compassion fade) kavramları istatistiksel sayılar karşısında insanların hissizleşmesinin ardındaki psikolojik nedenleri açıklamak için kullanılmıştır (Slovic vd., 2017).

Psişik Uyuşma ve Toplu Vahşet başlıklı makalede yazarlar P. Slovic, D. Zionts, A.K. Woods, R. Goodman ve D. Jinks (2013) sayılar ve hissizleşme arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Çalışmaya göre beklenenin aksine insan hayatlarını temsil eden sayılar önem arz etmezler. Çünkü bu sayılar çoğunlukla kuru istatistiklerden öteye geçemez. İstatistikler ise Slovic'in deyişiyle "gözyaşları kurumuş insanlar"dır. Bu nedenle sayılar ve istatistikler duyguları harekete geçirmekte başarısızdırlar (Slovic vd., 2013). TME ile ilgili yapılan birçok çalışma istatistik ölümlerle karşılaştığımızda endişe, acıma, sorumluluk, merhamet duyguların kaybolduğunu göstermektedir. Araştırmalara göre sayılar duyguları harekete geçirmekte görüntüler kadar başarılı olamamaktadır (Slovic vd., 2017). Çalışmaya göre rasyonel eylemleri harekete geçirecek duyguları ortaya

çıkarmanın bir yolu da sayıları görüntüler ve imajlarla desteklemektir. Bu tespit bu tezde de değindiğimiz görsel temsillerin duygularla ilişkisinin önemini destekler niteliktedir.

Empati, sempati, hüzn ve şefkat gibi afektif duygular hızlıca ve otomatik olarak ortaya çıkarak insanları yardım etmek için harekete geçirebilmektedir. Ancak yapılan birçok çalışma ve deneyde gösterdiği gibi yardıma muhtaç kişi sayısı arttıkça ve mağdurların tanımlanabilirliği azaldıkça şefkat duygusu azalmaktadır. (Västfjäll vd., 2014). Tanımlanmış tek bir mağdur için kolayca empati kurulabilir ve şefkat duyulabilirken, mağdur sayısı arttıkça bu duyguları ölçeklendirmek ve korumak zorlaşmaktadır. Kingsolver her gün yüzlerce felaket haberiyle karşı karşıya kalan insanın buna uzun süre dayanamayacağını söylemiştir. Ona göre insan küresel ölçekte bir trajedi ile başa çıkmak için yeterince gelişmiş değildir. (Slovic, 2010). Dolayısıyla insanlar merhamet, acıma ve empati duygularını bastırmanın farklı stratejilerini uygulayarak hayatta kalmaktadırlar. İnsanlar tahayyül edilemeyecek kadar büyük trajediler ve istatistiksel ölümler karşısında tepkisiz veya ilgisiz kalabilmektedir. Çünkü insanlar bu kadar çok acıyı kaldıramamaktadır.

Yapılan birçok psikolojik deney ve araştırma da gösteriyor ki yüzü ve adı bilinen tekil bir kurban merhamet uyandırmakta oldukça başarılıdır. Kendi hayatlarımızdan, kişisel deneyimlerimizden, medyada yer alan hayat kurtarma hikayelerinden de bunu anlamak mümkündür (Slovic vd., 2013). Aylan bebek ise bu durumun çarpıcı bir örneğidir. Ne yazık ki adını, hikayesini bildiğimiz, Aylan bebeğin ikonik görüntüsünün ardında kurtarılabilecek bir hayat yoktu. Diğer vakaların aksine Aylan bebeğin hayatını kurtarabilmek için değil, onun ölümünün uyandırdığı acıma, suçluluk ve sorumluluk duygularıyla insanlar göçmen ve mülteciler için bağışta bulundu. Aylan bebek vakası tanımlanmış tekil bir mağdurun istatistiklere karışacak bir ölüm olmaktan çıkmasına güzel bir örnek teşkil etmektedir. Nihayetinde hayatını göç yollarında, denizlerde okyanuslarda kaybeden yüz binlerce mülteciden biri olsa da ölüm biçimi, görüntüsü, yaşı ve kısa hayat hikayesiyle herkesin tanıdığı bir “istatistik” olmuştur (Slovic vd., 2013). Mültecileri isimleri, yüzleri, hikayeleri ve sesleriyle görebildiğimizde istatistiksel mağdur yığınları olmaktan çıkacaklardır. Medya mülteci temsillerinde tanımlanmış mağdurlara, duygusal tepkileri ateşleyen imgelere yer vererek büyük istatistiksel trajediler karşısında meydana gelebilecek şefkat yorgunluğundan ve psişik uyuşmadan kaçınmalarına yardımcı olabilir.

4.2. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Duygu Çalışmaları

Uİ disiplini bünyesinde duygular üzerine çalışmalar yakın zamanda kendine yer bulabilmiştir. İlk olarak Jonathan Mercer'ın 1996 yılında bir konferansta uluslararası ilişkilerde duygusal yaklaşımdan bahsetmesi, bundan birkaç yıl sonra da Neta Crawford'un konuyu bir dergide yayınlanan makalesinde analiz etmesiyle duygular Uİ disiplinin gündemine girmiştir. Bu girişimlerden sonra Amerikalı ve İngiliz akademisyenler duyguların politik önemini fark ederek bu alanda çalışmalar ortaya koymaya başlamıştır (Bleiker & Hutchison, 2008).

Bu alanda ilk çalışmalardan biri Neta C. Crawford'un "The Passion of World Politics" (2000) başlıklı çalışmasıdır. Uİ ve güvenlik teorilerinin temelde duygusal varsayımlara dayandığına dikkat çeken yazar buna rağmen neden duygulara yönelik sistemli bir çalışma yapılmadığını sorgulamaktadır. Örneğin Realist teorilerin güvenlik (korku ve tehdit) ve ulusalcılık (sevgi ve nefret) konularında duygulardan beslenirken diğer yandan Uİ teorilerinin bu tutkuları (the passions) göz ardı etme eğiliminde olduğunu belirtir. Yazar bu durumun nedenlerini sıralarken ilk olarak alandaki hakim görüşün rasyonaliteye dayanmasına dikkat çeker. İkincisi duygu çalışmalarının sadece dış politika karar alma analizlerinde bilişsel süreçleri açıklamak için kullanılabileceği varsayımdır. Üçüncüsü özellikle güvenlik çalışanların korku ve nefret duygularına odaklanmayı tercih etmesi, öte yandan sevgi empati gibi diğer duygular üzerine incelemelerin yapılmamasıdır. Son olarak duyguların geçici ve içsel görünmesi, duyguların geçerli ölçümünün yapılamaması, gerçek duyguları araçsal göstergelerinden ayırt etmenin zor olması gibi metodolojik sebepler sıralanmıştır (Crawford, 2000, s. 116-118).

Crawford duyguların analizinin Uİ için üç etkisinden bahseder. Birincisi aktörlerin öncelikli olarak rasyonel oldukları genel kanısını değiştirecek ve rasyonellik-irrasyonellik ikiliğini kıracaktır. İkincisi korku ve diğer duygular sadece aktörlerin nitelikleri olarak değil dünya siyasetinin yapısal ve süreçsel kurumsallaşması olarak görülecektir. Üçüncü olarak ise diplomasi, güven inşası ve çatışma sonrası barış inşası süreçleri ve analizi konularında duygular daha sistematik olarak dikkate alınacaktır (Crawford, 2000, s.119).

Crawford duygu tanımı konusunda biyologlar, filozoflar, antropologlar, sosyologlar ve psikologların uzlaşmadığını belirtip bunun tarihsel kökenlerine değinir. Çağdaş tanımlamalara göre duygu bilişsel veya iradi durumlardan farklı olarak zihinsel his veya etkilenmeler olarak ifade edilir. Dahası duyguların tanımlanmasında yaşanan

zorluğun, hangi hislerin duygu olarak kabul edileceği konusundaki uzlaşmazlıktan kaynaklandığına dikkat çeker. Bu duruma örnek olarak Aristoteles'in öfke, korku, utanç, öfke, kıskançlık, sakinlik, dostluk, iyilik ve merhamet olarak on duyguyu; Darwin'in ise kaygı, keder, umutsuzluk, sevinç, aşk, bağlılık, kötü huyluluk, küstahlık, kararlılık, nefret, öfke, meydan okuma, hor görme, iğrenme, suçluluk, gurur, utanç ve tevazu duygularını incelemesini verir. Ancak yazar tanım konusundaki bu anlaşmazlıktan kurtulmak için bir duygu tanımı önerir:

“Duygular, bireylerin başkalarına hissiyat olarak tanımladıkları içsel durumlardır ve bu duygular biyolojik, bilişsel ve davranışsal durumlarla ve değişimlerle ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla duygular, öncelikle fizyolojik, öznelarası ve kültürel bileşenlere sahip öznel deneyimlerdir. Hisler içsel olarak deneyimlenir, ancak bu hislere bağlı olan anlam, bunlarla ilişkili davranışlar ve başkalarındaki duyguların tanınması bilişsel ve kültürel olarak yorumlanır ve yapılandırılır.” (Crawford, 2000, s.125).

Psikoloji alanında duygu teorileri, duyguların kaynağı ve sonuçları hakkındaki varsayımlara göre ayrılmaktadır. Bilişsel ile biyolojik veya natüralist teoriler bu alandaki ilk ve yaygın olanlardır. Darwin duyguları ve duygusal ifadeleri evrimsel bir biyoloji perspektifiyle açıklayıp insanlar ve hayvanlar arasındaki evrimsel bağlantıyı göstermek için kullanır. Bilişsel psikoloji ise aksine duyguları düşünce ve inançların bir sonucu olarak görmektedir. Sosyal öğrenme teorisi ise duygularla ilişkili hislerin ve davranışların (örneğin saldırganlık) “doğal” olmadığını, sosyal etkileşimler yoluyla öğrenildiğini iddia ederek bilişsel yaklaşımı desteklemektedir (Crawford, 2000, s.126-128).

Psikolojideki sosyal inşacı teoriler ise duygulardaki kültürel ve bağlamsal farklılıkları vurgulayarak ve duyguların tamamen doğal olmadığı sonucuna varmaktadır. Bu teoriye göre duygu olarak kabul edilen çoğu şeyin inşa edilmiştir. Yazar bu noktada Claire Armon-Jones'in duyguların “sosyokültürel” olarak oluşturulduğu iddiasının dört unsuruna değinmiştir. Birincisi, “duygular, içeriği doğal olmayan ancak belirli toplulukların kültürel inanç, değer ve ahlaki değer sistemleri tarafından belirlenen inançlar, yargılar ve arzular gibi tutumlarla karakterize edilir.” İkincisi, duyguları karakterize eden tutumlar doğuştan değildir, öğrenilir. Üçüncüsü, duygular sosyal gruplar tarafından belirli sosyal durumlar için öngörülen bağlama duyarlı ortak beklentilerdir. Dördüncüsü, “sosyokültürel işlevlere hizmet etmek (istenmeyen tutum ve davranışları sınırlamak, kültürel değerleri sürdürmek ve desteklemek) için duygular oluşturulur.” (Crawford, 2000, s. 129). Yazara göre bilişsel ve sosyal inşacı teoriler genellikle biyolojik

teorilere karşı olmakla birlikte bu iki yaklaşım zaman zaman birbirlerinden beslenebilmektedir.

Crawford (2000) her ne kadar dünya siyasetinde bir duygu teorisi oluşturmak için erken olduğunu söylemekteyse de birey ve grupların duygular ve duygusal ilişkilere yönelik algılama, düşünme ve eyleme geçme yollarını incelemenin vaktinin geldiğini belirtmektedir. Ayrıca metodolojik soruların önemli olduğu ancak bu alanda çalışmaların başlaması için metodolojik sorunların aşılmasının zaruri olmadığını savunmaktadır. Bu noktada Uİ teorisyenlerinin psikoloji disiplininin faydalanabileceğini, duygularla ilgili biyolojik, bilişsel ve sosyal inşacı yaklaşımlardan birini benimsemek yerine üçünü de elverişli şekilde kullanabileceğini savunmaktadır. Yazara göre korku ve diğer duygular sadece aktörlerin nitelikleri olarak değil dünya politikasının yapılarında ve süreçlerinde kurumsallaşmış olarak da var olabilmektedir. Crawford bireyler ve grupların çoğu teorisyenin iddia ettiğinin aksine fayda maksimizasyonuna odaklanmış duygusuz rasyoneller olmadığına dikkat çekmektedirler. Crawford, karar alma sürecinde akıl yürütme, kendi çıkarına odaklanma, fayda maksimizasyonu hesaplamanın duygulardan bağımsız olmadığını dolayısıyla duyguların rasyonaliteden dışlanmaması gerektiğini savunmaktadır. Duyguların etkisiyle verilen kararların rasyonel olmadığına dair genel kabulün aksine duyguların aslında rasyonel kararlar almada etkili olabileceğini vurgulamıştır.

Benzer bir vurguyu duygu çalışmalarının öncülerinden Mercer (2006) da yapmaktadır. Mercer'e göre insanları harekete geçiren, motive eden duygular mantıklı karar alabilmemiz için gereklidir. Duyguların rasyonel olmadığı iddiasına karşılık Mercer bir kararın duygusal niteliklerini görmezden gelmenin irrasyonel olduğunu belirtmiştir (Mercer, 2006). Mercer duyguların insan doğası ve ilk imge ile ilişkisine yer verdiği öncü makalesinde uluslararası siyasette duyguların rolüne dikkat çekmiştir. Ona göre insan doğasının bir parçası olan duygu, hayatı yaşamaya değer kılmakta ve insanların davranışlarını etkilemektedir. Mercer duygu ve rasyonellik arasındaki ilişkiyi araştırırken duygu hakkındaki literatürü dört gruba ayırmıştır. Bunlar duyguları epifenal (gelip geçici), irrasyonelite kaynağı, anlayışlı stratejik aktörler için bir araç ve rasyonalitenin gerekli bir bileşeni olarak gören yaklaşımlardır (Mercer, 2006, s.288-289).

Mercer'a göre Uİ teorisindeki en yaygın yaklaşım, duyguyu epifenomenal (gölge olgu) olarak görür. Bu görüşe göre, duygu tamamen bir sonuçtur ve nadiren bir sebeptir. İkinci yaklaşımı savunan sosyal bilimciler duygunun sonuçsal olabileceğine inanırlar, ancak esas olarak duyguları bir yanlış algılama kaynağı olarak görürler veya rasyonel bir

temelden bir sapmayı açıklamak için kullanılabileceğini savunurlar. Örneğin siyaset bilimciler ve iktisatçılar, genel olarak psikolojinin ve özellikle duyguların, yalnızca rasyonellikten sapmaları açıklamak için yararlı olduğuna inanırlar. Duygular önemsiz olarak görülür, reddedilir veya bir hatayı açıklamak için kullanılır. Üçüncü bir yaklaşım bazı duyguları stratejik ve dolayısıyla rasyonel olarak görür. Bu açıdan bakıldığında, kısa vadeli maddi çıkarların peşinde koşmaya neden olan (dolayısıyla mantıksız olan) bazı duygular, uzun vadede rasyonel hale gelerek avantaj sağlayabilirler. Duyguları rasyonel bir seçim çerçevesine dahil eden bu stratejik yaklaşıma göre duygular sadece sorunların kaynağı olmasından ziyade sorunlara çözüm üretmek için de kullanılabilir. Duygulara dair görece daha yeni olan dördüncü yaklaşıma göre duygular rasyonalite için gereklidir ve grup ilişkilerini anlamak için önemlidir (Mercer, 2006, s.190-195).

Duygular ve dünya siyaseti üzerine yapılan bir diğer çalışmada Bleiker ve Hutchison (2008) duyguların dünya siyaseti ve Uİ disiplininde yer edinme çabasına ışık tutarak bu alandaki gelişmeleri değerlendirmişlerdir. Bleiker ve Hutchison bu çalışmada amaçlarının duygular ve dünya politikası üzerine çalışmaların olmamasını açıklamak ve bu eksikliği giderebilmek için nasıl bir entelektüel tutum geliştirilmesi gerektiğini sorgulamak olduğunu belirtmişlerdir. Öncelikle duygular üzerine çalışmanın zorluklarına değinilmiştir. Crawford duyguların geçiciliğinin metodolojik kaygılara yol açtığına, Mercer duyguların tanımlanması, ölçülmesi, işlevselleştirilmesi, diğer faktörlerden soyutlanmasının zorluğuna, Jervis ise biliş ve duygular arasındaki ilişkiyi incelemenin zorluğuna dikkat çekmişlerdir. Literatürdeki bu kaygıları gidermek için yazarlar yeni bir metodolojik yönlendirme önermektedir. Buna göre (1) gözlemlenemeyen dolayısıyla ampirik olarak incelenemeyen fenomenlerden oluşsa da araştırmanın anlamlı ve geçerli olarak görülmelidir; (2) duyguların temsil süreçlerinin incelenmesinin önemlidir (duyguların görsel tasvirleri, politik algı ve dinamikleri şekillendirme biçimleri gibi); (3) estetik kaynaklardan beslenen alternatif sezgi biçimlerinin dikkate alınması gereklidir (Bleiker & Hutchison, 2008, s.117).

Yazarlar Uİ disiplininde etkili bir duygu analizi yapılabilmesi için gerekli olan metodolojik düşünce yapısı üzerine önerilerde bulunmuşlardır. Buna göre ilk olarak duygu ve politika çalışmalarının belirsizliğinin kabul edilmesi gerekir. Ancak duygular geçici fenomenler olsa da onlardan faydalanan kavrayış geliştirilebilir. Her duygu eşit derecede politik veya alakalı olmayabilir bu nedenle tüm duyguları anlama ve yorumlama girişimi yoktur. Duygulara ilişkin anlayışlar politik meselelere yeni ve anlamlı perspektiflerle değerlendirme fırsatı sunabilir (Bleiker & Hutchison, 2008, s.128).

İkinci olarak duyguları temsil ve iletişim yoluyla inceleme önerisidir. Temsil ve iletişim duyguları somut olarak inceleyebilme imkânı sunmaktadır. Siyasi konuşmalar, demeçler, protesto yürüyüşleri, kıtlık, terörizm ve diğer büyük siyasi olaylar temsil örnekleridir. Yazarlar temsillerin önemine dikkat çekmek için temsillerin temsil ettikleri nesnelerden, olaylardan daha fazlasını sunduğunu belirtmiştir. Duygular içsel olduğu için ancak temsiller aracılığıyla bilinebilirler. Duygu temsillerini özellikle kriz dönemlerinde açıkça görmek mümkündür. Temsillerin incelenmesi duyguları gerçekten anlamamıza imkân verebilir. Yazarlara göre temsil: “bireysel duyguların kolektif boyut kazanarak sosyal-siyasal süreçleri şekillendirmesidir.” (Bleiker & Hutchison, 2008, s.130). Bir diğer önemli nokta ise duygu temsillerinin siyasi dinamikleri özellikle görseller imgeler aracılığıyla etkilemesidir. Görseller politik olgular hakkındaki anlayışları gerçek olgulardan daha çok etkileyebilmektedir. Örneğin 11 Eylül saldırılarında ikiz kulelerin vurulma görüntüleri, Doğu ve Güney Asya’daki tsunami görüntüleri duyguları kolayca harekete geçirmiştir.

Üçüncü olarak ise duygular ve politika arasındaki bağları anlamak için tanımlayıcı ve analitik araçları genişletmek gerekir. Sadece sosyal bilim yöntemleri yerine beşeri bilimlere ait araştırma biçimleri de kullanılmalıdır. Beşeri bilimlerdeki birikim ve gelenek duyguların incelenmesinde önemli kaynak ve yöntem sunabilir. Edebiyat, fotoğraf, sinema, görsel sanatlar, müzik gibi estetik kaynaklar duyguları anlamak için kullanışlı olabilir. Yazarlar estetik kaynakların siyasetin duygusal yönlerini aydınlatmakta önemli rol oynadığını savunurlar (Bleiker & Hutchison, 2008, s.132).

Sonuç olarak yazarlara göre, duygular ve siyaset arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamak için tüm algısal ve bilişsel araçları kullanmak gerekir. Sadece sosyal bilimsel yöntemlere dayanmak yerine E. Said’in de savunduğu gibi ortak söyleme ihtiyaç duyulmaktadır. Bilimsel, sosyal bilimsel ve beşeri bilimlere ait yöntem ve araştırma biçimleri duygular ve siyaset arasındaki ilişkiyi anlamak ve analiz etmek için birlikte kullanılabilir. Böylece duyguların ölçülemeyen ve belirsiz özelliklerini keşfetmek ve ölçülebilir hale getirmek için teorik ve metodolojik yaklaşımlar kullanılabilir (Bleiker & Hutchison, 2008).

Bleiker ve Hutchison 2014 yılında yayınladıkları makalede ise duyguların teorileştirilmesi üzerinde durmuştur. Makale Uİ disiplini içinde genel bir duygu teorisi oluşturmak mümkün müdür, duyguları incelemek için en uygun yöntemler nelerdir sorularını sormaktadır. Bleiker ve Hutchison göre buradaki kilit zorluk duyguların kolektif ve politik hale geldiği süreçlerin teorileştirilmesidir. Yazarlar özel ve kolektif

duygular arasındaki ilişkiyi tanımlayabilmek için makro ve mikro yaklaşımlardan faydalanmak gerektiğini savunmaktadır. Buna göre politik duyguların ortaya çıkışı, doğası, etkisi hakkında genelleştirilebilir teorik öneriler sunan makro yaklaşımlar ile belirli durumlarda belirli duyguların nasıl işlediğini araştıran mikro yaklaşımlardan birlikte yararlanarak bireysel ve kolektif duygular arasındaki bağlantıları açıklama fırsatı bulunabilir (Hutchison & Bleiker, 2014, s.493).

Uİ disiplini içinde duygularla ilgili ilk yorumlara bakıldığında duyguların rasyonaliteye müdahale veya rasyonaliteden sapma olarak yorumlandığı görülmektedir (Hutchison & Bleiker, 2014). Ancak son yıllarda birçok akademisyenin duygularla ilgili yaptığı araştırma ve çalışmalar duygular ve rasyonalite ilişkisinin yeniden düşünülmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda eskiden duygular dışlanır ve önemsizlenirken son yıllarda duygular alandaki en heyecan verici teorik ampirik araştırma alanlarından biri haline gelmiştir. Alandaki makro ve mikro çalışmalardan örnek veren yazarlar her iki yaklaşımın da kavramsal zorluklarla karşı karşıya olduklarına dikkat çekmiştir (Hutchison & Bleiker, 2014)

Bleiker ve Hutchison'ın asıl odaklandığı konu ise özel ve bireysel olan duyguları, kolektif, sosyal, kamusal dolayısıyla politik hale getiren süreçleri teorileştirmektir. Bunun için duyguların sosyal olarak gömülü olduğu ve özellikle de kolektif hale gelebileceği özel mekanizmalara odaklanmanın duygu politikasını, homojenleştirme riskini azaltacağı için teorik hale getirme imkanı sağlayacağını belirtirler. Yani duygular kültürel ve tarihsel bağlamları içinde anlamlı olmalarını sağlayan mekanizmalar aracılığıyla incelenmelidir. Yazarlar teorileştirme süreci için dört önemli başlık belirlemiştir. Bunlar tanımlamalar, beden, temsiller ve güçtür.

Duygu, his, duygulanım, tutku gibi farklı kavramlar duyguları tanımlamak için kullanılabilir. Duygular gibi onları ifade eden dil de muğlak ve karmaşıktır. Ancak yazarlar ve diğer birçok araştırmacı da bu kavramların hepsini kapsayan şemsiye bir kavram olarak duyguları kullanmaktadır. Çalışmalarda kullanılan kavramlardan olan duygu (*emotion*) ve his/hissetme (*feeling*) terimleri günlük dilde birbirinin yerine kullanılsa da aslında aralarında bir ayrım vardır. Mercer duygulara (*feelings*) “kişinin bir duygu (*emotion*) yaşadığına dair bilinçli bir farkındalık” adını verirken, Crawford da duyguları (*emotions*) “bireylerin başkalarına duygu olarak tanımladıkları içsel durumlar” olarak görür. Yazarlara göre duygular, sosyal anlamı ve politik sonuçları olan kişisel ve genellikle bilinçli duygular/hisler (*feeling*) olarak görülür. İlgili olgular bu şekilde tanımlanabilir ve değerlendirilebilir (Hutchison & Bleiker, 2014, s.500-501).

İkinci olarak yazarlar duygular ve beden ilişkisine değinir. Bedensiz duygu olmaz yaklaşımına göre duygular bedenin varlığına bağlıdır. Bu noktada duygular fizikselliğimize bağlıysa, tam olarak nasıl kolektif hale gelebilir ve politik önem kazanabilirler sorusunu sorarlar. Ancak duyguların ontolojik olarak bedenin varlığına indirgenemeyeceğini savunurlar. Beden – duygu ilişkisine dair farklı yaklaşımlara değindikten sonra bir dizi soru sorarlar: Duyguların bedenleri aşabilmesi mümkün mü? Duyguların politik olarak anlamlı olması için bedenleri gerekiyor mu? Ve eğer duygular sosyal ve politik yaşamda rol oynuyorsa bireyden kolektife nasıl geçiş olur? (Hutchison & Bleiker, 2014, s.503-504).

Vücudumuzda ortaya çıkan duyguyu deneyimlese de, duygular belirli sosyal ve kültürel ortamlarda oluşur ve yapılandırılır. Dil, alışkanlıklar ve anılar gibi kültürel olarak özel geleneklerle ilişkili olarak oluşturulurlar. Bu, belirli sosyal ve kültürel çevrenin, bireylerin hissetmenin ne anlama geldiğini anlamalarını etkilediğini söylemektedir. Belirli siyasi olaylara yanıt olarak nasıl hissettiğimiz, toplumun nasıl hissetmemizi önerdiğine bağlıdır. Öfke, korku, güven veya empati gibi duyguları deneyimlemek, bu duyguları anlamlı ve kabul edilebilir kılan belirli bir kültürel bağlama bağlıdır. Bedenler doğuştan gelen duygulara sahip değildir. Daha ziyade, duygular, biyolojik ve sosyal güçlerin bağlamsal olarak bağlı etkileşimi yoluyla bedenlerin elde ettiği yeteneklerdir. Bilinçli duyguların, bilişin ve bilinçaltı etkinin karmaşık bir kombinasyonundan ortaya çıkarlar. Yazarlara göre teorilerin duyguları insan bedeni içinde konumlandırması, aynı zamanda duyguların doğuştan veya “doğal” olmadığını kabul etmesi gereklidir. Çünkü insanların fizyolojik duygu olarak hissettikleri, bireylerin sosyal ve kültürel karşılaşmalarının ve bu tür karşılaşmalar sonucunda duygularını yönetmek için nasıl sosyalleştiklerinin ürünüdür (Hutchison & Bleiker, 2014).

Yazarlara göre temsiller, duyguları anlama konusunda sahip olduğumuz tek şeydir. Kimse bir başkasının içsel olan duyguları bilemez. Duygular ancak temsiller aracılığıyla ifade edilip aktarıldığında bilinebilir. Jest, konuşma, dokunma, görüntüler aracılığıyla duygular temsil edilir ve başkaları tarafından algılanabilirler. İkincisi ve daha da önemlisi temsil, bireysel duyguların kolektif ve politik hale geldiği süreçtir. Sosyal temsiller kolektif duyguların varlığı için önemli kavramsal destek sağlar (Hutchison & Bleiker, 2014, s.506).

Duyguların kolektif boyutu ele alınırken dikkat çekilen bir diğer konu ise duygular ve güç (iktidar) arasındaki ilişkilerdir. Güç, duygusal öznellik oluşumunun merkezinde yer alır; güç ilişkileri, benlik ve kişinin duyguları hakkında neler söyleneceğine,

söylenmeyeceğine hatta söylenmesi gerektiğine karar verir. Duygusal güç, bireylerin ve toplulukların nasıl hissetmesi gerektiğini ve belirli durumlarda ne tür bir davranışın uygun ve meşru olduğunu belirleyen normlar, ahlaki değerler ve diğer varsayımlar yoluyla dağınık bir şekilde çalışır. Yazarlara göre güce odaklanmak, duygu araştırmacılarına daha yerleşik UI teorileriyle diyaloga girmek için ideal bir yol sunar (Hutchison & Bleiker, 2014, s.507-508).

Sonuç olarak yazarlar, duyguların bireylerin ve toplulukların nasıl sosyalleştiklerini ve birbirleriyle nasıl etkileştiklerini şekillendirerek dünya politikasında önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Buna göre bireysel duyguların nasıl kolektif ve politik olabileceğini anlamak için makro ve mikro yaklaşımları birlikte kullanmak duygu araştırmalarındaki temel zorlukları aşmak için ideal fırsatlar sunabilir.

Bleiker ve Hutchison 2017 tarihli çalışmalarında ise söylem kavramı üzerinde durmuş, söylemi duyguların politikasını hem anlamak hem de incelemek için umut verici fırsat olarak değerlendirmiştir. Söylemler çevremizde olup biteni anlamak ve anlamlandırmak için sahip olduğumuz çerçevelerdir. Yazarlara göre güç kavramı ise uluslararası politikada duygular ve söylem arasındaki bağlantıları anlamak için merkezi bir öneme sahiptir. Duygular, hakim güç yapılarını ve bunlarla ilişkili söylemleri destekleyebilir ve maskeleyebilir. Fakat duygular aynı zamanda iktidara direnen ve dönüştüren bir temsil biçimi de olabilir (Hutchison & Bleiker, 2017).

Yazarlar kavramsal olarak söylemin ve duyguların nasıl örtüştüğü ve duyguların belirli siyasi koşullarda tam olarak nasıl önemli hale geldiği ile ilgilenmişlerdir. Buna göre duyguları incelemek için nasıl temsil edildikleri ve iletildiklerine bakmak gerekir. Siyasi konuşmalardan medya imgelerine kadar çeşitli temsiller bireysel duyguların kolektif bir boyut kazanması ve buna bağlı olarak sosyal ve politik süreçleri şekillendirmesi mekanizmalarıdır. Bu temsiller, söylem analizinden göstergebilime ve içerik analizine kadar çeşitli yöntemlerle araştırılabilir. Yazarlara göre asıl önemli olan duygularımızın şekli ve doğasının söylemsel olmasıdır. Duygular görmemizi ve hissetmemizi koşan söylemler yoluyla oluşturulur. Bütün söylemler aynı şekilde bir anlamda duygusaldır (Hutchison & Bleiker, 2017, s.503).

Duygusal anlamların kültürel ve sosyal sistemler tarafından şekillendiğini savunan antropolojik çalışmalara değinen yazarlar bundan yola çıkarak duyguların bireysel özellikler olmadığını savunurlar. Duygular sosyal ve kültürel olgulardır ve bu anlamda devletlerin de dahil olduğu uluslararası siyasetteki kilit aktörlerin davranışlarını şekillendirir. Duygular sosyal ve kültürel olarak gömülü olduğundan ve iktidar tüm

kültürel etkileşimleri birbirine bağlayan toplumsal süreçlerin kaçınılmaz bir parçası olduğundan, iktidar ilişkileri duyguları anlamının önemli bir bileşenidir. İktidar neyin söylenip neyin söylenemeyeceğini, kamusal değerleri, kültürel normları, kabul edilebilir uygulamaları belirler. En önemlisi iktidar medya, eğitim, siyaset ve diğer yollarla kendi söylemini hakim kılar (Hutchison & Bleiker, 2017, s.504). Son olarak yazarlar mevcut uluslararası iktidar yapılarında duyguların karmaşık, meydan okunabilir ve potansiyel olarak dönüştürebilir olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre söylem-duygu-güç yapısı hiçbir zaman sabit değildir. Bireyler ve kolektifler mevcut değer sistemlerine meydan okuyabilir, bunları değiştirebilir ve böylece siyasi değişim yaratabilirler.

Koschut (2020) ise söylem ve duygu ilişkisini analiz etmek için iki strateji belirlemiştir. İlk strateji, metinlerin mikro düzeyindeki duyuşsal potansiyeli ortaya çıkarmaya odaklanmaktadır. Buna göre metinlerde söylem aracılığıyla duyguları iletmenin dört yolu vardır. Bunlar duygu terimleri, duygusal çağrışımlar, metaforlar, karşılaştırma ve benzetmelerdir. Koschut duygular nasıl ve neden söylem yoluyla incelenir sorularına cevap getirmiştir. Koschut metinsel ve sözlü ifadelerin duyguları araştırmacılar için ampirik olarak erişilebilir hale getirmesinin umut verici olduğunu savunmuştur. Duygu araştırmalarının temel zorluklarına dikkat çeken yazar, öznel doğaları nedeniyle, duygusal durumlara ve niyetlere doğrudan erişilemediğini ve duygusal deneyimlerin ölçülemediğini belirtmiştir. Koschut duyguların söylemler ve konuşma eylemleri yoluyla incelenmesi için spesifik kriterler geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir(Koschut, 2020).

Bu bölümde yer alan duygular literatündeki çalışmaların gösterdiği üzere duygular hakim görüşün aksine irrasyonelite kaynağı olarak görülmemelidir. Bu çalışmalara göre duyguların çalışılması ve ölçülebilmesindeki zorlukların metodolojik olarak aşılması için duyguların temsiller ve söylemler aracılığıyla incelenmesi gereklidir. Çalışmada Aylan Kurdi vakasında duyguların rolü öne çıkan söylem ve temsilleri analizleriyle gösterilmiştir.

4.3. Aylan Kurdi Vakasında Medyada Öne Çıkan Söylemlerin Eleştirel Söylem Analizi

Bu başlık altında Aylan Kurdi'nin ölümünün ardından medyaya yansıyan söylemler Eleştirel Söylem Analizi yöntemiyle incelenecektir. Aylan Kurdi vakasının egemen mülteci rejiminde kırılma yaratmasında değişen ve dönüşen söylemler etkili olmuştur. Aylan bebeğin ölümünden sonra haber metinlerinde ve liderlerin demeçlerinde empati, sorumluluk, vicdan temalı söylemler öne çıkmıştır. Öfke, acıma, merhamet,

keder, şefkat, utanç ve suçluluk duygularının tetiklediği bu söylemler mülteci sorununun insani kriz boyutuyla gündeme alınmasını sağlamıştır. Egemen mülteci rejiminde var olan görsel ve söylemsel temsiller mülteci sorununu insani krizden ziyade tehdit, risk, güvenlik sorunu olarak çerçevelemektedir. Çalışmada mültecileri gayri-insanileştiren görseller ve söylemlerin Aylan Kurdi vakası ile değiştiğini, bu değişimi ise duyguların tetiklediği gösterilecektir.

Mülteciler toplumda dezavantajlı gruplar olarak konumlandığı için Aylan bebek hakkındaki söylemler eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenecektir. Eleştirel Söylem Analizinin kurucularından Teun Van Dijk’a göre eleştirel söylem çözümlemesi, toplumsal ve siyasi içerikli konuşmalar ve metinlerin buyurduğu ve yeniden ürettiği; eşitsiz, egemen ve istismar eden sosyal tahakküm yollarını araştıran söylem araştırmalarının bir türüdür. Eleştirel söylem analistleri, sosyal eşitsizliği açığa çıkarmaya ve anlamaya çabalayan ve sonunda karşı duruş sergileyen bir *pozisyona* sahiptir (Dijk, 1993; aktaran G. Göker & S.Keskin, 2015). Çalışmada medyada yer alan söylem yapılarının çözülmesiyle mültecilere yönelik oluşturulan algının ideolojik arka planına dikkat çekilecektir.

Batı medyasında mültecilere yönelik söylem pratiklerini analiz eden Van Dijk ırkçı söylemlere dikkat çekmiştir. Van Dijk’a göre ırkçı söylemi besleyen dört başlık öne çıkmaktadır: “Onlar farklıdır”, “Uyum sağlamazlar”, “Olumsuz eylemlerde yer alırlar” ve “Sosyal/ekonomik menfaatlerimizi tehdit ederler” (aktaran Efe 2015, s.11). Dijk’a göre medyanın mültecilere yönelik genel stratejisi “olumlu kendini-sunma” ve “olumsuz ötekini-sunma” üzerinedir. Medyanın mülteci haberlerinde kullandığı geleneksel teması ise “yük”tür. Burada kastedilen mültecilerin ev sahibi ülkenin ekonomisine bir yük oluşmasıdır. Mültecilere yönelik temel ihtiyaçlar ve insani yardımlar için yapılan harcamalar külfet olarak görülmekte ve haberlerde sıkça ifade edilmektedir (aktaran Göker ve Keskin 2015, s.236).

Dijk (2015), İngiliz Parlamentosu’ndaki tartışmalarda göçmen ve mültecilere yönelik öne çıkan söylemleri ideolojik çözümleme kategorileriyle analiz etmiştir. Dijk’in ele aldığı İngiliz Parlamentosu örneğinde göçmen ve mültecilerle ilgili söylem yapılarının ardında göçmen karşıtlığı ve ırkçı ideolojilerin etkisi görülmektedir. Dijk ideoloji ve söylem ilişkisini incelerken ideolojileri toplumsal ve söylemsel boyutlarıyla ele almıştır. Buna göre ideolojinin toplumsal boyutu, ideolojilerin yeniden üretilmesinde ve geliştirilmesinde gruplar ve kurumlar düzeyinde gerçekleşen ilişkileri açıklar. İdeolojilerin söylemsel boyutu ise gündelik konu ve konuşmaların ideolojilerden nasıl

etkilendiğini, ideolojik söylemin nasıl algılandığını ve ideolojinin yeniden üretiminde söylemin etkisini açıklar (Dijk vd., 2015).

İdeoloji kavramının muğlak ve tartışmalı olduğuna değinen Dijk kavramın genel ve geçici bir tanımını yapmıştır. Buna göre ideolojiler bir grubun üyelerinin köklü inançlarıdır. İdeolojiler toplumsal gruplar ve kurumların dünyayı nasıl gördüğünü anlamak ve aynı zamanda grup üyelerinin toplumsal pratiklerinin temeli olduğu için önemlidir (Dijk vd., 2015). İdeolojilerin etkilediği önemli toplumsal pratikler ise dil kullanımı ve söylemdir. İdeoloji ve söylem yapıları arasındaki ilişkiyi göstermek için ırkçılık ve ırkçı ideolojiler üzerinde duran Dijk, 1997’de İngiliz Parlamentosunda (Avam Kamarası)’da belirli kategorideki sığınmacılar için devlet tarafından yapılacak para yardımının tartışıldığı konuşmaları analiz etmiştir. Dijk bu konuşmalarda öne çıkan söylem yapılarının ideolojik temelli özelliklerini açıklamak için ideolojik çözümlemenin kategorilerini kullanmıştır. Bu kategoriler dramatikleştirme, örtmece, örnekleme, genelleştirme, abartma, imalı anlatım, retorik (örtmece), ironi, açıklık, popülizm, yineleme, kurbanlaştırma, insancılık ve empatidir (Dijk vd., 2015).

Çalışmada Alan Kurdi vakasında öne çıkan söylemler Dijk’in söylem yapılarının ideolojik temelli özelliklerini açıklamak için kullandığı kategoriler ile analiz edilecektir. Bu amaçla siyasi aktörlerin öne çıkan demeçlerinden örnekler verilecektir.

İdeolojik çözümleme kategorilerinden *kurbanlaştırma* hem mülteci karşıtları hem de ırkçılık karşıtları tarafından kullanılabilir. Mülteci karşıtları ülkeye giren mültecilere yardım edilmesi için vatandaşlardan alınan vergiler nedeniyle vatandaşların mağdur olduğunu iddia etmektedir. Irkçılık karşıtları ise mültecilerin kendi ülkelerinde baskıcı rejimler, göç ettikleri ülkelerde ise güvenlik güçleri, göçmen büroları ve mülteci karşıtları tarafından mağdur edildiğini savunmaktadır (Dijk vd., 2015). Görüldüğü gibi iki taraf da kurbanlaştırma stratejisini kullanmaktadır. Çalışmamızın odağındaki Aylan Kurdi vakasında öne çıkan söylemlerde kurbanlaştırma stratejisi öne çıkmaktadır. Çünkü kıyıya vurmuş masum bir çocuğun bedeni “ideal kurban” olarak görülmüştür. Aşağıda kurbanlaştırma kategorisi için Aylan Kurdi vakasında öne çıkan dönemin siyasi liderlerinin demeçlerinden örnekler verilmiştir.

ÖRNEK 1:

“Hiç fotoğrafı çekilmemiş ve ileride Avrupa’ya geçmeye çalışırken ölecek kurbanları düşünmeden edemiyorum”

François Hollande, Fransa Cumhurbaşkanı, Hürriyet, 04.09.2015

ÖRNEK 2:

“Bir adı vardı: Aylan Kürdi. Acil eylem gerekiyor”

Manuel Valls, Fransa Başbakanı, Hürriyet, 04.09.2015

ÖRNEK 3:

“Fotoğraf gerçekten trajik. Dehşet verici. Ve bunun hep yaşandığım gösteren bir işaret. Birçok kadın ve çocuk Akdeniz'de hayatını kaybetti...”

Mariano Rajoy, İspanya Başbakanı, Hürriyet, 04.09.2015

Aylan Kurdi vakasında öne çıkan söylemlerin önemli bir kısmında ise *dramatikleştirme* kategorisi kullanılmıştır. Dijk dramatikleştirmeyi gerçekleri abartılarla birlikte bir kişiyi yararına olarak abartma yöntemi olarak tanımlanmıştır (Dijk vd., 2015). Dramatikleştirme de hem göçmen- mülteci karşıtları hem de ırkçılık karşıtları tarafından kullanılabilir. Aylan Kurdi'nin fotoğrafına verilen tepkilerde savunmasız masum bir bebeğin tehlikeli bir yolculukta hayatını yitirmesi dramatize edilmiştir. Aşağıda dramatikleştirme kategorisi için Aylan Kurdi vakasında öne çıkan dönemin siyasi liderlerinin demeçlerinden örnekler verilmiştir.

ÖRNEK 1:

“...Huzura ve refaha kavuşmak isterken, Akdeniz'de ve Ege'de boğularak ölen ve cesetleri kıyılarımıza vuran erkek, kadın, çocuk, yaşlı... Her insan bizim yüreğimizde derin bir yara açıyor”

R.T. Erdoğan, T.C Cumhurbaşkanı, Sabah, 04.09.2015

ÖRNEK 2:

“Denizde boğulan Kobanili çocuğun görüntüsü yürek yakıcıdır”

Mesut Barzani, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı, Sabah, 04.09.2015

ÖRNEK 3:

“Avrupa sadece duygusal tepkiyle yetinemez. Bu fotoğraflar, her babanın yüreğini paramparça eder, ama küresel bir stratejiye ihtiyacımız var...”

Matteo Renzi, İtalya Başbakanı, Hürriyet, 04.09.2015

Yukarıdaki son örnekte de görüldüğü gibi Aylan Kurdi vakasında öne çıkan söylemlerin bazılarında ise ebeveynlerin Aylan bebeği kendi çocukları ile özdeşleştirdiği görülmüştür. Bu tür söylemler Dijk'in analizinde yer alan *empati* kategorisine denk düşmektedir. Aylan bebek vakasının dünya çapında gündem olmasının sebeplerinden biri de fotoğrafın kolayca empati kurulmasına imkan veren yapısıdır. Görsel analiz

bölümünde de değindiğimiz gibi fotoğraftaki bebeğin herkesin çocuğu olabileceği ihtimali çok güçlü bir şekilde yansımaktadır. Sosyal medyada yer alan birçok paylaşımda bireylerin empatik tepkileri öne çıkmıştır. Siyasi liderler de Aylan Kurdi vakası üzerinden mültecilerin mağduriyetine karşı empati ve sempati gösterisinde bulunmuşlardır. Özellikle erkek siyasi aktörlerin “baba” rolüyle empati gösterisinde bulunması dikkat çekicidir (Adler-Nissen vd., 2020). Aşağıda empati kategorisi için Aylan Kurdi vakasında öne çıkan dönemin siyasi liderlerinin demeçlerinden örnekler verilmiştir.

ÖRNEK 1:

“Ben bir baba olarak Türkiye sahilindeki o görüntüden çok etkilendim. Her bir sorunu halleden, kapsayıcı bir çözüm olması gerekli. Kapsayıcı bir çözüme ihtiyacımız var.”

David Cameron, İngiltere Başbakanı, Hürriyet, 04.09.2015

ÖRNEK 2:

“Bu fotoğraf hem göçmen akışı hem de bunun altında yatan nedenler açısından, siyasi süreçleri harekete geçirme konusunda şimdiye kadar gördüklerimden çok daha şok edici. Herhangi bir ebeveyn o çocuğu kendi kollarında görebilirdi”

Enda Kenny, İrlanda Başbakanı, (Adler-Nissen vd., 2020)

ÖRNEK 3:

“Baba olarak (fotoğrafa) bakmak korkunç derecede zordu”

Tim Farro, İngiltere Liberal Demokrat Parti lideri, (Adler-Nissen vd., 2020)

Öte yandan ulusal ve uluslararası gazetelerin konuyu evrensel bir insanlık sorunu olarak ele aldığı görülmüştür. Bu durum Dijk’ın makro strateji olarak sınıflandırdığı *insancılık* kategorisi kapsamına girmektedir. İnsancılık kategorisinde insan haklarını savunan, mültecilere insanca davranılması için gerekli olan değer ve kuralların gerekliliğine değinen söylemler öne çıkmaktadır. Aylan Kurdi vakası mülteci sorununun ilk defa insani kriz boyutuyla gündeme alınması bakımından kırılma noktası olmuştur. Aylan bebek vakasından sonra siyasi aktörler sık sık sorunun küresel boyutuna, ortak sorumluluk gerektirdiğine, devletlerin ve kurumların birlikte hareket ederek krizi çözmesi gerektiğine değinmişlerdir. Bu durum aşağıda verilen örneklerde görülmektedir.

ÖRNEK 1:

“Akdeniz’de batan botta ölen ve sahillerimize vuran 3 yaşındaki yavrunun hesabını tüm insanlık vermeyecek mi? Bu insanları Akdeniz’de, Ege’de ölüme terk edenlerde en küçük bir pişmanlık ve vicdan emaresi görmedik, duymadık. Akdeniz’i mülteciler için bir mezara dönüştüren Avrupa ülkeleri ölen her mültecinin vebaline ortakdır.... Merhametini yitirmiş bir dünya sistemi insanlığın hiçbir derdine derman olamaz.”

R.T. Erdoğan, T.C Cumhurbaşkanı, Sabah, 04.09.2015

ÖRNEK 2:

"Avrupalı liderlerin görmesi gereken şudur, konu artık bir hukuk, siyaset meselesi değil insanlığın geleceğidir. Tartışmamız gereken bir tren vagonunun, bir kaçakçı teknisinin kaç mülteci aldığı değil; yüreğinizin kaç insana yer açabildiğidir. Başkentlerde, Brüksel’de soğuk duvarlı toplantı salonlarında yapılan müzakerelerde gelinen yer Aylan’ın cansız bedeni olmuştur. Kaybeden bütün bir insanlıktır ve bu insanlığı temsil ettiğini iddia eden ancak gereğini yapamayan uluslararası toplumdur."

Ahmet Davutoğlu, dönemin başbakanı, Yenişafak, 04.09.2015

ÖRNEK 3:

“Eğer fotoğraf dünya çapında yayılıyorsa sorumluluklar da yayılmalıdır. Bu fotoğraf Avrupa’yı uyandırdı, şimdi uyanma sırası dünya liderlerinde, uyanmak lazım”

François Hollande, Fransa Cumhurbaşkanı, Hürriyet, 04.09.2015

Çalışma kapsamında incelenen arşiv çalışmasında medyanın Aylan bebek vakasında çoğunlukla insancılık, dramatikleştirme ve kurbanlaştırma kategorilerine ait söylem yapılarına başvurduğu gözlenmiştir. Uluslararası ve ulusal gazetelerin haber manşetlerinden vereceğimiz örnekler de bu durumu yansıtmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. *Ulusal ve Uluslararası Gazetelerin Aylan Kurdi Hakkındaki Manşetleri*

Ülke	Gazete	Manşet
TÜRKİYE	Hürriyet	Dünyayı sarstı
	Sabah	İnsanlık kıyıya vurdu
	Yenişafak	İnsanlık kıyıya vurdu
	Cumhuriyet	Bu kez ölüm kıyıya vurdu
	Sözcü	Bodrum'da minicik bedenler kıyıya vurdu, yürekler yandı
ABD	Washington Post	Büyüyen bir krizin küçük kurbanı
BİRLEŞİK KRALLIK	Independent	O da insan evladı...
	Guardian	Avrupa'nın mülteci krizinin şok edici ve zalim gerçeği
	Daily Mail	İnsani felaketin minik kurbanı
İTALYA	La Stampa	Avrupa'nın öldüğü sahil
	La Repubblica	Dünyayı susturmak için bir fotoğraf yeter
	Coniere della Sera	Bir çocuk dünyayı sarstı
ALMANYA	Frankfurter Allgemeine	Bir fotoğraf dünyayı sarsıyor
	Deutsche Welle	Kıyıya vuran insanlık
	Bild	Yastayız
FRANSA	Le Figaro	Avrupa boğulan çocuğun fotoğrafının şokunda
	Le Monde	Türk plajında cesedi bulunan göçmenlerin şok eden görüntüsü
İSPANYA	El Pais	Bu fotoğraf Avrupa'nın değerlerini dondurdu
	El Correo	Utanç fotoğrafı
PORTEKİZ	Publico	İnsanlığın enkazı karaya vurdu

Manşetlerde empati, sorumluluk, vicdan, adalet temaları ve öfke, acıma, merhamet, keder, şefkat, utanç ve suçluluk duygularının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu vakada Mannik'in işaret ettiği gibi medyanın sansasyonelleştirici ve metalaştırıcı etkisini görmekteyiz (Mannik, 2012).

Bu bölümde hem siyasi liderlerin demeçleri hem de yazılı basın haberlerinde Aylan Kurdi vakasının söylemsel etkilerini gösterilmiştir. Söylemlerde özellikle acıma, merhamet, keder, şefkat, utanç ve suçluluk duyguları öne çıkmıştır. Ayrıca siyasi liderler

demeçlerinde mülteci sorunu için ortak sorumluluk alınması gerekliliğine sık sık değinmişlerdir. Öte yandan bazı liderler diğer ülkeleri yeterince sorumluluk almamakla suçlamıştır. Örneğin Cumhurbaşkanı Erdoğan ve dönemin başbakanı Davutoğlu Suriyeli mülteciler konusunda yeterince sorumluluk almadıkları ve adil olmadıkları gerekçesiyle AB ülkelerini eleştirmişlerdir. İskoçya başbakanı Nicola Ferguson Sturgeon ise Aylan'ın fotoğrafını görünce gözyaşlarına hakim olamadığını söylemiş ve "Birleşik Krallık hükümetinin gelişmelere yönelik, 'gör ve geç' tavrından dolayı çok sinirliyim. Duruşunu değiştirmesi için David Cameron'a yalvarıyorum" demiştir (Hürriyet, 4 Eylül 2015).Erdoğan “Akdeniz’i mülteciler için bir mezara dönüştüren Avrupa ülkeleri ölen her mültecinin vebaline ortaktır. AB sınırlı sayıda mülteciyi 28 ülke arasında nasıl dağıtacağını düşünürken biz 2 milyon kişiyi barındırıyoruz”

Bu dönemde medyada mülteci temsil rejiminde hakim olan gayri-insani söylem pratiklerinin yerini empati ve hak temelli insani söylemlerin almasında Aylan bebek etkisi görülmektedir. Bu durum mülteci sorununa ve mültecilere yönelik yeni ve eşitlikçi bir söylemin yaygınlaşması için medyada yer alan temsil ve söylemlerin önemini göstermektedir. Mülteci sorununa paralel olarak artan yabancı karşıtlığı ve ırkçılığın önlenmesi için mülteci sorununun güvenlik, ekonomi, vatandaşlık çerçeveleri dışında ele alınması gerekmektedir. Bu noktada toplumsal algıyı şekillendiren medyanın rolü çok önemlidir. Bu nedenle mültecilerin ve diğer dezavantajlı grupların medyadaki temsillerinin sorunsallaştırılması ve çalışılması gereklidir.

BÖLÜM V

AYLAN KURDİ VAKASINDAN ÖNCE VE SONRA MÜLTECİLERİN TÜRK YAZILI BASININDA TEMSİLİNİN ANALİZİ

5.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada Aylan Kurdi vakasından sonra medyada öne çıkan görseller ve söylemlerin mülteci temsillerine olan etkisini incelemek amacıyla 27 Ağustos – 9 Eylül 2015 tarihlerini kapsayan kesitsel bir medya analizi yapılmıştır.

Interpress Medya Takip Merkezi’nden alınan medya arşivi, ajans tarafından 27 Ağustos – 9 Eylül 2015 tarihleri arasında yayınlanan 5 gazetede “göçmen”, “mülteci”, “sığınmacı”, “Suriyeli”, “Aylan Kurdi”, “Alan Kurdi” anahtar kelimelerinin OCR (Optical Character Recognition) tarama robotu kullanılarak elde edilmiştir. Ancak arşiv çalışmasında belirlenen zaman aralığı ve gazetelerde “Alan Kurdi” anahtar kelimesine rastlanmamıştır. Bu durum Türkiye basınında gerçek ismi olan Alan Kurdi yerine Aylan Kurdi isminin yaygın olarak kullanılmasından kaynaklıdır.

Arşivde yer alan haberler tek tek incelenerek görsel ve metinsel olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Bu iki kategori kendi içerisinde sınıflandırılmıştır. Görsel incelemede haber ve köşe yazılarında kullanılan fotoğraflar “grup/kitlese”, “çocuk”, “erkek” ve “kadın” olarak sınıflandırılmıştır. Metinsel incelemede ise haber ve köşe yazılarında kullanılan adlandırmalar “mülteci”, “Suriyeli/Suriyeli sığınmacı/Suriyeli mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen”, “kaçak/kaçak göçmen” şeklinde sınıflandırılmıştır.

5.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmada Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah, Sözcü ve Yenişafak gazetelerinde Suriyeli mültecilerle ilgili yayınlanan haber ve köşe yazıları incelenmiştir. Medya analizi için incelenecek gazeteler belirlenirken yüksek tirajlı ve Suriyeli mülteciler konusunda farklı yaklaşımlara sahip olan gazeteler seçilerek dengeli bir dağılım olması amaçlanmıştır. Suriyeli mülteciler konusunda farklı yayın politikası izleyen hükümet karşıtı muhalif gazetelerden Cumhuriyet ve Sözcü; hükümet yanlısı Sabah ve Yenişafak ile ana akım medyayı temsilen Hürriyet gazeteleri arşiv çalışmasına dahil edilmiştir. Aylan bebek haberini yapan muhabir Nilüfer Demir’in Doğan Haber Ajansı (DHA) çalışanı olması ve Aylan Kurdi’nin fotoğraflarının ilk olarak Hürriyet gazetesinin internet sayfasında yayınlanması sebebiyle bu gazetenin arşive dahil edilmesi önemlidir.

Arşiv çalışması gazetelerin yerel ve uluslararası baskıları, hafta sonu ve özel eklerini de kapsamaktadır. Hürriyet gazetesinin Ankara Taşra ve İzmir Ege baskısı, Hürriyet Kelebek ve Pazar Keyfi ekleri; Yenişafak gazetesinin Ankara Taşra baskısı; Sabah gazetesinin Ege, Adana Güney, Almanya baskıları ve Günaydın eki; Cumhuriyet gazetesinin Ankara Taşra ve İzmir baskıları ve Sözcü gazetesinde yer alan ilgili haberler arşiv çalışmasına dahil edilmiştir.

Analizin 2 Eylül 2015'te meydana gelen Aylan bebek vakasından bir hafta önce (27 Ağustos-2 Eylül) ve bir hafta sonrasını (3-9 Eylül) kapsamı karşılaştırmalı analiz yapabilmemize olanak sağlamıştır. Gazetelerde sadece görsellerin taranmasına dayalı bir arşiv çalışmasına erişim olmamasından dolayı içerik analizi ile elde edilen 500 haber dokümanı tek tek incelenerek ilgili görseller sınıflandırılmıştır. Daha kapsamlı tarih aralığı belirlenmesi durumunda incelenmesi gereken haber sayısı artacağı için her haberde kullanılan görsellerin incelenmesi ve sınıflandırılması zor ve zaman alan bir süreç olacaktır. Bu nedenle çalışmada 2 haftalık süreçte belirlenen 5 gazetede yer alan haber ve köşe yazıları araştırmaya dahil edilmiştir.

Arşivde incelenen metinlerde “Suriyeli” tanımlamasına çoğunlukla “Suriyeli sığınmacı” veya “Suriyeli mülteci” ifadelerinin eşlik ettiği görülmüştür. Bu metinlerde haberin aktörleri olarak sığınmacı veya mültecilerin “Suriyeli” olmasına vurgu yapıldığı için genel kategoriler olan “sığınmacı” ve “mülteci” sınıflandırması yerine “Suriyeli” kategorisine dahil edilmiştir.

3 Eylül 2015 tarihli haberler incelendiğinde araştırma kapsamındaki bütün gazetelerde Aylan Kurdi hakkında haber ve köşe yazılarına rastlanmıştır. 3 – 9 Eylül 2015 tarihleri arasında 5 gazetede Aylan Kurdi ile ilgili toplamda 79 haber ve yazılan köşe yazısı yayınlanmıştır. Bu sayıya haber başlıklarında ve sunuşunda Aylan Kurdi'nin adı geçen haberler ve köşe yazılarının yanı sıra metinde doğrudan adı geçmeyen ancak Aylan Kurdi vakasını konu edinen veya Aylan'a atıf yapılan bazı köşe yazıları da dahil edilmiştir. Köşe yazarlarının büyük bir çoğunluğu doğrudan adını kullanmadan Aylan Kurdi vakası üzerine yazmıştır. Bu yazılarda yazarlar “3 yaşındaki Suriyeli mülteci çocuk”, “kıyıya vuran ölü çocuk”, “sahile cansız bedeni vuran bebek”, “Bodrum sahilinde yüzükoyun yatan cansız bebecik”, “cansız bedenleri kıyıya vuran Suriye uyruklu çocuklar” ifadelerini kullanarak üstü örtük bir biçimde Aylan Kurdi'den bahsetmişlerdir. Bu nedenle doğrudan adı geçmese de Aylan bebek üzerine yazılan bu köşe yazıları da analize dahil edilmiştir.

5.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

İnterpress Medya Ajansı'ndan alınan medya arşivinde, 27 Ağustos – 9 Eylül tarihleri arasında Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah, Yenişafak ve Sözcü gazetelerinde “göçmen”, “mülteci”, “sığınmacı”, “Suriyeli”, “Aylan Kurdi”, “Alan Kurdi” anahtar kelimelerinin taranmasıyla elde edilen toplam 500 adet haber ve köşe yazısı yer almıştır. Arşivde yer alan haberler tek tek okunarak ilgili olan içerikler görsel ve metinsel olarak sınıflandırılmıştır. Bu incelemenin sonucunda 167 adet ilgisiz haber dokümanı tespit edilmiştir. Kalan 333 haber metinsel ve görsel sınıflandırma için örnekleme dahil edilmiştir.

İlgili toplam haber sayısının gazetelere göre dağılımına bakıldığında en fazla haberin Sabah gazetesinde yer aldığı görülmektedir (Tablo 3). Hükümeti ve mülteci politikasını destekleyen çizgide yayın yapan Sabah gazetesinde haber sayısının fazla olmasında gazetenin Almanya baskısının etkisi gözlenmiştir. Arşiv kapsamında yer alan Sabah gazetesinin Almanya baskısında “mülteci” başlıklı çok sayıda haber yer almıştır. Bu durum Almanya’da yaşayan Türkiyeli göçmenlere yönelik yayın yapan gazetenin Almanya’daki mülteci gündemiyle yakından ilgilenmesinden kaynaklı olabileceği gibi editoryal tercihin yansıması olarak da görülebilir.

Analiz sonuçlarına göre haber sayısı ve haberlerde kullanılan görsel sayısı hükümet ve mülteci politikası yanlısı Sabah ve Yenişafak gazetelerinde yüksek iken; hükümet ve mülteci politikası karşıtı muhalif gazeteler Cumhuriyet ve Sözcü’de düşüktür. Mülteci politikasına eleştirel yaklaşan muhalif gazetelerde (Cumhuriyet, Sözcü) yer alan haberlerde mültecilere yönelik “yük” söylemi ve hükümetin mülteci politikasına yönelik eleştiriler ön plana çıkmıştır. Hükümet yanlısı (Sabah, Yenişafak) gazetelerde ise mültecilerin mağduriyetleri, insan kaçakçıları ve hükümetin mülteci politikalarına ağırlık verilmiştir. Bu gazetelerde mülteci sorununun çözümünde sorumluluk almadıkları iddiasıyla AB kurum ve liderlerine yönelik eleştirel haberler dikkat çekmiştir.

Ana akım medyayı temsilen arşive dahil ettiğimiz Hürriyet gazetesi ise haberlerde görsellere en fazla yer veren gazete olarak dikkat çekmektedir. Hürriyet gazetesinde Suriyeli mültecilere yönelik haber ve görsel sayısının çok olmasında Aylan Kurdi haberinin etkisi gözlenmiştir. DHA muhabiri Nilüfer Demir’in çektiği fotoğrafların yer aldığı haberin ilk olarak Hürriyet’in çevirim içi sitesinde yer almasından sonra diğer internet medyalarında yayınlanmış, aktivistlerin Twitter’daki paylaşımları sonucunda

Aylan Kurdi'nin fotoğrafı sosyal medyalarda viral olmuştur. Bu aşamadan sonra Hürriyet gazetesi Aylan Kurdi ve diğer mülteci haberlerine daha çok yer verirken haberlerdeki görsel kullanımını da arttırmıştır. Bu durum Türkiye ve dünya basınında habere ve fotoğraflara gösterilen ilginin büyüklüğünün yansıması olarak görülebilir. Dünya çapında viral olan haberin kaynağı olan haber kuruluşu olarak Hürriyet haberlerde mülteci çocukların görsellerinin kullanımını arttırmıştır. Bu durum özellikle Aylan Kurdi vakasından sonra bu tarz haberlerin gündem yaratması ve kamuoyu tarafından rağbet görmesinin editoryal tercihlere yansıması olarak görülebilir.

Tablo 3. *Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Metinsel Ve Görsel Dağılımı*

GAZETELER	METİN SAYISI	GÖRSEL SAYISI
Hürriyet	71	44
Cumhuriyet	73	22
Sabah	92	41
Yenişafak	75	34
Sözcü	22	19
Toplam	333	160

Analiz kapsamında yer alan görsel incelemede haber ve köşe yazılarında kullanılan fotoğraflar “grup/kitlese”, “çocuk”, “erkek” ve “kadın” olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmayla Aylan’dan önce ve sonra medyada kullanılan görsellerin nasıl değiştiği gösterilmek istenmiştir. Ayrıca “grup/kitlese” ve “çocuk” sınıflandırması arasındaki fark tekil tanımlanmış mağdurun, istatistiksel mağdurlara göre daha fazla ilgi gördüğünü iddia eden tanımlanmış mağdur etkisi yaklaşımının etkisini göstermek açısından önemlidir.

Metinsel incelemede ise haber ve köşe yazılarında kullanılan adlandırmalar “mülteci”, “Suriyeli/Suriyeli sığınmacı/Suriyeli mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen”, “kaçak göçmen” şeklinde sınıflandırılmıştır (Tablo 3). Bu sınıflandırmalar Suriyeli mültecilere yönelik medyada en yaygın kullanılan kavram ve adlandırmaları göstermektedir. Ancak daha önce yapılan medya analizlerinin sonuçlarıyla benzer şekilde, çalışmamızda incelenen haberlerde de medyanın sık sık kavramları birbirinin yerine kullandığı görülmüştür. Kavramsal çerçeve bölümünde değindiğimiz göç ile ilgili

terimler konusunda yaşanan kavramsal karmaşanın medyaya da yansıdığı görülmektedir. Hukuki, idari ve kamusal alanlarda sık sık birbirinin yerine kullanılan “sığınmacı”, “göçmen” ve “mülteci” terimleri gazete haberlerinde de iç içe ve özensizce kullanılmıştır. Öyle ki aynı haber metninde haber başlığı, haber sunuşu ve içerikte bu terimler aynı haber aktörlerini tanımlamak için birlikte kullanılmıştır. Arşivde incelenen metinlerde “Suriyeli” tanımlamasına çoğunlukla “Suriyeli sığınmacı” veya “Suriyeli mülteci” ifadelerinin eşlik ettiği görülmüştür. Bu metinlerde haberin aktörleri olarak sığınmacı veya mültecilerin “Suriyeli” olmasına vurgu yapıldığı için genel kategoriler olan “sığınmacı” ve “mülteci” sınıflandırması yerine “Suriyeli” kategorisine dahil edilmiştir. Bu sınıflandırmada Aylan Kurdi vakasından önce ve sonra medyada yer alan haberlerde “mülteci” adlandırmasının kullanılma sıklığına odaklanılmıştır. Mülteci adlandırılmasının kullanılmasının artışı fotoğrafın kavramsal ve söylemsel dönüştürme gücünü göstermesi açısından önemlidir.

5.4. Bulgular

Araştırma bulgularına göre 2 Eylül 2015’te Aylan Kurdi fotoğrafının viral olmasından sonraki günden (3 Eylül 2015) itibaren medyada Aylan Kurdi ve mülteciler hakkındaki haberler sıkça görülmeye başlanmıştır. Aylan Kurdi’nin ölümünden sonraki günlerde ulusal ve uluslararası medyada bu konuyla ilgili birçok haber, röportaj ve köşe yazısı yer almıştır. Merve Şentöregil tarafından Suriyeli çocuk sığınmacıların yazılı basında temsili üzerine yapılan çalışmanın bulguları da analizimizin sonuçlarını destekler niteliktedir. 2011- 2016 yıllarını kapsayan araştırmaya göre Aylan Kurdi vakasının gerçekleştiği 2015 yılında sığınmacı çocuklarla ilgili yayınlanan metin sayısı bir önceki yılın üç katıdır. Niceliksel analizin yanı sıra metinlerde öne çıkan konuları da analiz eden Şentöregil, Aylan Kurdi’nin medyanın gündemini tek başına belirlediği yorumunda bulunmuştur (Şentöregil, 2017).

Metinsel ve görsel olarak analiz edilen haberlerin sonucunda ulaşılan bulgular Aylan Kurdi vakasının medyada mülteci temsilini görsel ve söylemsel olarak etkilediğini göstermektedir. Elde edilen verileri karşılaştırmalı olarak incelediğimizde 2 Eylül 2015’ten sonra “grup/kitlese”, “çocuk, mülteci” ve “Suriyeli” kategorilerinde dikkat çekici bir artış olduğu görülmektedir (Tablo 4). “Grup/kitlese” ve “çocuk” kategorilerindeki artış vakanın görsel etkisini gösterirken; mülteci ve Suriyeli kategorilerindeki artış ise söylemsel etkiyi göstermektedir. Ayrıca kaçak göçmen

kategorisindeki düşüş de haberlerdeki söylemsel değişikliğe işaret etmektedir. Bu durum Aylan'dan sonra medyada mültecilere yönelik haberlerde olumsuz adlandırmanın ciddi bir şekilde azaldığını göstermektedir.

Tablo 4.

Haberlerin Kategorisel Dağılımı

ZAMAN	GÖRSEL						METİN			
	Grup /Kitlese	Çocuk	Kadın	Erkek	Göçmen	Sığınmacı	Mülteci	Kaçak göçmen	Suriyeli /Suriyeli sığınmacı /Suriyeli mülteci	Aylan Kurdi
Aylan'dan önce (27 Ağustos- 2 Eylül)	33	0	7	4	23	11	30	16	16	0
Aylan'dan sonra (3 - 9 Eylül)	52	54	10	0	23	20	62	2	51	79
TOPLAM	85	54	17	4	46	31	92	18	67	79

Tablo 4’de görüldüğü gibi genel anlamda haber metinlerinde görsellere çok sık yer verilmemekle birlikte haber metinlerinde en sık kullanılan görseller ise “grup/kitlese” kategorisine aittir. Bu kategorideki haber görsellerinde çoğunluğu erkeklerden oluşan kalabalık grup fotoğraflarına yer verildiği görülmüştür. Ancak haberlerde tekil olarak erkek mülteci fotoğraflarına çok az yer verilmiştir. Yine kadın mülteciler de haber metinlerinde görsel olarak çok az yer bulabilmiştir. Bu kategorideki haberlerde kadınların fotoğraflarına çoğunlukla çocuklar eşlik etmiş, mülteci kadınlar kucaklarındaki çocuklarıyla çaresiz anneler olarak görselleştirilmiştir.

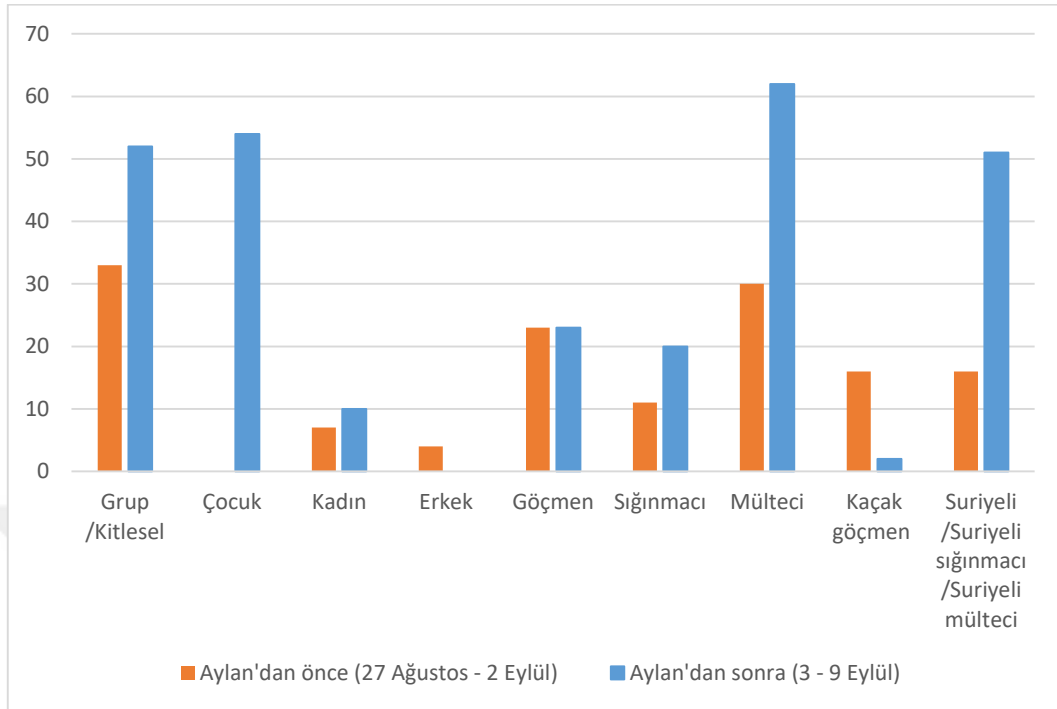
Görsel 13. 6 Eylül 2015, Hürriyet

Öte yandan “grup/kitlesel” kategorisindeki haberlerde ise mültecilerin erkek, kadın ve çocuktan oluşan kalabalık gruplar halinde görüldüğü fotoğraflar kullanılmıştır.

Görsel 14. 1 Eylül 2015, Yenişafak Gazetesi

Tablo 5.

Görsel ve Metinsel Kategorilerin Karşılaştırmalı Grafiği

Görsel ve metinsel analizde yer alan kategorilerin dağılımında genel olarak artış görülürken göçmen kategorisinde değişiklik gözlenmemiştir. Bu durumun sebeplerinden biri Türkiye medyasında yaygın olan kavramsal karışıklıktır. Metinsel analiz sırasında incelenen birçok haber metninde hem göçmen hem sığınmacı hem de mülteci kavramlarının haberin aynı aktörleri için kullanıldığı görülmüştür. Örneğin aynı haberin gazetesinin ilk sayfasındaki başlığında “mülteci” kullanılırken iç sayfalarda yer alan haberin devamında “göçmen” kavramı kullanılmıştır. Başlık, haber sunuşu ve içerikte farklı kavramların kullanıldığı haber metinlerde başlıkta veya haberin sunuşunda yer alan kavramlar analize dahil edilmiştir. Örneğin 30 Ağustos 2015 tarihli Sabah gazetesinde yer alan haberin başlığı “508 mülteci yakalandı” şeklindedir. Ancak haberin içeriği şu şekildedir:

Savaş bölgelerinden kaçarak geldikleri Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmak isteyen göçmenlerin dramı sürüyor. Dün Bodrum, Balıkesir, Edirne, Çanakkale ve Tekirdağ'da toplam 508 mülteci yakalandı. Bodrum'dan bindikleri 16 metrelik eski tur teknesi ile Yunanistan'ın İstanköy (Kos) Adası'na geçmeye çalışan 164 kaçığın bulunduğu tekne, Ege Denizi'nin ortasında bozuldu. Kaçakları sahil güvenlik ekipleri kurtardı. Yurt genelinde yürütülen çalışmalarda ise Edirne'de 176, Çanakkale'de baraka içinde 48, Tekirdağ Malkara'da da otobüste 72, Balıkesir'de ise 48 mülteci yakalandı.

Bu örnekte altı çizili kelimelerde görüldüğü gibi haberin başlığında mülteci, devamında ise mülteci, göçmen ve kaçak kavramları aynı grubu nitellemek için kullanılmıştır. Ancak haber başlığında “mülteci” tanımlaması olduğu için mülteci kategorisine dahil edilmiştir.

İncelenen haberlerde yer verilen istatistiksel veriler ve kitlesel mülteci fotoğrafları egemen mülteci temsil rejiminin göstergesidir. Aylan Kurdi’nin fotoğrafının yayınlanması uluslararası ve ulusal basında egemen mülteci temsilinin kırılmasına yol açmıştır. Aylan bebeğin cansız bedeninin fotoğrafının yayınlanması basın etiği açısından tartışmalara yol açmış ancak gazeteci ve akademisyenler mülteci sorununun görünürlüğü ve krizin çözümü için fotoğrafın yayınlanması gerektiğine dikkat çekmişlerdir (Karaca & Vardar, 2015). Öyle ki Gervasio Sánchez “Böyle bir fotoğrafın yayınlanmasına itiraz edecek herhangi bir anne veya baba tanımıyorum ” diyerek bu nitelikte sembolik fotoğrafların yayınlanması gerektiğini belirtmiştir (de-Andrés-del-Campo vd., 2016). Nitekim Aylan bebeğin ölümünden sonraki gün olan 3 Eylül 2015’te dünya basınında ve Türkiye’de birçok gazetenin birinci sayfasında Aylan Kurdi’nin fotoğrafı yayınlanmıştır (Görsel 15). T24 haber internet sitesinin “Basında Bugün” arşivinde yapılan tarama sonucunda 3 Eylül 2015 tarihli 26 ulusal gazetenin Aylan Kurdi’nin fotoğrafını ilk sayfada yayınladığı görülmüştür (“Basında Bugün”, 2015). Aynı şekilde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde yayınlanan gazetelerin büyük bir çoğunluğunda Aylan’ın fotoğrafı yayınlanmıştır (Chernow, 2015).

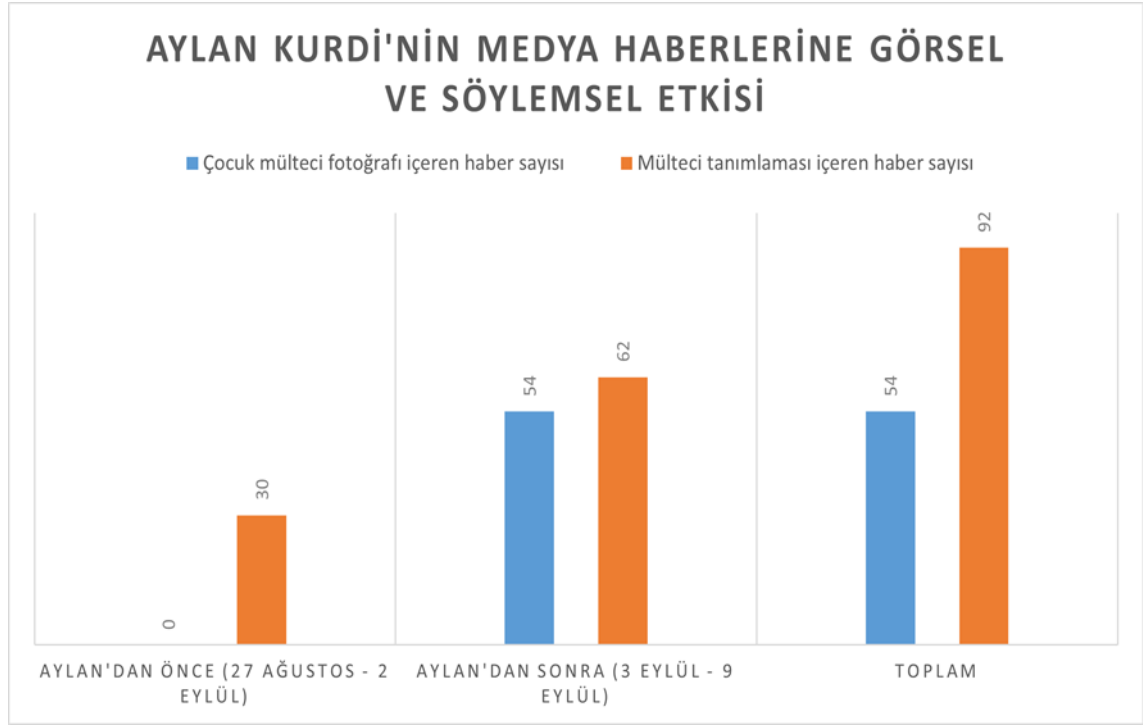
Figure 2. Front pages worldwide with images of Alan Kurdi.

Görsel 16. Uluslararası ve ulusal basın manşetleri

Araştırmamızın önemli bulgularından ilki Aylan Kurdi vakasının medyada görsel açıdan yarattığı değişimdir. Araştırma kapsamında incelenen gazetelerde Aylan'dan önce ve sonra medyada mülteciler hakkında yapılan haber metinlerinde kullanılan görsel sayısının ve niteliğinin değiştiği görülmüştür. Aylan'dan önce mülteci, göçmen veya sığınmacı konulu haberlerde çocuk fotoğraflarına yer verilmezken Aylan'dan sonra bu durum dikkat çekici bir şekilde değişmiştir. Araştırma kapsamındaki gazetelerde 27 Ağustos – 2 Eylül süresince haber ve köşe yazılarında mülteci çocuk fotoğraflarına hiç rastlanmamış, 3- 9 Eylül arasında (Aylan Kurdi vakasından sonraki hafta) ise 54 fotoğraf yer almıştır (Tablo 6). Bu durum Aylan bebeğin fotoğrafının görsel temsilde yarattığı kırılmayı göstermektedir.

Haber görsellerinde meydana gelen bu değişim TME yaklaşımının medya temsillerine yansıdığını göstermektedir. Aylan Kurdi vakasından sonra gazetelerde mültecilerin tekil ve yüzleri belirgin olarak yer alması tanımlanmış mağdur etkisini genişletmiştir. TME yaklaşımında gördüğümüz üzere tanımlanmış, adı, yüzü, hikayesi bilinen bir mağdur, istatistiksel mağdurlardan daha fazla ilgi çekmektedir. Aylan Kurdi vakasında gördüğümüz bu durum medyanın da dikkatini çocuk mültecilere çekmiştir. Bu olaydan sonra haberlerde küçük çocukların yakın plan çekimlerinin yer aldığı fotoğrafların sayısı artmıştır. Öyle ki benzer şekilde gerçekleşen çocuk mülteci ölümleri Aylan bebeğe atıf yapılarak Aylan'ın fotoğrafları eşliğinde haberleştirilmiştir.

Tablo 6.

Çocuk ve Mülteci Kategorilerinin Karşılaştırmalı Grafiği

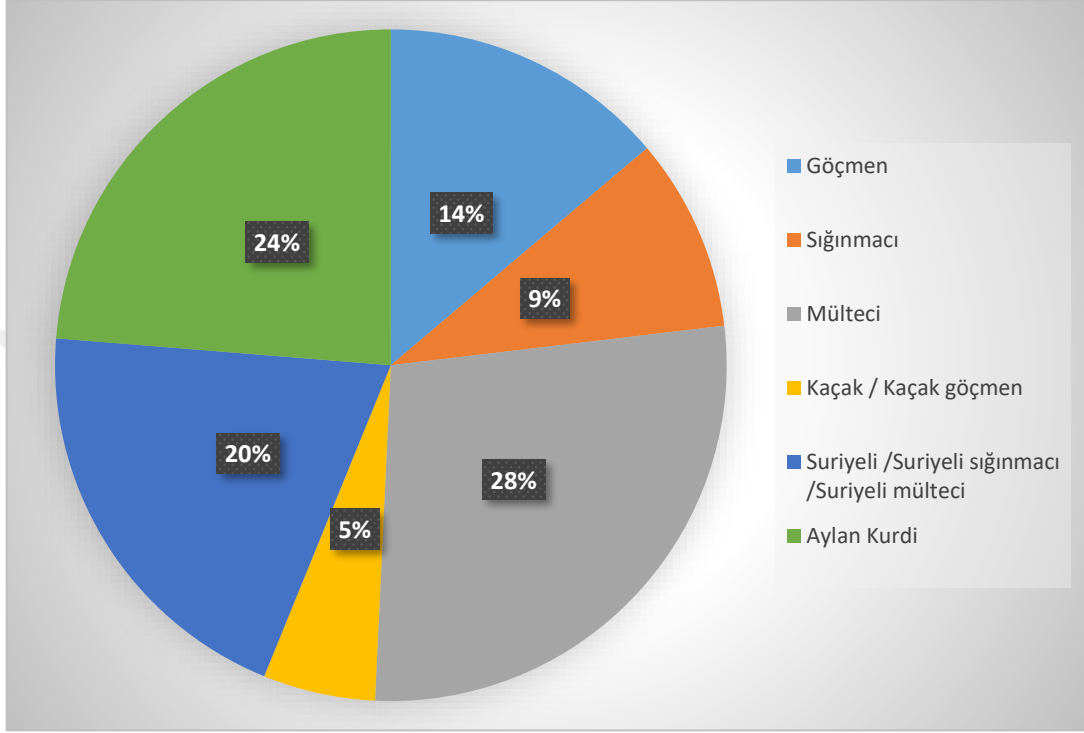
Araştırmamızın önemli bulgularından bir diğeri ise Aylan Kurdi vakasından sonra medya ve toplumdaki tartışmanın söylemsel açıdan dönüşümünü göstermesidir. Bu dönüşümü ulusal ve uluslararası medyada kullanılan haber başlıkları ve haber sunuşlarında kullanılan kavramların ve adlandırmaların değişiminde görmek mümkündür. Arşiv çalışmasında yer alan haberlerin metinsel analizi sonucunda “mülteci” tanımının kullanıldığı 92 haber metnine ulaşılmıştır. Buna göre haber metinlerinde Aylan Kurdi’den sonra en çok kullanılan ifade mülteci olmuştur (Tablo 7). Araştırma kapsamındaki gazetelerde 27 Ağustos – 2 Eylül süresince haber ve köşe yazılarında mülteci adlandırması kullanılan haber sayısı 30 iken, 3- 9 Eylül arasında bu sayı 62’ye yükselmiştir. Yani haberlerde mülteci adlandırmasının kullanımı Aylan Kurdi vakasından sonra iki katına çıkmıştır. Bu artış medyanın konuya bakış açısının değişimine işaret etmektedir (Tablo 6).

Haber metinlerinde en çok kullanılan tanımlardan bir diğeri ise “Suriyeliler”dir (Tablo 7). Haberin aktörlerinin hukuki statüsünü göz ardı eden “Suriyeli” adlandırması etnik, dilsel, mezhepsel, ideolojik kimlikler farklılıkları örterek toplumda mültecilere yönelik mesafeli ve ayrımcı (“biz”, “ötekiler”) bir dilin inşasına neden olmaktadır. Ayrıca ülkelerinde etnik, dini, ideolojik temelli ayrılıklardan kaynaklanan iç savaştan kaçıp gelen

mültecilerin hepsini “Suriyeli” olarak adlandırmak, mültecileri kimliksizleştiren ironik bir durum ortaya çıkarmaktadır.

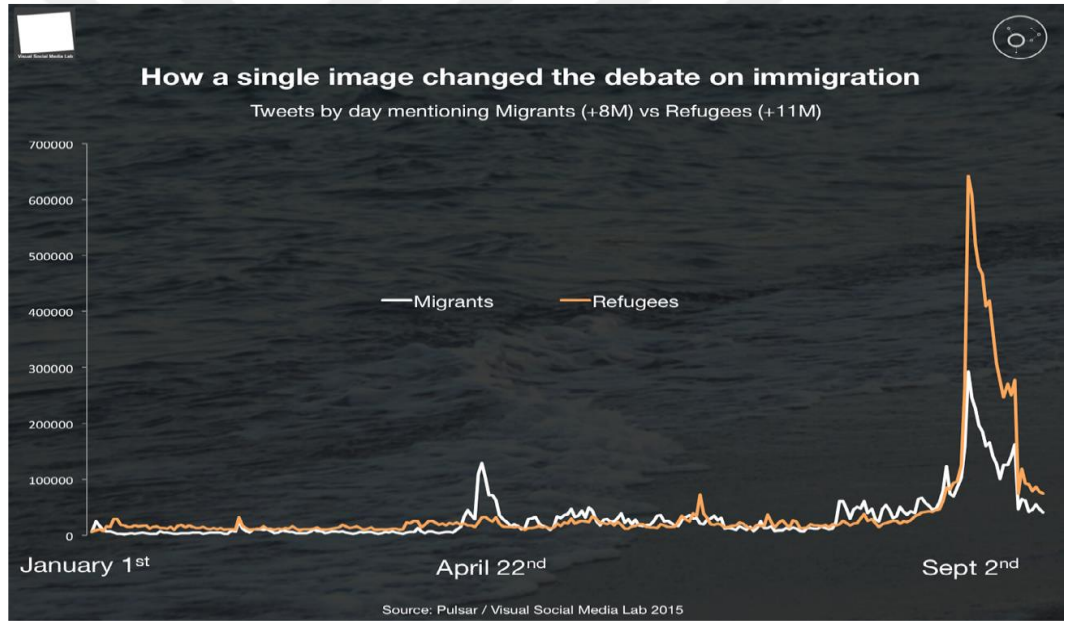
Tablo 7.

Haber Metinlerinde Kullanılan Tanımlamalar

Çalışmanın metinsel analizinin sonuçları Aylan Kurdi vakasının haberlerde kullanılan terim ve kavramları etkilediğini göstermektedir. Çalışmamızın ikinci bölümünde değindiğimiz göçmen ve mülteci kavramlarının tanımsal farklılıkları bu noktada önem kazanmaktadır. Çünkü göçmen maddi veya sosyal koşullarını iyileştirmek için gönüllü olarak kendi tercihi sonucunda göç ederken, mülteci kendi seçimi olmadan zorunlu olarak göç etmektedir. Ayrıca mülteci uluslararası ve ulusal kanunlar tarafından hakları ve kapsamı tanımlanmış bir kategoriye işaret etmektedir. Bu nedenle iki kavramın tanımsal ve hukuksal farklılığı toplumsal algıyı da şekillendirmektedir. Genellikle göçmenler daha iyi iş ve yaşam koşulları için geldikleri için “ekonomik yük” olarak görülürken, mülteciler savaş, çatışma veya yoksulluktan dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalan korunmaya muhtaç insanlar olarak görülmektedir. Bu nedenle medya ve kamuoyunda tartışmaların mülteci kavramı üzerinden yapılması konunun hukuki ve insani boyutuyla ele alınması açısından önemlidir.

Analizin bulgularına göre Aylan Kurdi vakasından sonra medya haberlerinde “mülteci” adlandırmasının artışı medyanın mülteci sorununa bakış açısının söylemsel olarak değiştiğine işaret etmektedir. Bu noktada araştırmanın bulgularını destekleyen bir çalışmaya değinmek istiyoruz. Francesco D’Orazio (2015), Aylan Kurdi fotoğrafının sosyal medyada göçmenlik tartışmalarını değiştirdiğini gösteren çalışmasında mülteci ve göçmen kavramlarının kullanım sıklığını karşılaştırmıştır. Buna göre 2015 yılının ilk 8 ayında Twitter’da göçmenlik üzerine yapılan tartışmalarda “göçmen” ve “mülteci” kavramlarının kullanılma sıklığı hemen hemen aynı iken, 2 Eylül’den sonra “mülteci” kavramının kullanımında radikal bir artış gözlenmiştir (Görsel 5.4). Yazar medya ve toplumun konuyu hangi terimlerle tartıştığının önemine dikkat çekerek, meydana gelen bu kavramsal değişimin insani yardım politikalarının gelişimine etki edebileceğini belirtmiştir (D’Orazio, 2015).

Görsel 17. Twitter’da mülteci ve göçmen kavramlarının kullanımının değişimi

Kaynak: (D’Orazio, 2015)

Medya analizimizin bulgularıyla paralel sonuçlara ulaşan bu çalışmanın da gösterdiği üzere Aylan bebek vakası medyanın dolaylı olarak da toplumun söylemini değiştirmiştir. Medya haberlerinde sınırlardan illegal yollarla geçmeye çalışan kalabalık insan grupları, düzensiz göçmenler olarak görülüp tehdit olarak algılanırken, Aylan Kurdi vakasından sonra ülkelerindeki savaş ve şiddet ortamından kaçan, güvenli bir yerde yaşamak, çocuklarına daha iyi bir gelecek sunabilmek için hayatlarını riske atan mülteciler olduklarına vurgu yapılmıştır. Medya ve kamuoyunda söylemsel düzeyde

meydana gelen bu değişim siyasilerin söylemlerine de yansımıştır. Yunanistan'ın o dönemki Göç Bakanı Ioannis Mouzalas, gazetecilerin sorularını yanıtlarken göç sorununun çok büyük olduğunu BM düzeyinde ele alınması ve uluslararasılaştırılması gerektiğini söyledikten sonra gazetecilerin ısrarlı soruları üzerine “göç sorunu yok, bunu kaldırın, bu bir mülteci sorunudur” demiştir (Smith, 2015). Bu örnekte de görüldüğü üzere söylemsel değişim siyasi düzlemde de yer bulmuştur.

Bu bölümdeki analizler Aylan Kurdi vakasının hem ulusal hem de uluslararası alandaki tartışmalarda kullanılan görsel ve söylemleri etkilediğini göstermiştir. Egemen mülteci temsillerindeki görsel ve söylemsel dönüşüm toplumsal algıyı ve siyasi kararları etkileyebilmesi açısından önem kazanmaktadır. Göç ve mülteci tartışmalarında kullanılan kavramların değişimi bireylerin ve siyasilerin bakış açılarını etkileyerek, sorunun sadece sınır güvenliği açısından değil siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan bir bütün olarak ele alınmasına imkan verecektir.

BÖLÜM VI

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Mültecilerin medyadaki görsel temsillerinin mülteci temsil rejimine etkisine odaklanan bu çalışmada Aylan Kurdi vakası ele alınmıştır. Aylan Kurdi vakasıyla mülteci ölümleri ve mülteci sorunu ilk defa geniş ölçüde görünürlük kazanarak medya ve kamuoyunun gündemine girmiştir. Tez tek bir mağdurun fotoğrafının egemen mülteci temsilini, mültecilere yönelik söylem ve algıyı dönüştürme gücüne odaklanmıştır. Bu kapsamda Aylan bebek vakasında olduğu gibi tekil, tanımlanmış, masum bir çocuğun fotoğrafının mültecilerin medyadaki temsillerine etkisi kesitsel medya analizi ile gösterilmiştir.

Göç yollarında hayatını kaybeden ne ilk ne de son mülteci olan Aylan Kurdi'nin basında ve kamuoyunda neden büyük yankı uyandırdığı sorusuna cevap arayan çalışmalar konuyu farklı yöntem ve yaklaşımlarla ele almıştır. Çalışmada bu soru TME yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışma Aylan bebek vakasında olduğu gibi tekil tanımlanmış bir mağdurun temsilinin, mülteci temsil rejimini nasıl etkilediğini medya analizi ile göstermiştir.

Çalışmada 27 Ağustos – 9 Eylül 2015 tarihleri arasında Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah, Sözcü ve Yenişafak gazetelerinde Suriyeli mültecilerle ilgili yayınlanan haber ve köşe yazıları incelenmiştir. Arşivde yer alan haberler tek tek okunarak ilgili olan içerikler görsel ve metinsel olarak sınıflandırılmıştır. Görsel incelemede haber ve köşe yazılarında kullanılan fotoğraflar “grup/kitlese”, “çocuk”, “erkek” ve “kadın” olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın sonucuna göre Aylan Kurdi vakasından önceki hafta haberlerde çocuk mülteci fotoğraflarına hiç yer verilmezken, Aylan’dan sonra haberlerde çocuk mülteci fotoğraflarının sayısı dramatik bir artış gözlenmiştir. Elde edilen bu sonuç tekil ve tanımlanmış mağdurun, istatistiksel mağdurlara göre daha fazla ilgi gördüğünü iddia eden tanımlanmış mağdur etkisi yaklaşımının etkisini göstermiştir. Aylan bebeğin fotoğrafının dünya çapında ilgi uyandırmasının ardından medyada mülteci çocuk haberlerinin ve fotoğraflarının sayısı artış gösterdiği gözlenmiştir. Öyle ki bu olaydan sonra meydana gelen haberlerde sık sık Aylan Kurdi’ye atıf yapılmış, Aylan bebek hayatını kaybeden mülteci çocukların stereotipine dönüşmüştür. Öte yandan haberlerde yer verilen istatistiksel veriler ve kitlese mülteci fotoğrafları ise egemen mülteci temsil rejiminin göstergesi olarak yorumlanmıştır. Aylan Kurdi vakası ise bu

egemen mülteci temsil rejiminin reddine ve değişimine yönelik bir temsil pratiğine işaret etmektedir.

Medya arşivinin metinsel incelemesinde ise haber ve köşe yazılarında kullanılan adlandırmalar “mülteci”, “Suriyeli/Suriyeli sığınmacı/Suriyeli mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen”, “kaçak göçmen” şeklinde sınıflandırılmıştır. Buna göre haber metinlerinde “Aylan Kurdi”den sonra en çok kullanılan adlandırma “mülteci” olmuştur. Kamuoyu ve medyadaki tartışmalarda göçmen yerine mülteci kavramının kullanımının artışı Aylan Kurdi vakasının söylemsel etkisini göstermiştir. İki kavramın tanımsal ve hukuksal farklılıkları mültecilere yönelik toplumsal algıyı da şekillendirmektedir. Bu nedenle medya ve kamuoyunda tartışmaların mülteci kavramı üzerinden yapılması konunun hukuki ve insani boyutuyla ele alınması açısından önemlidir. Elde ettiğimiz bulgulara göre Aylan Kurdi vakasından sonra medya haberlerinde “mülteci” adlandırmasının artışı medyanın mülteci sorununa bakış açısının söylemsel olarak değiştiğini göstermiştir.

Çalışmada yer verilen duygular literatürünün de gösterdiği üzere görsel temsiller çok hızlı bir şekilde duyguları çağırmaktadır. Duygular ise söylemler ve temsiller aracılığıyla incelenebilmektedir. Aylan Kurdi vakası duygu-söylem-görsel temsil arasındaki bağlantıları göstermiştir. Aylan Kurdi vakasında öne çıkan görsellerin tetiklediği duygular; bireyleri ve siyasi aktörleri tepki göstermeye (konuşma, yazı, demeç vb.), harekete geçmeye, bağışta bulunmaya, karar almaya yöneltmiştir. Eleştirel söylem analizi yöntemiyle analiz edilen siyasi liderlerin demeçleri ve gazete başlıklarında empati, insancılık, dramatikleştirme ve kurbanlaştırma kategorilerine ait söylem yapılarının öne çıktığı tespit edilmiştir. Avrupalı siyasi liderlerin söylemlerinde öne çıkan bu söylem yapıları AB’nin mülteci sorununu güvenlikleştirme ve dışsallaştırma yönündeki eğiliminin değişimi açısından önemlidir. Yükselen göç hareketine karşı sağcı veya mülteci karşıtı hükümet ve siyasi aktörlerin söylemleri ve kararları ön plandayken; Aylan Kurdi vakasından sonra empati, insani yardım, sorumluluk, çözüm temalı söylemler öne çıkmıştır. Türkiye açısından bakıldığında ise hükümet tarafından yürütülen göç politikası kamuoyu ve medya tarafından kısmen destek bulurken; muhalif siyasiler ve yayın organları tarafından ise eleştirilmektedir. Öte yandan Türk siyasi liderlerin söylemlerinde Suriye krizinin başından itibaren izlenen “açık kapı” politikasının sonucu yaşanan yoğun göçün sorumluluğunun paylaşımı öne çıkmıştır. Hem Avrupalı hem de Türk siyasilerin söylemlerindeki değişim egemen mülteci temsil rejiminin dışına çıkıldığını göstermiştir. Aylan Kurdi vakasında görüldüğü gibi temsil ve söylemdeki değişimler ile mültecilere

yönelik olumsuz, dışlayıcı, yabancı karşıtı ve ırkçı pratiklerin yerini; empati, insan hakları, insani yardım ve dayanışma pratikler alabilmektedir.

Aylan Kurdi'nin fotoğrafının yayınlanması uluslararası ve ulusal basında mültecilerin temsilinde kırılma noktası olmuştur. Bu anlamda Aylan bebek vakası mülteci temsil rejimini değiştirmeye yönelik bir strateji olarak önem kazanmaktadır. Aylan bebeğin fotoğrafı mülteci temsil rejiminin hakim olduğu medyada negatif (tehdit, risk) temsil pratiklerinin yerine pozitif (insani yardım, dayanışma) temsil pratiklerinin kullanılması için fırsat yaratmıştır.

Günümüzün en önemli küresel sorunu haline gelen mülteci sorununu sadece ekonomi ve güvenlik perspektifiyle ele almak yeterli değildir. Bireyleri, toplumları, kurumları ve devletleri etkileyen bu sorunu tüm boyutlarıyla ele almak ve analiz edebilmek için kapsamlı ve çok disiplinli yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada Aylan Kurdi vakasını analiz etmek için yer verilen literatürler, yaklaşımlar ve yöntemler küresel bir sorun olan mülteci krizini bağlamında bu vakayı anlamak ve yorumlamak için ihtiyaç duyulan çerçeveyi sağlamıştır.

Çalışma kesitsel medya analiziyle, Aylan Kurdi vakasının -belirli bir süreyle de olsa- mültecilere yönelik söylemsel ve görsel temsil pratiklerinin değişimine sebep olduğunu göstermiştir. Aylan bebeğin medyada geniş yer bulması mültecilerin sorunları hakkında farkındalık oluşturmuş ve mültecilerle dayanışma pratikleri gelişmesine yol açmıştır. Her şeyden önce insani bir krize dönüşen mülteci sorununun çözümü ve yabancı karşıtlığıyla mücadele için mültecilere yönelik temsillerin rolü önem kazanmaktadır. Bu vakanın analiz edilmesi egemen temsil rejiminin reddi için izlenecek stratejinin belirlenmesi açısından da önem taşımaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmaların Aylan Kurdi vakasının mültecilere yönelik siyasal ve hukuksal düzenlemelerin iyileştirilmesine ve mülteci politikalarına etkisine yer vermesini ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (2019). *Türkiye-Avrupa Birliği Mülteci Politikaları ve Suriyeli Mülteciler*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Adler-Nissen, R., Andersen, K. E., & Hansen, L. (2020). Images, emotions, and international politics: The death of Alan Kurdi. *Review of International Studies*, 46(1), 75-95. <https://doi.org/10.1017/S0260210519000317>
- Barlai, M., Fähnrich, B., Griessler, C., Rhomberg, M., & Filzmaier, P. (Ed.). (2017). *The migrant crisis: European perspectives and national discourses*. Lit Verlag.
- Basında Bugün. (2015). *T24 İnternet Gazetesi*. <https://t24.com.tr/basin/2015/09/03>
- Bleiker, R., Campbell, D., Hutchison, E., & Nicholson, X. (2013). The visual dehumanisation of refugees. *Australian Journal of Political Science*, 48(4), 398-416. <https://doi.org/10.1080/10361146.2013.840769>
- Bleiker, R., & Hutchison, E. (2008). Fear no more: Emotions and world politics. *Review of International Studies*, 34(S1), 115-135. <https://doi.org/10.1017/S0260210508007821>
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chernow, S. (2015). The Little Boy Whose Tragic Picture Helped Get Media Back on Track. *Ethical Journalism Network*. <https://ethicaljournalismnetwork.org/the-little-boy-lost-whose-picture-helped-get-the-media-back-on-track>
- Crawford, N. C. (2000). The Passion of World Politics: Propositions on Emotion and Emotional Relationships. *International Security*, 24(4), 116-156. <https://doi.org/10.1162/016228800560327>
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*. Seçkin Yayıncılık.
- Çiçekli, B. (2014). *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*. Seçkin Yayıncılık.
- de-Andrés-del-Campo, S., Nos-Aldas, E., & García-Matilla, A. (2016). The transformative image. The power of a photograph for social change: The death of Aylan. *Comunicar*, 24(47), 29-37. <https://doi.org/10.3916/C47-2016-03>
- Demir, O. Ö., & Soyupek, Y. (2015). Mülteci Krizi Denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar ve Kaygılar. *Global Politika ve Strateji Analiz*, 6.
- Dijk, T. V., Çoban, B., & Özarslan, Z. (2015). *Söylem ve İdeoloji* (N. Ateş, Çev.; 2. Baskı). Su Yayınları.

- Diken. (2015). Küçük Aylan'ın babası en acı anları anlattı: Ellerimden kaydı, tutamadım. *diken.com.tr*. <https://www.diken.com.tr/kucuk-aylanin-babasi-en-aci-anlari-anlatti-ellerimden-kaydi-tutamadim/>
- D'Orazio, F. (2015). Journey of an Image: From a Beach in Bodrum to Twenty Million Screens across the World. *Visual Social Media Lab*.
- Dost, S. (2016). Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye'li Sığınmacıların Hukuki Durumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 27-69.
- Drainville, R. (2015). On the Iconology of Aylan Kurdi, Alone. *Visual Social Media Lab*, 4.
- Efe, İ. (2015). *Türk basınında Suriyeli sığınmacılar* (1. baskı). SETA.
- Erdoğan, M., Kavukçuer, Y., & Çetinkaya, T. (2017). Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı. *Özgürlük Araştırmaları Derneği*, 5, 27.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. Archaeology_of_Knowledge.
- Göker, G., & Keskin, S. (2015). Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 41.
- Hall, S. (2017). *Temsil*. Pinhan Yayıncılık.
- Hansen, L., Adler-Nissen, R., & Andersen, K. E. (2021). The visual international politics of the European refugee crisis: Tragedy, humanitarianism, borders. *Cooperation and Conflict*, 56(4), 367-393. <https://doi.org/10.1177/0010836721989363>
- Hollingworth, C. (2016, Ocak 12). Bias in The Spotlight: Identifiable Victim Effect. *Research Live*. <https://www.research-live.com/article/opinion/bias-in-the-spotlight-identifiable-victim-effect/id/5001282>
- Hutchison, E., & Bleiker, R. (2014). Theorizing emotions in world politics. *International Theory*, 6(3), 491-514. <https://doi.org/10.1017/S1752971914000232>
- Hutchison, E., & Bleiker, R. (2017). Emotions, Discourse and Power in World Politics. *The Forum*, 8.
- Ilgıt, A., & Çetiner, Ö. (2019). Suriye Krizi Döneminde Avrupa'ya Yönelik Göçlerin Güvenlikleştirilmesi: Avrupa Birliği Kurumlarının Söylemleri Kapsamında Bir İnceleme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 18(2), 493-533.
- İltica ve Göç Mevzuatı*. (2005). Başkent Matbaası.
- Juncker, J.-C. (2015). *State of the Union 2015: Time for Honesty, Unity and Solidarity*. 15.

- Karaca, E., & Vardar, N. (2015). O Fotoğrafi Fotomuhabirleri Değerlendirdi. *Bianet*.
<https://bianet.org/bianet/medya/167318-o-fotografi-fotomuhabirleri-degerlendirdi>
- Keneş, H. Ç. (2016). Metaforun Ayrımcı Hegemonyanın İnşasındaki Rolü: Suriyelilerin Haberleştirilmesinde Metafor Kullanımı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2).
- Kirik, A. M., & Saltık, R. (2017). *Sosyal Medyanın Dijital Mizahı: İnternet Meme/Caps*. 11.
- Kogut, T., & Ritov, I. (2005). The “identified victim” effect: An identified group, or just a single individual? *Journal of Behavioral Decision Making*, 18(3), 157-167.
<https://doi.org/10.1002/bdm.492>
- Koschut, S. (Ed.). (2020). *The power of emotions in world politics*.
<https://doi.org/10.4324/9780429331220>
- Lenette, C., & Miskovic, N. (2018). ‘Some viewers may find the following images disturbing’: Visual representations of refugee deaths at border crossings. *Crime, Media, Culture: An International Journal*, 14(1), 111-120.
<https://doi.org/10.1177/1741659016672716>
- Lippmann, W. (2004). *Public opinion*. Dover Publications.
- Loewenstein, G., & Jenni, K. (1997). Explaining the “Identifiable Victim Effect”. *Journal of Risk and Uncertainty*, 14, 235-257.
- Mannik, L. (2012). Public and private photographs of refugees: The problem of representation. *Visual Studies*, 27(3), 262-276.
<https://doi.org/10.1080/1472586X.2012.717747>
- Mattus, M. (2020). Too dead? Image analyses of humanitarian photos of the Kurdi brothers. *Visual Studies*, 35(1), 51-64.
<https://doi.org/10.1080/1472586X.2020.1731325>
- Mercer, J. (2006). Human nature and the first image: Emotion in international politics. *Journal of International Relations and Development*, 9(3), 288-303.
<https://doi.org/10.1057/palgrave.jird.1800091>
- Moskal, M. (2017). Visual Methods in Research with Migrant and Refugee Children and Young People. İçinde P. Liamputtong (Ed.), *Handbook of Research Methods in Health Social Sciences* (ss. 1-16). Springer Singapore.
https://doi.org/10.1007/978-981-10-2779-6_42-1

- Pandır, M. (2019). Suriyeli Mülteci Temsillerinde Stereotipleştirme, Mağdurlaştırma ve Depolitize Etme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 409-427. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.450797>
- Perruchoud, R., & Cross, J. R.-. (2013). *IOM Göç Terimleri Sözlüğü*.
- Procter, L., & Yamada-Rice, D. (2015). *Shoes of Childhood: Exploring the Emotional Politics Through Which Images Become Narrated on Social Media*.
- Saatçioğlu, B. (2017). *AB'nin Mülteci Krizi: Normlar-Çıkarlar Dikotomisi Üzerinden AB'yi Yeniden Değerlendirmek*. 25.
- Sabah. (2018). Bodrum'da cesedi sahile vuran Aylan bebeğin yaşanmamış öyküsü nasıl olurdu? *sabah.com.tr*. <https://www.sabah.com.tr/yasam/bodrumda-cesedi-sahile-vuran-aylan-bebegin-yasanmamis-oykusu-nasil-olurdu-4243902>
- Slovic, P. (2010). If I Look at the Mass I Will Never Act: Psychic NumbingPsychic Numbing and GenocideGenocide. İçinde S. Roeser (Ed.), *Emotions and Risky Technologies* (C. 5, ss. 37-59). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-90-481-8647-1_3
- Slovic, P., Västfjäll, D., Erlandsson, A., & Gregory, R. (2017). Iconic photographs and the ebb and flow of empathic response to humanitarian disasters. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(4), 640-644. <https://doi.org/10.1073/pnas.1613977114>
- Small, D. A., Loewenstein, G., & Slovic, P. (2007). Sympathy and callousness: The impact of deliberative thought on donations to identifiable and statistical victims. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 102(2), 143-153. <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2006.01.005>
- Smith, H. (2015). Shocking images of drowned Syrian boy show tragic plight of refugees. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/02/shocking-image-of-drowned-syrian-boy-shows-tragic-plight-of-refugees>
- Şemşit, S. (2010). *Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları* [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Avrupa Çalışmaları Program.
- Şentöregil, M. (2017). *Suriyeli Çocuk Sığınmacıların Türk Yazılı Basınında Temsili*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- T.C. AB Bakanlığı. (2015). *Türkiye—AB Ortak Eylem Planı*.
https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/15_ekim_2015_turkiye_ab_ortak_eylem_plani_.pdf
- T.C. AB Bakanlığı. (2016). *18 Mart 2016 Tarihli Türkiye -AB Zirvesi Ortak Açıklaması*.
http://www.ab.gov.tr/files/000files/2016/03/18/18_mart_2016_tr_ab_zirvesi_ortak_aciklama_asd.docx
- Türkçe Sözlük*. (2011). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu.
- Türkiye ve Göç*. (2014). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Uluslararası Af Örgütü. (2009). *İki Arada Bir Derede* (Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Sekreteryası, Birleşik Krallık). Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) Yayınları.
- UNHCR. (2016). *Global Trends Forced Displacement in 2015*.
<http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf>
- Vardar, N. (2016, Nisan 14). Medya Mülteci Haberlerini Nasıl Veriyor? *Bianet*.
<https://bianet.org/bianet/toplum/173908-medya-multeci-haberlerini-nasil-veriyor>
- Västfjäll, D., Slovic, P., Mayorga, M., & Peters, E. (2014). Compassion Fade: Affect and Charity Are Greatest for a Single Child in Need. *PLoS ONE*, 9(6), e100115.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0100115>
- Vis, F., & Goriunova, O. (2015). *The Iconic Image on Social Media: A Rapid Research Response to the Death of Aylan Kurdi*.
- Wodak, R., & Meyer, M. (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology. *Methods of C Critical Discourse Analysis*, 34.
- Woods, J., & Barna, A. (2010). *Public Opinion Data*. The Middle East as Seen Through Foreign Eyes. <http://teachmiddleeast.lib.uchicago.edu/historical-perspectives/middle-east-seen-through-foreign-eyes/islamic-period/framing-the-issues/issue-01.html>
- Yakin, H. S. Mohd., & Totu, A. (2014). The Semiotic Perspectives of Peirce and Saussure: A Brief Comparative Study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 155, 4-8. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.10.247>
- Yalın, B. (2017). *Görselin Gör Dediği: Görüntünün Tahakkümünden Göçün Güçsüzlüğü*. Göç Konferansı 2017 – Seçilmiş Bildiriler.
- Yıldırım, B. (2017). *Suriye Krizi Sonrası, AB Mülteci Politikasının Uygulanmasındaki Zorluklar ve Türkiye- AB İlişkilerine Yansıması* [Yüksek Lisans Tezi].

Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler.

